

DSJOURNAL

Diplomasi ve Strateji Dergisi
The Journal of Diplomacy and Strategy

Vekâlet Savaşlarında Yükselen Trend: Devlet Sponsorluğunda Olmayan Vekâlet Savaşı

The Rising Trend in Proxy Wars: Non-State-Sponsored Proxy Warfare
Tarık SOLMAZ

How Does The Geopolitical Position of Djibouti Influence its Relations with Great Powers?

Cibuti'nin Jeopolitik Konumu Büyük Güçlerle İlişkilerini Nasıl Etkiliyor?
Pelin ALİYEV ve Göktuğ ÇALIŞKAN

Lavrio Kampındaki PKK Hakimiyeti ve Mülteciliğin PKK Tarafından Araçsallaştırılması

The PKK Rule in Lavrio Camp and The Instrumentalisation of Refugees by The PKK
Nagihan TASLI

İstihbarat 101
İlcut Taha TASLI

DİPLOMASİ VE STRATEJİ ÇALIŞMALARI DERNEĞİ
The Association of Diplomacy and Strategy Studies
DİPLOMASİ VE STRATEJİ DERGİSİ - DSJOURNAL
The Journal of Diplomacy and Strategy

Editör/ Editor in Chief

Dr. İlkut Taha TASLI

Yardımcı Editör / Co Editor

Dr. Yusuf Kenan POLAT

Akdeniz Üniversitesi

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Board

Doç. Dr. Can Ozan TUNCER
İçişleri Bakanlığı Bakanlık Müşaviri

Dr. Ufuk ULUTAŞ
Vatikan Büyükelçisi

Prof. Dr. Mesut ÖZCAN
Diplomasi Akademisi Başkanı

Prof. Dr. Muhittin ATAMAN
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Behire Esra ÇAYHAN
Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Alpaslan ÖZERDEM
George Mason University

Prof. Dr. Ayşegül SEVER
Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Oktay TANRISEVER
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Güröl BABA
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Doç. Dr. Şebnem UDUM
Hacettepe Üniversitesi

Doç. Dr. Özgür TÜFEKÇİ
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Ceren Uysal OĞUZ
Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Samet ZENGİNOĞLU
Adıyaman Üniversitesi

Doç. Dr. Alper Tolga BULUT
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Ceren Uysal OĞUZ
Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Sanem ÖZER
Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Senem ATVUR
Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Fatih Fuat TUNCER
Beykent Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ATEŞ
İğdir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan İZOL
Akdeniz Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fulya ÖZKAN
Akdeniz Üniversitesi

Dr. Mehmet Zeki GÜNAY
Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM)

Dr. Öğr. Üyesi Pelin ALİYEYEV
Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Murat GÜNEYLİOĞLU
Kırklareli Üniversitesi

Dr. Öğr. Gr. Eren İRFANOĞLU
Alaaddin Keykubat Üniversitesi

Dr. Aybike CAN
İstanbul Üniversitesi (M)

İletişim/ Contact

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/dsd>

www.dsjournal.org

editor@dsjournal.org

YAYIN İLKELERİ VE YAZAR REHBERİ

DSJOURNAL, Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda 2 kez Diploması ve Strateji Çalışmaları Derneği tarafından yayımlanan hakemli-bilimsel dergidir.

Dergide Uluslararası İlişkiler, Güvenlik, Strateji ve Bölge Çalışmaları alanlarında Türkçe ve İngilizce dillerinde makaleler yayımlanmaktadır.

Yayınlanmak üzere gönderilen eserlerin başka bir yerde yayınlanmamış veya yayınlanmak üzere gönderilmemiş olması gerekmektedir. Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizcedir. Dergide yayınlanacak eserlerin her türlü sorumluluğu yazar veya yazarlara aittir.

DSJOURNAL açık erişimlidir ve hiçbir aşamada (başvuru, hakemlik ve yayınlama) herhangi bir yayın ücreti talep etmemektedir.

DSJOURNAL'a DergiPark sistemi üzerinden (<http://dergipark.org.trtr/pub/dsd>) başvurulması gerekmektedir.

Yüklenen çalışmalar öncelikli olarak intihal tarama programı aracılığı ile taranmaktadır. Tarama sonucu %20'nin üzerinde olan makaleler RED edilmektedir.

Makaleler en az iki hakem tarafından kör hakemlik uygulamasıyla değerlendirilmektedir. Yazım kuralları ve Etik İlkeler ve Yayın Politikası ile ilgili detaylı bilgiye <http://dergipark.org.trtr/pub/dsd> bağlantısından ulaşılabilir.

EDITORIAL PRINCIPLES AND GUIDE FOR AUTHORS

DSJOURNAL is a biannual (June and December) and peer reviewed scientific journal, which is publishing by the Association of Diplomacy and Strategy Studies.

DSJOURNAL publishes scientific articles on International Relations, Security, Strategy, and Regional Studies in English or Turkish.

Manuscripts submitted to the journal are only accepted if they have not been or will not be published and should not be under review elsewhere. Manuscript's language is Turkish and English. All responsibility of the studies belongs to the author(s).

DSJOURNAL is an open-access journal and does not charge any fee for any (article submission, peer review or publication) processes.

Submissions must be done via the Dergipark (<http://dergipark.org.trtr/pub/dsd>) system.

Each uploaded study is scanned primarily through plagiarism detection software. The articles that exceeded 20% of the results of the scan are REJECTED.

Double blind peer review is used for review process. Detailed information on the author guidelines, Ethical Principles and Publication Policy of DSJOURNAL can be found at <http://dergipark.org.trtr/pub/dsd>

**DSJOURNAL, covered and abstracted by following
indexing services.**

**DSJOURNAL, aşağıdaki endeks - dizinler tarafından
taranmaktadır.**

Academic Resoruce Index

CiteFactor

Asos Index

İdeal Online

I2OR

DRJI

Advanced Science Index

EuroPub

Google Scholar

CrossRef

EDİTÖRDEN

DS Journal Editörlüğü, bu sayıdaki tüm yazarlara ve hakemlere zihni emekleri ile editoryal taleplere gösterdikleri hoşgörü için teşekkürü bir borç bilir.

DS Journal'ın bu sayıdaki makaleleri savaş, terörizm ve Afrika temalarıdır. Devlet sponsorluğunda olmayan vekalet savaşı, Cibuti'nin küresel güçlerle ilişkileri ve yakın zamanda kapatılan Lavrio kampının “bir mülteci kampı” olarak PKK için işlevi bu sayıda işlenen konulardır. Vekalet savaşı, Cibuti, büyük güçler, jeopolitik, Lavrio kampı ve PKK bu sayının anahtar kelimeleri olarak ifade edilebilir.

Tarık SOLMAZ'ın “Vekâlet Savaşlarında Yükselen Trend: Devlet Sponsorluğunda Olmayan Vekâlet Savaşı” adlı makalesi, Türkçe literatür için özgün bir yaklaşımı temsil etmektedir. Adından da anlaşılacağı gibi “vekilin vekili” konusunu işleyen makale, bu tezini El-Kaide, Hizbullah, Leşker-i Tayyibe vakalarından hareketle savunmaktadır.

Pelin ALİYEV ve Göktuğ ÇALIŞKAN “How Does The Geopolitical Position Of Djibouti Influence Its Relations With Great Powers?” Afrika kıtasındaki Cibuti'nin jeopolitik konumunun büyük güçlerle ilişkilerine nasıl etki ettiğini incelemektedir.

Nagihan TASLI, Yunanistan'daki Lavrio kampını incelediği “Lavrio Kampındaki PKK Hakimiyeti ve Mülteciliğin PKK Tarafından Araçsallaştırılması” makalesinde, Türkiye'deki terörizm çalışmaları bakımından bir ilki gerçekleştirmekte ve mülteciliğin PKK tarafından nasıl analiz edildiğini değerlendirmektedir.

DS Journal'ın Aralık 2023 sayısında bir kitap incelemesine de yer verilmiştir. Doç. Dr. Ali Burak DARICILI'nın kaleme aldığı “İstihbarat 101” adlı eser incelenmiştir.

Dr. İlcut Taha TASLI

İÇİNDEKİLER/TABLE OF CONTENTS

Araştırma Makalesi/Research Article

Vekâlet Savaşlarında Yükselen Trend: Devlet Sponsorluğunda Olmayan Vekâlet Savaşı / The Rising Trend in Proxy Wars: Non-State-Sponsored Proxy Warfare

Tarık SOLMAZ..... 147

Araştırma Makalesi/Research Article

How Does The Geopolitical Position Of Djibouti Influence Its Relations With Great Powers? / Cibuti'nin Jeopolitik Konumu Büyük Güçlerle İlişkilerini Nasıl Etkiliyor?

Pelin ALİYEV ve Gökтуğ ÇALIŞKAN.....190

Araştırma Makalesi/Research Article

Lavrio Kampındaki PKK Hakimiyeti ve Mülteciliğin PKK Tarafından Araçsallaştırılması / The PKK Rule in Lavrio Camp and The Instrumentalisation of Refugees by The PKK

Nagihan TASLI 230

Kitap İncelemesi/Book Review

İstihbarat 101

İlcut Taha TASLI.....259

Atf Bilgisi/Citation

Solmaz, Tarık. “Vekâlet Savaşlarında Yükselen Trend: Devlet Sponsorluğunda Olmayan Vekâlet Savaşı”. *Diplomasi ve Strateji Dergisi*, c.4 s.2 (2023): 147-189.

Makale Bilgisi/Article Information
Araştırma Makalesi/Research Article

**VEKÂLET SAVAŞLARINDA YÜKSELEN TREND:
DEVLET SPONSORLUĞUNDA OLMAYAN VEKÂLET
SAVAŞI¹**

Tarık SOLMAZ²

Öz

Günümüzün vekâlet savaşları yalnızca küresel güçler veya bölgesel aktörler tarafından değil, aynı zamanda siyasi motivasyonlu devlet dışı silahlı aktörler tarafından da yürütülmektedir. Bununla birlikte mevcut literatürde vekâlet yoluyla savaş stratejisi çoğunlukla bir devlet aktörünün başka bir devlete ya da devlet dışı silahlı bir gruba sponsorluğu olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla, vekâlet savaşına ilişkin mevcut anlayışlar, geleneksel olmayan vekâlet savaşı biçimlerini açıklamak için yeterli bir çerçeve sağlamamaktadır. Bu makale devlet sponsorluğunda olmayan vekâlet savaşını incelemektedir. Makalenin temel amacı, devlet sponsorluğunda olmayan vekâlet savaşına ilişkin bazı genel parametreleri ortaya çıkarmak ve böylece devlet sponsorluğunda olmayan vekâlet savaşının, devlet sponsorluğundaki vekâlet savaşından farklı olup olmadığını ortaya koymaktır. Bu amaçlar doğrultusunda, makale üç kısa örnek olayı incelemektedir: El-Kaide'nin Kuzey Kafkasya'daki radikal Selefi hareketlere sponsorluğu, Hizbullah'ın Yemenli Husilere sponsorluğu ve Leşker-i Tayyibe'nin Hint Mücahitlerine sponsorluğu. Çalışmanın bulguları devlet hamiliğinde olmayan vekâlet savaşının özü itibarıyla devlet hamiliğindeki vekâlet savaşından farklı

¹ Bu makale *Small Wars Journal* isimli çevrimiçi bir dergi için 21 Nisan 2022 tarihinde kaleme alınan “Non-State-Led Proxy Warfare: The Missing Link in the Proxy Wars Debate” isimli düşünce yazısının gözden geçirilmiş, güncellenmiş ve genişletilmiş versiyonudur.

² Doktora Öğrencisi, Öğretim Asistanı
The University of Exeter
tsolmaz@exeter.ac.uk
ORCID: 0000-0001-6345-2256

olmadığına, bununla birlikte söz konusu aktörlerin vekilleriyle tesis ettikleri ilişki biçimleri arasında az da olsa farklılıklar bulunduğuna işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Vekâlet Savaşı, Devlet dışı Aktörler, El-Kaide, Hizbullah, Leşker-i Tayyibe.*

THE RISING TREND IN PROXY WARS: NON-STATE-SPONSORED PROXY WARFARE

Abstract

Today's proxy wars have been conducted not only by global powers and regional players but also by politically motivated non-state armed actors. Yet still, the strategy of war by proxy has mostly been characterized as a state actor's reliance on a non-state armed group and/or another state in the existing literature. For this reason, current understandings of proxy warfare do not provide a sufficient framework to explain non-traditional forms of proxy warfare. This paper examines non-state-led proxy warfare. The main purpose of this paper is to explore some general parameters regarding non-state sponsorship of proxy warfare and to find out whether, and if so, how non-state-led proxy warfare differs from state-led proxy warfare. For these purposes, this paper uses three brief case studies: Al Qaeda's sponsorship of radical Salafist movements in the North Caucasus, Hezbollah's sponsorship of Yemeni Houthis, and Lashkar-e Taiba's sponsorship of Indian Mujahedeen. The findings of the present study indicate that non-state-sponsored proxy warfare is not essentially different from state-sponsored proxy warfare, but that there are slight differences in the way those actors establish relationships with their proxies.

Keywords: *Proxy Warfare, Non-state Actors, Al-Qaeda, Hezbollah, Lashkar-e Taibe.*

EXTENDED ABSTRACT

After the Second World War, states mostly preferred to carry out indirect modes of warfare to realize their strategic goals, owing to the potentially destructive consequences of waging open wars. Hence, during the Cold War era, for states, especially for superpowers, whilst the appeal of regular or conventional warfare was declining, sponsorship of proxy fighters became one of the most common ways

of waging war. In this regard, great powers, in particular, the United States and the Soviet Union, have indirectly engaged in a wide range of armed conflicts in which they support opponent sides and armed groups worldwide. Furthermore, despite the end of the Cold War era, the strategy of war by proxy continues to remain popular. As a result, proxy wars have become a staple of 21st-century warfare.

However, today's proxy wars have been conducted not only by global powers and regional players but also by politically motivated non-state armed actors. Yet still, the strategy of war by proxy has mostly been characterized as a state actor's reliance on a non-state armed group and/or another state in the existing literature. For this reason, current understandings of proxy warfare do not provide a sufficient framework to explain non-traditional forms of proxy warfare.

In the Western security literature, nonetheless, it is observed that there is a rising awareness of the non-state sponsorship of proxy warriors. Recently, several defense intellectuals have talked of non-state-sponsored proxy warfare. On the other hand, however, in Turkey, the literature on proxy wars has remained far away from this debate. This paper aims to fill this gap within the current literature.

Given that non-state-sponsored proxy warfare is a relatively new topic and has not been studied well, it seems fair to say that there is a need for exploratory research whose aim is to clarify concepts and get a better understanding of an existing problem rather than testing a theory or hypothetical assumptions. Accordingly, the primary goal of this article is to explore the defining features of non-state sponsorship of proxy warriors and to compare it with state sponsorship of proxy

warriors. For these purposes, this paper addresses the two research questions: First, what are the main characteristics of non-state-sponsored proxy warfare? Second, whether, and if so, how is non-state-sponsored proxy warfare different from state-sponsored proxy warfare?

This paper uses three brief case studies, namely, al-Qaeda's sponsorship of the Caucasus Emirates, Hezbollah's sponsorship of Yemeni Houthis, and Lashkar-e Taiba's support of Indian Mujahedeen, in order to address the abovementioned research questions. Data was obtained and analyzed from secondary sources, including books, journal articles, reports, newspapers, and websites.

The research findings suggest that non-state-sponsored proxy warfare is essentially similar to state-sponsored proxy warfare, but that there are slight differences in the way those actors conduct proxy warfare. The findings disclose that in the contemporary security environment, armed non-state groups exercising either state-like functions or having noteworthy military and economic resources offer external support to insurgents or terrorist groups to attain their geostrategic goals. Second, like state sponsors, non-state sponsors resort to proxy warfare for a variety of motives, including evading the expenses linked to direct confrontations, enabling plausible deniability, and offsetting their own limitations in military and financial resources. Third, the findings reveal that, like state sponsors, non-state sponsors offer financial aid, weapons, equipment, military training, and non-kinetic support to their proxies, although compared to state sponsors, non-state sponsors have limited sources and

capabilities and, thus, they provide relatively limited support to their proxy fighters.

There are two slight differences between the two forms of proxy warfare. The first concerns the character of the sponsor-agent relationship. While state sponsors can choose their proxies regardless of ideological considerations, non-state sponsors prefer actors whose political ideologies and identities are very similar to their own as proxy warriors. Second, state sponsors can wage proxy wars by using both armed non-state groups and other state actors, whereas non-state sponsors solely rely on other non-state groups. Thus, state-led proxy war can take the form of both conventional and irregular warfare, whilst non-state-led proxy war essentially takes the form of irregular warfare.

Giriş

Nükleer silahların uluslararası siyasette paradigma değiştiren stratejik bir unsur olarak ortaya çıkışıyla birlikte doğrudan silahlı çatışmalara girmenin potansiyel yıkıcı etkileri geçmişle kıyaslanamayacak bir şekilde artmıştır. Hal böyleyken, Soğuk Savaş döneminde devletler ve özellikle de büyük güçler açısından konvansiyonel savaşın çekiciliği azalmış, vekâlet savaşı en fazla tercih edilen yöntemlerden biri haline gelmiştir.³ Bununla birlikte vekâlet savaşı fikri ve uygulamasının doğrudan Soğuk Savaş koşullarının bir ürünü olduğunu söylemek de doğru olmayacaktır. Aksine, birçok güvenlik analistinin de belirttiği gibi askeri ve siyasi hedeflere

³ Kore Savaşı (1950-53), Vietnam Savaşı (1955-75), Angola İç Savaşı (1975-2002), Nikaragua İç Savaşı (1979-90) ve Sovyet-Afgan Savaşı (1979-1989) Soğuk Savaş döneminde yaşanan vekâlet savaşlarının en bilinen örnekleri arasında yer almaktadır.

ulaşmak için vekil savaşçıların kullanılması, savaş tarihi boyunca her daim geçerli bir metot olagelmıştır (Towle 1981, 21; Mumford 2013, 1; Maurer 2018, 29; Rondeaux ve Sterman 2019, 18-19; Wither 2020, 18; Hoffman ve Orner 2021). Ancak Soğuk Savaş yıllarında savaşın üçüncü aktörlere devredilmesinin istisnai bir durum olmaktan çıkıp adeta bir norm haline gelmesi, vekâlet savaşlarının öneminin kayda değer bir biçimde artmasına sebep olmuştur.

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi, vekâleten savaş stratejisinin çekiciliğini ortadan kaldırmamıştır. Nitekim 21. yüzyılın ilk çeyreği de vekâlet savaşlarının hakimiyetinde geçmiştir. Tahran'ın İkinci Lübnan Savaşı sırasında Hizbullah gerillalarına sponsorluğu, Moskova'nın Ukrayna'nın Donbas bölgesinde baş gösteren iç çatışmada ayrılıkçı milislere verdiği destek ve Washington'un PKK (Partiya Karkaren Kürdistan-Kürdistan İşçi Partisi) terör örgütünün Suriye kolu YPG'ye (Yekîneyên Parastina Gel- Halk Savunma Birlikleri) sağladığı askeri ve siyasi yardımlar 21. yüzyılda cereyan eden vekâlet savaşlarının en belirgin örnekleri arasında değerlendirilebilir.

Bir vekil kuvvet aracılığıyla savaşma stratejisinin artan görünürlüğüne paralel olarak, vekâlet savaşı hakkındaki akademik literatür de son on yılda hızla zenginleşmeye başlamıştır. Bununla birlikte, mevcut literatürün vekâlet savaşlarındaki çağdaş trendleri tam olarak yakalayamadığı gözlenmektedir. Bunun nedeni, konuyla ilgilenen düşünürlerin vekâlet savaşını özü itibariyle bir devletin başka bir devlete ya da devlet dışı silahlı bir aktöre hamiliği olarak algılamasıdır. Başka bir deyişle, savunma entelektüellerinin büyük çoğunluğu vekâlet savaşını yalnızca devletlerin kullandığı bir yöntem

olarak değerlendirmektedir. Yine de bir süredir mevcut devlet merkezli vekâlet savaşı literatürüne dönük çeşitli itirazların yükseldiği ve devlet hamiliğinde olmayan vekâlet savaşı olasılığının tartışıldığı gözlenmektedir.⁴

Son olarak çalışmanın öneminden ana hatlarıyla bahsetmekte fayda görülmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte geleneksel olarak devletler arası bir ereve­de ele alınan güvenlik meseleleri yeni beliren tehdit alanlarını da içine alan bir perspektif kazanmıştır. Bu bağlamda, devlet dışı silahlı aktörler ulusal ve uluslararası güvenlik gündeminin merkezinde yer alan başat unsurlardan biri haline gelmiştir. Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de gerçekleştirilen terörist saldırılar devlet dışı grupların uluslararası politikaya etki edebilme kabiliyetlerinin hangi seviyelere ulaşabileceğini çarpıcı bir biçimde ortaya koymuştur. Bunun doğal bir sonucu olarak devlet dışı silahlı aktörler ve onlardan kaynaklanan tehdit biçimleri uzun yıllar boyunca uluslararası güvenlik tartışmalarının merkezinde yer almıştır.

Devlet sponsorluğunda yrtlmeyen vekâlet savaşları, devlet dışı silahlı aktörlerin siyasi hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla doğrudan ve aleni çatışmalara girme zaruretinin ortadan kalktığını

⁴ 'Devlet dışı aktör' terimi esasen hkmetlerle organik bağlantısı olmayan her türden aktörü kapsama eğilimindedir. Bu nedenle, çokuluslu şirketler, lobiler, diaspora grupları, organize suç grupları, terör örgütleri, isyancılar, savaş ağaları ve özel askeri şirketler gibi aktörlerin tümü esas itibariyle devlet dışı aktör kategorisine girmektedir. Dolayısıyla, bu makalede ne tür devlet dışı aktörlere odaklanıldığına ve devlet hamiliğinde yrtlmeyen vekâlet savaşının tam olarak ne anlama geldiğine ilişkin ek bir açıklamaya ihtiyaç vardır. Kısaca belirtmek gerekirse, makale siyasi hedeflerine ulaşmak için şiddet kullanan ve/veya şiddet kullanma tehdidinde bulunan devlet dışı aktörlere odaklanmaktadır. Bu ereve­de bu makalede siyasi motivasyonla hareket eden devlet dışı silahlı grupların hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla vekil savaşçı kullanımı incelenmektedir.

gözler önüne sermesi bakımından önemlidir. Başka bir ifadeyle, devlet hamiliğinde yürütülmeyen vekâlet savaşı devlet dışı silahlı grupların ‘hibrit savaş’ uygulama imkân ve kabiliyetlerinin kayda değer bir biçimde arttığına işaret etmektedir. Kısaca tanımlamak gerekirse, hibrit savaş, askeri ve askeri olmayan araçların eş zamanlı ve koordineli olarak kullanılmasıdır (NATO t.y.).⁵ Halihazırda siber savaş ve propaganda gibi askeri olmayan enstrümanları son derece etkin bir şekilde kullanan devlet dışı silahlı aktörlerin vekâlet savaşlarına alışlageldiği üzere vekil olarak değil de sponsor olarak angaje olması devletlerin karşı karşıya oldukları hibrit savaş tehditlerinin yalnızca hasım devletlerle sınırlı olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla, geleneksel olarak terörizmle mücadele ve/veya ayaklanma bastırma teknik, taktik ve prosedürleriyle başa çıkılmaya çalışılan devlet dışı silahlı aktörlere karşı yeni ve daha farklı mücadele yöntemlerinin gündeme gelmesi son derece olası görülmektedir. Bu bağlamda devlet dışı aktörlerin artan hibrit savaş kabiliyetlerinin önemli bir unsurunu teşkil eden vekâlet savaşının dikkate değer olduğu düşünülmektedir.

Nitekim, bir sonraki bölümde detaylı bir biçimde ele alınacağı üzere, Batılı güvenlik çalışmaları literatüründe devlet hamiliğinde yürütülmeyen vekâlet savaşı olgusuna ilişkin bir farkındalığın belirdiği gözlenmektedir. Türkiye’de ise vekâlet savaşı çalışmaları bu

⁵ Hibrit savaş kavramı özellikle Rusya’nın 2014 yılında Ukrayna’ya yönelik ‘inkâr edilebilir’ müdahalesinin ardından uluslararası güvenlik tartışmalarının odağına yerleşmiştir. Hibrit savaş yöntemi genellikle Rusya, Çin, İran ve Kuzey Kore gibi revizyonist jeopolitik hedefleri olan devletlere atfedilmektedir. Hibrit savaş yöntemini uygulayan aktörler konvansiyonel askeri çatışma eşiğinin altına kalarak siyasi hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçlarlar. Hibrit savaşlar tanımı gereği vekâlet savaşı, örtülü operasyon, diplomatik baskı, propaganda ve siber saldırı gibi muhtelif yöntemlerin sentezlerine dayanır (Solmaz 2022).

tartışmadan epeyce uzak kalmış görünmektedir. Bu sebeple bu çalışmanın yerli literatüre tanıtıcı bir katkı yapması ve Türkçe literatürdeki bir boşluğu doldurması arzulanmaktadır.

Makalenin geri kalanı şu şekilde organize edilmiştir: ikinci bölümde literatür taraması sunulmuştur, üçüncü bölüm makalenin metodolojisini kapsamaktadır, dördüncü, beşinci ve altıncı bölümler sırasıyla örnek olay incelemelerini içermektedir, yedinci bölüm makalenin bulgularını ortaya koymaktadır ve son olarak sekizinci bölüm sonuçlar üzerine tartışmayı içermektedir.

1. Literatür Taraması

Bir önceki bölümde de ifade edildiği üzere, vekâlet savaşlarına ilişkin literatür son yıllarda birikimli bir şekilde zenginleşmektedir. Literatürde devletlerin vekâlet savaşı yöntemini, ‘makul inkâr edilebilirliği’ mümkün kılmak, konvansiyonel askeri çatışmaların yıkıcı siyasi, ekonomik ve askeri maliyetlerinden kaçınmak, çatışmaların tırmanma ihtimalini sınırlamak ve yerel savaşçıların taktik-operasyonel yetenekleri ile sahaya dair tecrübelerinden yararlanmak gibi çok çeşitli nedenlerle kullandığı belirtilmektedir (Mumford 2013, 30-44; Byman 2018; Moghadam ve Wyss 2020, 126; Watts vd. 2023, 4)⁶ Vekil savaşçıların sponsorluğu genellikle finansal yardım, güvenli bölge desteği, silah ve mühimmat temini, lojistik destek, stratejik rehberlik, askeri eğitim, istihbarat yardımı ve propaganda desteği unsurlarının tamamını veya bir bölümünü içermektedir (Mumford 2013, 61-68; Moghadam ve Wyss 2020, 125).

⁶ Güvenlik çalışmaları literatüründe ‘makul inkâr edilebilirlik’ kavramı bir devletin belirli bir eyleme dahilini reddetmesine olanak tanıyan bir mekanizma olarak anlaşılmaktadır. Konuya ilişkin detaylı bilgi için bkz. Cormac ve Aldrich 2018.

Giriş bölümünde de belirtildiği üzere mevcut vekâlet savaşları literatürü devlet merkezli bir anlayışa sahiptir. Başka bir ifadeyle, konuyla ilgilenen yazarlar vekâlet savaşı olgusunu genel itibariyle bir devletin başka bir devleti ya da devlet dışı bir aktörü kullanma yoluyla siyasi hedeflerini gerçekleştirme yöntemi olarak görme eğilimindedir (bkz. Deutsch 1964, 102; Duner 1981, 353-354; Bar-Siman-Tov 1984, 263; Salehyan 2009, 44; Groh 2019, 27-32; Hoffman ve Orner 2021; Tierney 2021, 52). Bununla birlikte son yıllarda söz konusu anlayışa yönelik entelektüel bir meydan okuma sergilendiği gözlenmektedir. Örneğin, 2001 yılında yayınlanan bir RAND raporu, isyancı grupların tek destekçisinin devletler olmadığını ileri sürüyordu. Rapora göre, devletlerin yanı sıra, devlet dışı silahlı aktörler de isyancı örgütlere çeşitli yardımlar sağlamaktaydı. Bu bağlamda, raporun yazarları NPFL (Liberya Ulusal Yurtsever Cephesi) örgütünün RUF'a (Devrimci Birleşik Cephe) sponsorluğunu incelediler. Rapor her ne kadar devlet sponsorluğunda olmayan vekâlet savaşı olgusunu kavramsal olarak incelemese de devlet dışı aktörlerin politik amaçlarına ulaşmak adına başka aktörleri kullanabileceklerine dikkat çekmesi bakımından önem teşkil etmektedir (Byman vd. 2001, 2).

Vekâlet savaşının yalnızca devlet aktörleri tarafından yürütülen bir savaş türü olmadığını ve devlet dışı aktörlerin de vekâlet savaşlarına sponsor olarak angaje olabileceğini açık bir biçimde dile getiren ilk yazar Andrew Mumford'tur. Mumford (2013, 45) vekâlet savaşının aşağıda belirtilen dört farklı biçimi alabileceğini öne sürmektedir:

1. Bir devletin başka bir devleti vekil olarak kullandığı vekâlet savaşı.

2. Bir devletin, bir devlet dışı bir aktörü vekil olarak kullandığı vekâlet savaşı.
3. Devlet dışı bir aktörün bir devlet aktörünü vekil olarak kullandığı vekâlet savaşı.
4. Devlet dışı bir aktörün başka bir devlet dışı aktörü kullandığı vekâlet savaş.

Yazara göre, El-Kaide'nin Leşker-i Tayyibe isimli terör örgütüne verdiği destek, devlet dışı bir aktör tarafından yürütölen vekâlet savaşının belirgin bir örneğini temsil etmektedir (Mumford 2013, 57). Vekâlet savaşı literatürünün o dönemde yalnızca devlet sponsorluğundaki vekâlet savaşı olgusuna odaklandığı göz önüne alındığında, Mumford'un fikirlerinin çığır açıcı nitelikte olduğunu belirtmek gerekir. Ancak yazar çalışmasında ne devlet sponsorluğunda olmayan vekâlet savaşı olgusunu ne de El-Kaide vakasını sistematik olarak analiz etmiş ve dolayısıyla konuya ilişkin değerlendirmeleri büyük ölçüde teorik kalmıştır.

Devlet sponsorluğunda yürütölmeyen vekâlet savaşı olgusu ilerleyen yıllarda da kimi yazarlar tarafından farklı veçheleriyle dile getirilmiştir. Bu tartışmalar ağırlıklı olarak El-Kaide, DEAŞ (Irak ve Şam İslam Devleti), Hizbullah ve PKK örgütlerinin politik hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla muhtelif coğrafyalarda girmiş olduğu sponsor-vekil ilişkilerine odaklanmaktadır. Örneğin, Rondeaux ve Serman vekâlet savaşı literatüründeki devlet merkezçiliğini eleştirmiş ve günümüz vekâlet savaşlarında devlet dışı aktörlerin hem sponsor hem de vekil olabileceğini kaydetmiştir. Yazarlar Hizbullah'ın bir yandan İran'ın vekili olarak Orta Doğu'da çeşitli çatışmalara dahil

olduğunu diğer yandan ise Yemen'deki Husilere eğitim vererek ve Suriye'deki rejim yanlısı güçlere doğrudan destek sağlayarak kendisini geniş bir devlet dışı silahlı grup ağının merkezine yerleştirdiğini belirtmiştir. Rondeaux ve Sterman ayrıca El-Kaide'nin siyasi hedeflerini gerçekleştirmek adına doğrudan bir çatışmaya girmek yerine cephe örgütleri ve koalisyonlar aracılığıyla faaliyet yürüterek devlet sponsorluğunda olmayan vekâlet savaşının örneklerinden birini sergilediğini kaydetmiştir (Rondeaux ve Sterman 2019, 50-52).

Öte yandan, son yıllarda kimi güvenlik uzmanları, devlet dışı sponsorların Suriye İç Savaşı'nda üstlendiği rollerden bahsetmektedir. Örneğin, devlet ve devlet dışı aktörlerin sponsorluğunun vekilleri üzerindeki farklı etkilerini karşılaştıran Christopher Phillips ve Morten Valbjørn, Irak İslam Devleti'nin El Nusra Cephesi'ne ve ardından DEAŞ'a sponsorluğu ile PKK'nın PYD'ye sponsorluğunu analiz ederek devletlerin vekil savaşçı olarak kullandığı silahlı grupları kendi uluslararası itibarlarını koruyabilmek adına yumuşatmaya çalıştığı, buna mukabil devlet dışı aktörlerin vekilleriyle kurduğu ilişkide böyle bir kaygıya sahip olmadığı sonucuna varmıştır (Phillips ve Valbjørn 2018, 428).

Reinoud Leenders ve Antonio Giustozzi birlikte kaleme aldıkları bir makalede Hizbullah'ın Esad rejimi yanlısı milislere sağladığı harici yardımlar üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda yazarlar, Hizbullah örgütünün, Ebu Fadl el Abbas Tugayı, İmam Zeyn el Abidin Tugayı ve El Mehdi Tugayı gibi Suriye hükümeti yanlısı milislerin eğitiminde son derece kritik bir rol oynadığının altını çizmektedir (Leenders ve Giustozzi 2020, 618). Benzer şekilde James

Wither, Hizbullah'ın Suriye İç Savaşı sırasında Esad Rejimini desteklemek amacıyla Quwat al-Ridha gibi hükümet yanlısı milis kuvvetlere sponsor olduğunu savunmaktadır (Wither 2020, 21). Her ne kadar devlet sponsorluğunda olmayan vekâlet savaşı, Wither'in entelektüel ilgisinin esas odak noktası olmasa ve Hizbullah'ın Suriyeli muhaliflere karşı rejimin yanında savaşan paramiliter yapılara verdiği desteğin yazar tarafından kapsamlı bir analizi sunulmamış olsa da Wither devlet dışı bir aktörün vekil güçlere sponsor olmasının nispeten yeni bir durum olduğunu ifade etmiştir.

Devlet sponsorluğunda olmayan vekâlet savaşına dair ilk sistemli analiz 2020 yılında Assaf Moghadam ve Michel Wyss tarafından kaleme alınan bir makalede ortaya konmuştur. Bahse konu makalede, devlet dışı sponsorluğun temel özelliklerini ayrıntılı ve kapsamlı olarak incelenmiş ve devlet dışı bir aktörün sponsorluğunun bir devletin sponsorluğundan ne ölçüde farklı olduğu ele alınmıştır. Bu bakımdan söz konusu çalışma vekâlet savaşları literatürüne önemli bir katkı sağlamıştır. Yazarlar çalışmaya devlet dışı sponsorluğa ilişkin bir dizi hipotez formüle ederek başlamış ve ardından bu hipotezlerini test etmek için üç örnek olay incelemesi kullanmışlardır. Söz konusu örnek olay incelemeleri Arap Yarımadası el-Kaidesi'nin Yemen'deki yerli Sünni aşiretlere verdiği desteği, YPG'nin SDG'ye (Suriye Demokratik Güçleri) bağlı çeşitli gruplara sponsorluğunu ve Hizbullah'ın Lübnan Direniş Tugaylarına sağlamış olduğu yardımları içermiştir. Örnek olay incelemelerinin ardından Moghadam ve Wyss devlet dışı aktörlerin vekil savaşçı olarak kullandıkları gruplara askeri yararlılıklarından ziyade siyasi faydaları nedeniyle sponsor oldukları sonucuna varmıştır. Bu bakımdan yazarlar, vekil savaşçıların devlet

dışı sponsorlarına devlet sponsorlarına sağladığından oldukça farklı bir hizmet sunduğunu iddia etmiştir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, yazarlar, devletlerden farklı olarak, devlet dışı aktörlerin vekillerini düşmanlarını askerî açıdan yıpratmak ve/veya yenmek için değil, onlar üzerinden siyasi güç ve meşruiyet devşirmek için kullandığını ileri sürmüşlerdir (Moghadam ve Wyss 2020, 128-154).

Sonuç olarak, vekâlet savaşları mevcut literatürde geleneksel olarak devlet merkezli bir perspektifle incelenmiş ve devlet dışı aktörler bu savaşlarda yalnızca vekâlet savaşını sahada icra etme rolüyle özdeşleştirilmiştir. Lakin son yıllarda bu bakış açısı sorgulanmış ve devlet dışı silahlı aktörlerin üçüncü aktörler üzerinden dolaylı şekilde çatışmalara dahil olmaları ampirik örneklerden üzerinden incelenmiştir. Bu makalenin takip eden bölümlerinde de devlet dışı aktörlerin bir vekil aracılığıyla siyasi hedeflerine ulaşma gayretleri üç örnek olay üzerinden incelenecektir. Ancak bundan evvel çalışmanın metodolojisi hakkında kısaca bilgi verilecektir.

2. Metodoloji

Devlet sponsorluğunda olmayan vekâlet savaşının nispeten yeni bir araştırma alanı olduğu ve konuya dair literatürün henüz gelişim aşamasında olduğu göz önüne alındığında, temel amacı yeni beliren kavramları açıklığa kavuşturmak ve akademik anlamda henüz yeterli bir olgunluk seviyesine ulaşmamış bir sorunu ve/veya fenomeni daha iyi anlamak olan keşfedici araştırma deseninin bu araştırmanın amaçlarına uygun olduğu değerlendirilmektedir. Stebbins (2001, 3) keşfedici araştırmayı “sosyal veya psikolojik yaşamın bir alanının tanımlanmasına ve anlaşılmasına yol açan genellemelerin keşfini en üst düzeye çıkarmak için tasarlanmış; geniş kapsamlı,

amaçlı, sistematik ve önceden düzenlenmiş bir girişim” olarak tanımlamaktadır. Özetle, keşfedici araştırmanın temel amacı yeni gelişen bir araştırma alanına ilişkin bilgi birikimini zenginleştirmektir.

Bu makalenin amaçları, devlet öncülüğünde olmayan vekâlet savaşının temel özelliklerini keşfetmek ve böylece devlet sponsorluğunda olmayan vekâlet savaşını devlet sponsorluğunda yürütülen vekâlet savaşıyla temel düzeyde kıyaslamaktır. Bu amaçlar doğrultusunda, makalede iki araştırma sorusu ele alınmaktadır: Birincisi, devlet hamiliğinde olmayan vekâlet savaşının temel özellikleri nelerdir? İkincisi, devlet hamiliğinde olmayan vekâlet savaşının, devlet hamiliğindeki vekâlet savaşıyla arasında ne gibi farklılıklar bulunmaktadır? Makale, bu soruların yanıtlarını bulmak için üç kısa örnek olay incelemesinden yararlanmaktadır: El-Kaide'nin Kuzey Kafkasya'daki militan Selefi örgütlere sponsorluğu, Hizbullah'ın Yemenli Husilere sponsorluğu ve son olarak Leşker-i Tayyibe'nin Hint Mücahitleri örgütüne sponsorluğu. Çalışmada kullanılan veriler; kitaplar, dergi makaleleri, çevrimi makaleler, monografiler ve ilgili web siteleri gibi ikincil kaynaklardan elde edilmiş ve analiz edilmiştir.

3. El Kaide'nin Kuzey Kafkasya'daki Militan Selefi Hareketlere Sponsorluğu

El Kaide, 1980'li yılların sonunda Suudi Arabistan asıllı Usame bin Ladin tarafından kurulan köktendinci bir şiddet hareketidir. El Kaide'nin ortaya çıkışı 1980'li yılların sonlarına denk gelse de örgütün kökleri Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesinin ardından bu bölgede temerküz eden dini motifli direniş hareketlerine uzanmaktadır (Byman 2015). Sovyet işgaline karşı dünyanın muhtelif

yerlerinden Afganistan'a gelen bu gruplar sergiledikleri etkili direniş sayesinde SSCB'nin Afganistan'dan çekilmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Daha sonradan El Kaide'nin kurucu liderliğini üstlenecek olan Usame Bin Ladin, bu dönemde bahse konu militan dini yapıların bir bölümüyle önemli bağlar tesis etmiştir. Oldukça varlıklı bir aileye mensup olan Bin Ladin, Sovyet ordusuna karşı gösterilen mukavemet boyunca sahip olduğu ekonomik gücü kullanarak cihatçı gruplara hatırı sayılır yardımlar sağlamıştır. Bu durum, Bin Ladin'in Afganistan'a savaşmaya gelen militan hareketler nezdinde büyük bir sempati kazanmasına yol açmış ve ilerleyen yıllarda tesis edeceği global cihadist hareketin temellerini atmasına olanak sağlamıştır (Solmaz 2018, 105).

Afganistan'daki Sovyet işgalinin nihayete ermesiyle birlikte Suudi Arabistan'a geri dönen Usame Bin Ladin, Suudi yönetiminin Körfez Savaşı esnasında topraklarının Amerikan askeri birlikleri tarafından kullanılmasına müsaade etmesi nedeniyle Suudi yetkililerle ters düşmüş ve Sudan'a sürgün gitmiştir. Burada faaliyetlerini sürdüren Bin Ladin, zamanında kendisi gibi Sovyet İşgali'ne karşı Afganistan'da mücadele eden Mısır İslami Cihadı örgütü lideri Eymen El Zevahiri ile bir yakınlaşma sürecine girmiştir. Bu yakınlaşmanın sonucunda Zevahiri'nin liderliğini üstlendiği örgüt El Kaide'ye katılma kararı almıştır. Fakat radikal dini örgütlere kucak açması nedeniyle Sudan'a yönelik diplomatik baskıların artmasıyla birlikte bu ülkeden ayrılma kararı alan El Kaide yöneticileri 1996 yılında Taliban idaresi altındaki Afganistan'a geçmiştir (Solmaz 2018, 105-106).

Her ne kadar örgütün lider kadrosu geleneksel olarak Afganistan-Pakistan sınır bölgelerinde mukim olsa da El Kaide'nin

hedefleri hiçbir zaman söz konusu bölge ile sınırlı kalmamıştır. Örgüt nihai siyasi hedefini tüm dünya Müslümanlarını tek çatı altında toplayan ve şer'i hukuk düzeniyle yönetilen büyük bir İslam devleti teşkil etmek olarak ilan etmiştir. Bu doğrultuda, Afganistan'da siyasi ve askeri faaliyetlerine devam eden Usame Bin Ladin, Taliban rejiminin kendilerine sağladığı güvenli bölge imkanından yararlanarak Kenya, Somali ve Yemen gibi uzak coğrafyalardaki Amerikan hedeflerine yönelik bir dizi terörist saldırının talimatını vermiştir. Bununla birlikte El Kaide'nin küresel ölçekte bir tanınırlığa erişmesini sağlayan esas olay 11 Eylül 2001 tarihinde örgüte bağlı militanlarca kaçırılan uçaklar aracılığıyla ABD'nin New York kentindeki Dünya Ticaret Merkezi ile başkent Washington'daki ABD Savunma Bakanlığı binasına düzenlenen terör saldırıları olmuştur. Yaklaşık 3 bin kişinin hayatını kaybetmesine yol açan saldırılar tarihin en kanlı terör eylemi olarak kayıtlara geçmiştir.

El Kaide'nin siyasi amaçlarına ulaşmak amacıyla kullandığı tek yöntem doğrudan El Kaide merkezî liderliğine bağlı militanlar aracılığıyla terörist saldırılar düzenlemek değildir. Örgüt ayrıca kuruluşundan bu yana dünyanın muhtelif bölgelerinde cihatçı isyanlar başlatmaya veyahut var olan isyanlara destek olmaya çalışmıştır. Bu itibarla El Kaide farklı coğrafyalarda çok sayıda cephe örgütleri meydana getirmiştir. Güncel terörizm tartışmalarında adı sıkça geçen Arap Yarımadası El Kaidesi, Mağrip El Kaidesi ve Hint Alt kıtası El Kaidesi gibi yapılar söz konusu cephe örgütlerinden yalnızca birkaçıdır. Öte yandan, aralarında Somali merkezli Eş-Şebab örgütünün de yer aldığı bazı köktenci hareketler, El Kaide'ye bağlılık bildirmiş ve dolayısıyla El Kaide'nin küresel terör ağının bir parçası

haline gelmiştir. Bunlara ek olarak El Kaide'nin örgütsel hiyerarşisine dahil olmadan onunla çeşitli düzeylerde ittifak kuran militan dini grupların varlığı da söz konusudur. Bu bağlamda, El Kaide düşman olarak addettiği devletlerin egemenliğini, toprak bütünlüğünü veya siyasi istikrarını zayıflatmak amacıyla kendisinden farklı köklere, örgütsel yapıya ve siyasi gündemlere sahip çok sayıda radikal harekete sponsorluk yapmıştır (Rondeaux ve Sterman 2019, 51-52; Stanford University 2019).⁷ Bu minvalde, El Kaide terör örgütü Rusya'ya bağlı Kuzey Kafkasya'da sosyal ve politik istikrarsızlık yaratmak amacıyla bu bölgede faaliyet gösteren köktendinci yapılara uzun yıllardan beri önemli destekler sağlamaktadır. Tarihsel olarak Kuzey Kafkasya bölgesi, El Kaide'nin küresel gündemi açısından kritik bir öneme sahiptir. El Kaide'nin bir önceki lideri Ayman el-Zevahiri'nin ifadesiyle Kuzey Kafkasya, Batı'ya karşı yürütülen savaşta üç ana cepheden birini temsil etmektedir (Cohen 2014, 49). Bu bölgede doğrudan iktidarı elde etme veya Rusya'yı tehdit etme kabiliyetini haiz olmayan örgüt halihazırda faaliyetler yürüten yerli militan grupları destekleme stratejisine yönelmiştir.

Uzun yıllar boyunca dini ve etnik kimliğe dayalı yoğun çatışmaların yaşandığı bir bölge olagelen Kuzey Kafkasya bu anlamda

⁷ Esas itibariyle, El Kaide bağlantılı örgütlerin ne ölçüde El Kaide liderliğinin güdümünde hareket ettiğinin başka bir ifadeyle ne ölçüde otonom bir yapıya sahip olduğunun tespiti pratikte son derece güçtür. Bunun başat nedenleri bahse konu örgütlerin gevşek ve düzensiz bir hiyerarşik yapıya sahip olmaları ve faaliyetlerini büyük ölçüde gizlilik içerisinde sürdürmeleridir. Örneğin 1990'lı yılların başında Tahir Yoldaşev ve Cuma Namangani tarafından kurulan ve Özbekistan sınırları içinde dini kurallara dayalı bir devlet kurmayı hedefleyen Özbekistan İslami Hareketi zaman içerisinde merkezini Afganistan'ın başkenti Kabil'e taşımıştır. Bu ülkede Taliban ve El Kaide ile yakın bağlar geliştiren örgüt teoride bağımsız bir örgüt görünümü korusa da pratikte uzun süre El Kaide'nin siyasi gündemini takip etmiştir. Örgüt 2015 yılında ise El Kaide ve DEAŞ arasındaki meydana gelen gerilimde DEAŞ'tan yana saf tutmuş ve bağlılığını değiştirmiştir (Solmaz 2018, 96-98).

El Kaide'ye önemli fırsatlar sunmuştur. El Kaide'nin Kuzey Kafkasya'daki radikal dini gruplara verdiği destek 1990'lı yıllara dek uzanmaktadır. Özellikle SSCB'nin dağılmasının ardından Çeçenistan'da patlak veren etnik temelli bağımsızlık hareketlerinin zamanla dini motifli bir karaktere bürünmesi El Kaide açısından stratejik bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede, El Kaide, Çeçen ayaklanması sırasında Rusya Federasyonu'na karşı savaşan isyancılara silah, askeri malzeme, eğitim ve finansal yardım sağlamış ve Çeçen cihadına destek olmak amacıyla küresel bir propaganda faaliyeti yürütmüştür (Markedenov 2010, 10; Hahn 2011, 5; Cohen 2014, 27; Visel 2016, 21-22; Jasutis 2016, 4).

2. Çeçen Savaşı'nda yaşadığı ağır yenilginin ardından büyük bir gerileme sürecine giren direnişçi gruplar 2007 yılında Kafkas Emirliği adı altında yeniden örgütlenmiştir. Kafkas Emirliği örgütü radikal dini fikirlere sahip Dokka Umarov tarafından, İçkerya Çeçen Cumhuriyeti'nin bir anlamda ardılı olarak kurulmuştur. Rusya'nın federatif yapısı içerisinde özerk cumhuriyetler olarak tanımlanan Dağıstan, Kabardey-Balkar, Karaçay-Çerkes, Kuzey Osetya, İnguşetya ve Çeçenistan bölgelerinde şeriat kurallarına dayalı bağımsız bir devlet kurmayı hedefleyen örgüt Moskova yönetimine karşı bir cihat ilan etmiştir (Stanford University 2018a). Kafkas Emirliği aynı zamanda, Yarmuk Cemaati, Şeriat Cemaati, İnguş Cemaati ve Riyad-us Salikhin Şehitleri Tugayı gibi aynı bölgede faaliyet gösteren diğer şiddete varan aşırılıkçı gruplar için de bir nevi şemsiye örgüt işlevi görmüştür (Solmaz 2018, 108).

El Kaide, Kafkas Emirliğinin kuruluşundan itibaren geçmişte Çeçen direnişçilere sağladığı yardımları bu örgüte yönlendirmiştir. Bu

bağlamda El Kaide merkezi Kafkas Emirliği altında örgütlenen militanlara askeri ve finansal destek sağlamış ve örgüt adına propaganda yürütmüştür (Hahn 2011, 2; University of Maryland 2015; Jasutis 2016, 4). El Kaide ile geliştirdiği yakın ilişki nedeniyle literatürde sıklıkla El Kaide bağlantılı örgüt kategorisinde sınıflandırılan Kafkas Emirliği, El Kaide'ye mutlak biat eden diğer aşırı hareketlerin aksine, hiçbir zaman bu örgüte resmi bir bağlılık beyan etmemiştir (The ICSR 2014; Pokalova 2015; ICG 2016, 22). Bu nedenle Kafkas Emirliği'ni El Kaide'nin bir kolu veya yan kuruluşu olmaktan ziyade, El Kaide destekli bağımsız örgüt olarak tanımlamak daha doğru olacaktır.

Kafkas Emirliği, 2007-2014 yılları arasında El Kaide'nin desteğiyle, Kuzey Kafkasya'daki en aktif ve tehlikeli grup haline gelmiştir. 8 Şubat 2010 tarihinde Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi tarafından terör örgütü olarak ilan edilen ve faaliyetleri yasaklanan Kafkas Emirliği Rusya genelinde çok sayıda insanın yaşamını yitirmesine yol açan son derece kanlı eylemler gerçekleştirmiştir. 2010 yılında Moskova Metrosu'na bağlı iki istasyonda peş peşe düzenlenen intihar saldırıları, 2013 yılında Volgograd şehrindeki bir tren istasyonunda düzenlenen bombalı saldırı ve 2014 yılında Grozni'de gerçekleştirilen terör saldırıları Kafkas Emirliği'nin en fazla ses getiren eylemleri arasında yer almaktadır (Solmaz 2018, 109). Özellikle 40 kişinin ölümüne yol açan Moskova'daki metro saldırıları örgütün ismini dünya çapında duyurmasını sağlamıştır. Bununla birlikte Kafkas Emirliği, kurucu lideri Doka Umarov'un öldürülmesi ve DEAŞ'ın bölgedeki radikal örgütler üzerindeki etkisinin artmasıyla birlikte varoluşsal bir krizle

karşı karşıya kalmıştır. Özellikle, DEAŞ'ın küresel güvenlik gündeminin merkezine yerleştiği 2014 yılında Kafkas Emirliği'nin bazı üst düzey liderlerinin doğrudan DEAŞ'a bağlılık bildirmesi örgütte ciddi parçalanmalara neden olmuştur. Nitekim Haziran 2015'te DEAŞ'ın resmi sözcüsü Ebu Muhammed el-Adnani, Kafkasya Vilayetinin kurulduğunu duyurmuştur (Gambhir 2015). Gelineen noktada Kafkas Emirliği'nin mevcut durumu son derece tartışmalıdır. Kimi uzmanlar Kafkas Emirliği şemsiyesi altında faaliyet gösteren küçük grupların hala var olduğunu iddia ederken, diğerleri örgütün yerini fiilen Kafkasya Vilayetinin aldığını iddia etmektedir (bkz. Gente 2015; Borshchevskaya 2016; ICG 2016, 2; Sturdee ve Vatchagaev 2020).

4. Hizbullah'ın Husi Hareketine Sponsorluğu

Hizbullah, 1982 yılında İsrail'in Lübnan'ı işgaline tepki olarak ortaya çıkan siyasi ve askeri bir harekettir (Blanford 2022). Şii mezhebi eksenli bir gündeme sahip olan örgüt halihazırda Lübnan'ın en önemli siyasi aktörleri arasında yer almaktadır. Hizbullah bir taraftan dini ve mezhebi kimliklere dayalı bir kompozisyona sahip olan Lübnan parlamentosunda temsil edilirken diğer taraftan merkezi hükümetin sosyal yardım sisteminden daha iyi işleyen bir sosyal yardım ağına sahip durumdadır (Khatib 2021). Kendisine ait televizyon ve radyo kanalları ile sosyal medya platformlarına sahip olan örgüt oldukça güçlü bir propaganda ağını da kontrol etmektedir (Clarke 2017).

Hizbullah ayrıca ortalama bir devlet dışı silahlı grubun sahip olduğu askeri kabiliyetlerin çok daha ötesinde bir askeri kabiliyeti haizdir. Özellikle 2006 yazında meydana gelen 2. Lübnan Savaşı

sırasında Hizbullah'ın İsrail karşısında sergilemiş olduğu etkin direniş dünya genelinde büyük bir şaşkınlık yaratmıştır. 34 gün süren silahlı çatışmaların ardından her iki taraf da zafer ilan ederken, çoğu savunma analisti İsrail'in geniş anlamda stratejik hedeflerine ulaşmakta başarısız olduğunu savunmuştur (Hoffman 2007, 35-40). Hizbullah'ın dünyanın en gelişmiş ordularından biri olarak kabul edilen İsrail Savunma Güçleri (IDF) karşısındaki etkileyici performansı, uzun bir süre modern savaşın karakterine dair tartışmaların merkezinde yer almıştır (bkz. Peters 2006; Hoffman 2007; Glenn 2012). Sonuç olarak, Hizbullah'ın sıradan bir devlet dışı aktör olmadığını; devlet içinde devlet hüviyetine sahip olduğunu belirtmekte fayda bulunmaktadır.

Lübnan merkezli bir örgüt olmasına rağmen Hizbullah'ın etki alanı bu ülke ile sınırlı değildir. Örgüt başat müttefiki durumunda olan İran'ın mezhep temelli jeopolitik gündemine uyumlu bir şekilde Orta Doğu'nun birçok noktasında siyasi ve askeri faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu çerçevede Hizbullah kendisiyle benzer ideolojik ve/veya dini eğilimlere sahip çeşitli devlet dışı aktörlerle kendisinin sponsor olduğu bir ilişki tesis etmiştir. Bahse konu örgütlerden biri de Yemen merkezli Husilerdir (Levitt 2021, 10; Rondeaux ve Sterman 2019, 52). Tıpkı Hizbullah örgütü gibi Şii mezhebi ekseninde hareket eden Husiler, Suudi Arabistan ve diğer Sünni Arap ülkelerince desteklenen Yemen merkezi hükümetine karşı uzun yıllardır süregelen şiddetli bir ayaklanma kampanyası yürütmektedir.⁸ 2014 yılında ülkenin başkenti ve en büyük şehri durumundaki Sana'yı ele geçiren Husiler birçok güvenlik analistinin de dile getirdiği gibi Suudi

⁸ Husiler, 12 İmam Şiiliğine bağlı olan Hizbullah'tan farklı olarak, Şii mezhebinin Zeydilik koluna mensuptur.

Arabistan'ın başat jeopolitik rakibi olan İran tarafından kayda değer bir biçimde desteklenmektedir. Bu nedenle Husi hareketi mevcut literatürde İran'ın Orta Doğu'daki vekillerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Hiç kuşkusuz, Husi hareketi en güçlü siyasi ve askeri desteği Tahran yönetiminden temin etmektedir, fakat bu durum İran'ın Husi isyancılarına yardım eden tek aktör olduğu anlamına gelmemektedir.

Yemen hükümeti ve Husilerin başkent Sana'yı ele geçirmesinden kısa bir süre sonra Yemen hükümetine destek olmak amacıyla iç savaşa müdahil olan Riyad liderliğindeki Arap askeri koalisyonu uzunca bir süredir Hizbullah'ı Husi ayaklanmasına hamilik yapmakla suçlamaktadır. Bu bağlamda, 2016 yılında Yemen hükümeti yetkililerince ülkenin resmi haber ajansına yapılan bir açıklamada, Hizbullah'ın Husi isyancılarını eğittiği ifade edilmiş ve Hizbullah'a bağlı milis güçlerin Suudi Arabistan sınırına yönelik saldırılarda Husilerle birlikte hareket ettiği iddia edilmiştir (Reuters 2016). Keza, Suudi Arabistan liderliğindeki koalisyon güçleri de Aralık 2021'de Husiler tarafından gerçekleştirilen füze ve insansız hava aracı saldırılarının ardından yapılan açıklamada Hizbullah'ı Husi isyancılarına yardım etmekle suçlamıştır (Joffre 2021).

Benzer iddialar ABD'li yetkililerce de dile getirilmektedir. Bu bağlamda, ABD Dışişleri Bakanlığı yayınladığı dokümanlarda Hizbullah tarafından Husi ayaklanmasına verilen desteği çeşitli kereler gündeme getirmiştir. Örneğin 20 Ekim 2016 tarihli bir medya notunda temel görevi örgüte bağlı özel operasyon kuvvetlerin sevk ve idaresi olan Haytham Ali Tabataba'i isimli üst düzey bir Hizbullah komutanının Husilere silah, mühimmat, teçhizat ve askeri eğitim

desteği verdiği belirtilmektedir (ABD Dışışleri Bakanlığı 2016). Yine ABD Dışışleri Bakanlığının 2021 Yılı Terörizm Ülke Raporu'nda Hizbullah'ın Husi milislerine silah ve eğitim desteği sağladığı kaydedilmektedir (ABD Dışışleri Bakanlığı 2021).

Bununla birlikte Hizbullah lideri Hasan Nasrallah, örgütünün Yemen İç Savaşı'na müdahil olduğu iddialarını kesin bir dille yalanlamaktadır. Nasrallah, 2017 yılında yapmış olduğu bir televizyon konuşması sırasında Hizbullah'ın Yemen'e herhangi bir silah göndermediğini söylemiş ve Yemen topraklarından Riyad'a atılan balistik füzenin arkasında kendilerinin olduğunu iddiasının gerçeği yansıtmadığını kaydetmiştir (Reuters 2017). Ancak Hizbullah'ın Yemen iç savaşındaki rolünü inkâr etmesi, Rusya'nın 2014'te Ukrayna'nın Kırım ve Donbas bölgesinde yaşanan silahlı çatışmalar sırasında uyguladığı sistematik inkâr politikasına benzemektedir.

Nitekim, Hizbullah'ın Husi ayaklanmasına destek verdiği iddialarını güçlendiren birtakım emareler söz konusudur. Bunların başında Yemen hükümetinin ve Suudi Arabistan liderliğindeki koalisyonun önde gelenlerinin Hizbullah komutanlarının Husi milisleriyle doğrudan temas içerdiğini gözler önüne seren birtakım kanıtlar sunmasıdır. Örneğin 2016 yılının şubat ayında 'Ebu Salih el-Libnani' lakaplı bir Hizbullah görevlisinin Husi milislerini eğittiği ve Riyad'a dönük bir saldırı hakkında konuşma yaptığına dair bir video kaydı haber ajanslarıyla paylaşmıştır (Zimmerman 2022, 41). Keza, 2021 yılının aralık ayında Suudi Arabistan liderliğindeki askeri koalisyonun sözcüsü Turki al- Malki düzenlediği bir basında toplantısında gazetecilere, Hizbullah'ın Husi isyancılarına bubi tuzağı kurma ve insansız hava aracı kullanma konusunda eğitim verdiğini belirttiği bir

karargâha dair görüntüler paylaşmıştır (The Times of Israel 2021). Aynı ay Yemen Enformasyon Bakanı, Moammar Al-Eryani, Husi mevzilerine yapılan top atışı sırasında Husi milislerine eğitim vermek amacıyla bölgeye gelen bir Hizbullah komutanının öldürüldüğünü ilan etmiştir (Saeed Al-Batati 2021).

Bir diğer önemli husus, bazı Husi mensuplarının Hizbullah uzmanlarının kendilerine eğitim verdiğine dair itiraflarıdır (Arab News 2018). Benzer şekilde Hizbullah yetkilileri de zaman zaman Husilerle ilişkilerini dile getiren açıklamalarda bulunmaktadır. Örneğin 2016 yılında, *Foreign Affairs* dergisine bir mülakat veren Ebu Abbas kod isimli Hizbullah komutanı örgütün Yemen üzerine planları olduğundan bahsetmiş ve Hizbullah'ın halihazırda sahada olduğunu itiraf etmiştir (Corbeil ve Amarasingam 2016). Üzerinde durulması gereken son nokta ise, Husi milislerinin savaş alanında uyguladığı taktiklerin Hizbullah'ın gerilla savaşı üzerine verdiği eğitimlerden izler taşımasıdır. Husilerin iç savaş süresince uyguladığı taktiklerde yaşanan dikkate değer değişim Hizbullah'la olan askeri ilişkilerine bir karine teşkil etmektedir (Zimmerman 2022, 41).

Daha önce de ifade edildiği gibi maddi desteğin yanı sıra propaganda desteği de vekâlet savaşın unsurları arasında yer almaktadır. Hizbullah örgütü de Husilere yönelik desteğini en üst perdeden ilan etmiştir. Örneğin, Hizbullah lideri Nasrallah, 2018 yılında Husi savaşçılarına hitaben yapmış olduğu bir konuşmada “sizlerle olmadığım için utanıyorum. Keşke savaşçılarınızdan biri olabilseydim ve cesur ve sevgili liderlerinizin rehberliğinde savaşabilseydim” diyerek örgütünün Yemen iç savaşındaki pozisyonunu net bir şekilde gözler önüne sermiştir. Nasrallah, ertesi

yıl yaptığı başka bir konuşmasında, “Yemen’de Hizbullah’tan şehitlerimiz olmasından utanmıyoruz” diyerek kendisine bağlı milislerin Yemen iç savaşına dahil olduğunu dolaylı yoldan ikrar etmiştir (Levitt 2021, 13).

Sonuç itibariyle mahiyeti ve kapsamı hakkında yeteri kadar malumat olmamakla birlikte Hizbullah’ın Husilere çeşitli destekler sağladığı ve bunun Yemen’deki iç savaşın gidişatını ciddi bir biçimde etkilediğine dair yeterli delillerin mevcut olduğunu söylemek doğru bir değerlendirme olacaktır.

5. Leşker-i Tayyibe’nin Hint Mücahitleri’ne Sponsorluğu

Leşker-i Tayyibe, Pakistan merkezli dini bir hareket olan Merkezu’d Dava ve’l İrşad’ın silahlı kanadı olarak 1980’li yılların sonunda kurulmuştur. Örgütün temel amacı, Hindistan ve Pakistan arasında uzun yıllardan beri uyuşmazlık konusu olan Jammu-Keşmir bölgesi üzerindeki Hindistan egemenliğini ortadan kaldırmak ve nihayetinde bu bölgenin Pakistan’a katılmasını sağlamaktır (Stanford University 2018b). Bu noktada belirtmek gerekir ki Leşker-i Tayyibe’nin siyasi hedefleri yalnızca Jammu-Keşmir bölgesiyle sınırlı değildir. Örgüt özellikle 2010’lı yılların başından itibaren Keşmir odaklı gündemini aşarak daha geniş kapsamlı bir panislamist program izlemeye başlamıştır. Nitekim örgüt liderliği de sıklıkla nihai hedeflerinin Hindistan alt kıtasında bir İslam Halifeliği kurmak olduğunu beyan etmektedir (Tankel 2011, 3).

Leşker-i Tayyibe hareketi siyasi hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla Hindistan’daki askeri ve sivil hedeflere yönelik çok sayıda saldırı gerçekleştirmiştir. Söz konusu saldırılar içerisinde en bilineni,

170'ten fazla insanın hayatını kaybetmesine yol açan ve örgüte dünya çapında bir 'şöhret' kazandıran 2008 Mumbai saldırılarıdır (Stanford University 2018b).⁹ Leşker-i Tayyibe, bizzat kendi militanlarını kullanarak gerçekleştirdiği saldırıların yanı sıra Hindistan alt kıtasında faaliyet gösteren diğer radikal gruplara da destek vermekte ve bu sayede Hindistan'a karşı ayrıca dolaylı bir savaş yürütmektedir.

Leşker-i Tayyibe örgütünün en önemli yerel partneri, 2000'li yılların ortalarından bu yana Hindistan'da faaliyet gösteren en aktif terör gruplarından biri olan Hint Mücahitleri'dir (Stanford University 2018b). Güney Asya'daki radikal örgütler üzerine yoğunlaşan çok sayıda araştırmacı Hint Mücahitleri'nin ülkedeki en önemli radikal dini tehdidi temsil ettiği konusunda hemfikirdir (bkz. Tankel 2014a, 1). Mohammed Sadiq Israr Sheikh tarafından kurulan örgüt, Hindistan hükümeti tarafından çok sayıda terör saldırısının sorumlusu olarak ilan edilmiştir (Tankel 2014b, 37-38). Nitekim Hindistan Hükümeti 4 Haziran 2010 tarihinde Hint Mücahitlerini terör örgütü olarak ilan etmiştir (Deccan Herald 2010). Ertesi yıl ABD Dışişleri Bakanlığı da Hint Mücahitlerini terör örgütleri listesine dahil etmiştir (The Express Tribune 2011).

Hintli yetkililer, söz konusu örgütün, faaliyetleri hükümet tarafından yasaklanan Hindistan İslami Öğrenci Hareketi (SIMI) ile

⁹ Leşker-i Tayyibe'nin Pakistan gizli servisiyle ilişkileri akademik ve siyasi tartışmalarda sıkça gündeme gelmektedir. Her ne kadar Pakistan hükümeti 2002 yılında ülkesindeki diğer bazı aşırılık yanlısı örgütlerle birlikte Leşkeri-Tayyibe'nin faaliyetlerini yasakladığını ilan etse de örgütün Pakistan adına Hindistan'a yönelik bir vekâlet savaşı yürüttüğüne dair yaygın bir kanaat bulunmaktadır (Clarke 2010, 40-45). Bu nedenle 2008 Mumbai saldırılarının ardından, Hintli yetkililer Pakistan istihbarat teşkilatını Leşker-i Tayyibe'nin faaliyetlerine göz yummakla suçlamış ve bu durum zaten gergin olan ikili ilişkilerin daha da kötüleşmesine yol açmıştır (Riedel 2009, 111).

bağlantılı olduğunu düşünmektedir (Chamberlain 2008). Ayrıca, konuyla ilgilenen yazarlar arasında Hint Mücahitleri'nin Hindistan'da faaliyet gösteren çeşitli köktendinci gruplardan oluşan gevşek bir terör ağı olduğuna dair yaygın bir kanaat bulunmaktadır (Tankel 2014a, 1). Yine de Hint Mücahitleri sıklıkla 'gölge terör örgütü' olarak anılmaktadır (bkz. Chamberlain 2008; BBC 2013). Bunun temel nedeni Hint Mücahitleri'nin organizasyon yapısı hakkında halen yeterli düzeyde bilgi sahibi olunamamasıdır. Örgütün belirsiz ve muğlak karakteri, Leşker-i Tayyibe'yle arasındaki ilişkinin doğasının tam olarak tespit edilebilmesini de zorlaştırmaktadır. Kimi çevreler Hint Mücahitleri'nin bağımsız bir radikal örgüt olduğunu iddia ederken, diğerleri örgütün Leşker-i Tayyibe ve Pakistan istihbarat servisinin işbirliğinin doğrudan bir ürünü olduğunu öne sürmektedir (Stanford University 2018b). Hint Mücahitleri'nin tarihsel kökenleri, organizasyonel tasarımı ve siyasi gündemi göz önüne alındığında bu örgütü Leşker-i Tayyibe'nin bir kolu olmaktan ziyade onun tarafından desteklenen bağımsız bir organizasyon olarak nitelenmek daha doğru bir değerlendirme olacaktır (Tankel 2014a, 1). Başka bir ifadeyle, Hint Mücahitleri'ni Leşker-i Tayyibe'nin kukla bir organizasyonu olarak düşünmek, grubun köklerinin aşırı derecede basitleştirilmesi olacaktır.

Hint Mücahitlerinin örgütsel yapısı ve eylemlerine ilişkin belirsizlikler olsa da Leşker-i Tayyibe'nin politik hedeflerini gerçekleştirmek doğrultusunda bu örgüte para, eğitim ve silah desteği sağladığına dair yaygın bir kabul vardır (bkz. Clark 2010, iv; Macander 2021). Ayrıca Leşker-i Tayyibe'nin Hint Mücahitleri tarafından düzenlenen terörist saldırılara müdahil olduğu düşünülmektedir. Örneğin, Hindistan hükümeti 2010 yılında

Hindistan'ın Pune kentindeki bir Alman fırınına yönelik olarak gerçekleştirilen bombalama eylemlerinin öncesinde Hint Mücahitleri'nin Leşker-i Tayyibe'den lojistik destek ve planlama konusunda destek aldığına dair bir kanaate sahiptir (Macander 2021). Netice itibariyle, Leşker-i Tayyibe örgütü tarafından sağlanan finansman, eğitim, seyahat, lojistik ve operasyonel destek sayesinde Hint Mücahitleri örgütü binin üzerinde insanın yaşamını yitirmesine yol açan saldırılar düzenleyen kanlı bir terör örgütüne dönüşmüştür.

Özetlemek gerekirse, Keşmir odaklı bir örgüt olarak kurulan Leşker-i Tayyibe'nin zaman içinde daha geniş kapsamlı bir siyasi programa sahip bir örgüte evirildiğini ve bu çerçevede Hindistan alt kıtasında sosyal ve politik istikrarsızlık yaratmak için yerli militan gruplara ihtiyaç duyduğunu söylemek mümkündür. Bu doğrultuda, çok sayıda radikal dini oluşuma askeri eğitim, silah ve finansman desteği sağlayan ve bu oluşumları Hindistan'a karşı vekil savaşları olarak kullanan Leşker-i Tayyibe örgütünün birincil müttefiki Hint Mücahitleri örgütüdür. Leşker-i Tayyibe sağladığı askeri ve finansal desteğin yanı sıra Hint Mücahitleri'ne rehberlik yapmakta ve operasyonel destekte bulunmaktadır.

6. Bulgular

Her üç vaka çalışması da günümüz dünyasında, siyasi motivasyonlu devlet dışı silahlı aktörlerin siyasi amaçlarını gerçekleştirmek için isyancı ve/veya terörist grupları vekil savaşçı kullandığını ortaya koymaktadır. Her üç vaka çalışması örneğinde de sponsor ve vekil savaşçılar arasında güçlü ideolojik bağlar olduğu gözlenmektedir. Başka bir ifadeyle Selefi-cihadist bir ideoloji benimseyen aktörler -El Kaide ve Leşker-i Tayyibe- yine kendileri

gibi Selefi gelenekten gelen aktörlere sponsor olurken, Şii yönelimli Hizbullah, Şiiliğin bir kolu olarak kabul edilen Zeydi inancını takip eden Husilere sponsor olmaktadır. Vaka çalışmaları ayrıca devlet dışı silahlı grupların vekil savaşçıların yerel arazi hakkındaki bilgi ve tecrübelerinden yararlanmak, doğrudan çatışmalara girmenin kendileri için yaratabileceği maliyetlerden kaçınmak ve askeri ve finansal eksikliklerinden kaynaklanan dezavantajlarını telafi etmek ve makul inkâr edilebilirliği sağlamak gibi çok çeşitli nedenlerden dolayı vekâlet savaşı yürütebildiğini göstermektedir. Bununla birlikte Hizbullah dışındaki vaka çalışması aktörlerinin makul inkâr edilebilirliği sürdürmek için özel bir gayret göstermediğini belirtmekte fayda bulunmaktadır. Daha açık bir ifadeyle gerek El Kaide gerekse de Leşker-i Tayyibe vekil savaşçı olarak kullandıkları örgütlere yönelik desteklerini inkâr etmek için sistematik bir gayret sergilememektedir. Bu durum Hizbullah örneğinde olduğu gibi devlet dışı bir aktörün devlet benzeri bir yapıya kavuşması ve beraberinde uluslararası çevrelerde kısmi bir meşruiyet arayışına girmesinin o aktörü makul inkâr edilebilirliği tesis etme ve sürdürmeye yönlendirdiği düşüncesini akıllara getirmektedir. Son olarak her üç vaka çalışması incelemesi de devlet dışı sponsorların vekillerine finansal destek, silah, mühimmat ve teçhizat yardımı, askeri eğitim ve propaganda desteği verebildiğini ortaya koymaktadır. Lakin belirtmek gerekir ki devlet dışı sponsorlar vekil savaşçı olarak kullandıkları aktörlere yönelik nicel olarak daha sınırlı destekler sunabilmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi devletlerin vekillerine sponsorluğu genellikle finansal yardım, güvenli bölge desteği, silah ve mühimmat temini, lojistik destek, stratejik tavsiye ve rehberlik, askeri eğitim, istihbarat yardımı ve propaganda desteği unsurlarının tamamını veya

bir bölümünü içermektedir. Teorik olarak söz konusu yardım biçimlerinin hemen hemen hepsi bir devlet dışı aktör tarafından da vekillerine sunulabilir. Fakat sahip oldukları askeri, siyasi, finansal ve teknolojik imkân ve kabiliyetlerin kısıtlı olması nedeniyle uygulamada devlet dışı aktörler tarafından vekil savaşçılara sunulan destekler daha sınırlı bir düzeyde kalmaktadır.

Bu noktalardan hareketle devlet sponsorluğunda olmayan vekâlet savaşı ile devlet sponsorluğundaki vekâlet savaşı arasındaki kimi farklılıkları açığa çıkarmak mümkündür. Vekâlet savaşının iki formu arasındaki birinci farklılık sponsor-vekil ilişkisinin karakteriyle ilgilidir. Devlet sponsorları çoğu kez ideolojik farklılık gözetmeksizin jeopolitik gereksinimleri doğrultusunda vekillerini seçmektedir. Örneğin vekâlet savaşını en fazla tercih eden ülkelerin başında gelen ABD, Sovyet işgali döneminde kendisiyle ideolojik ve kimliksel herhangi bir bağı olmayan Afgan mücahitlerini desteklemiştir. ABD günümüzde de liberal demokratik değer dünyasıyla hiçbir bağı bulunmayan PKK terör örgütünün Suriye kolu olan PYD'yi örgütün DEAŞ'la savaşında yoğun şekilde desteklemiştir. Benzer şekilde, Suriye'de ABD ile bir vekâlet savaşına giren Rusya Federasyonu jeopolitik gereksinimleri doğrultusunda Esad rejimine güçlü şekilde destek vermektedir. Ancak yukarıda belirtildiği gibi devlet dışı sponsorluğun her üç örneği de sponsorlarla vekiller arasında güçlü ideolojik ve kimliksel bağların olduğuna işaret etmektedir.

Vekâlet savaşının iki formu arasındaki ikinci farklılık vekil savaşçıların statüsüne ilişkindir. Devletler siyasi çıkarları doğrultusunda hem silahlı devlet dışı grupları he de diğer devlet aktörlerini kullanarak vekâlet savaşı yürütebilirken, devlet dışı

sponsorlar yalnızca diğer devlet dışı silahlı aktörleri vekil savaşçı olarak tercih etmektedir. Buna bağlı olarak, devlet öncülüğündeki vekâlet savaşı hem konvansiyonel savaş hem de düzensiz savaş biçimini alabilirken, devlet önderliğindeki vekâlet savaşı genellikle düzensiz savaş biçimini almaktadır. Somutlaştırmak gerekirse, ABD, Rusya-Ukrayna arasında 2022 yılının şubat ayında patlak veren ve halen devam eden konvansiyonel savaşta Ukrayna güçlerini destekleyerek Rusya'ya karşı bir vekâlet savaşı yürütmektedir. Diğer taraftan vaka çalışmaları göstermektedir ki devlet dışı aktörler gerilla harbi ve/veya terörizm taktiklerini benimseyen devlet dışı aktörler aracılığıyla iç çatışmalara veyahut ayaklanma girişimlerine angaje olmaktadır. Ancak bu noktada belirtmek gerekir ki bu durum devlet dışı silahlı grupların hiçbir zaman bir devlet aktörünü vekil güç olarak kullanmayacağı anlamına gelmeyecektir. Devlet dışı aktörlerin askeri, siyasi ve finansal kaynaklarını giderek arttırdığı, kimi yerlerde fiilen devlete ait işlevleri yerine getirdiği ve dünya siyasetinde giderek daha fazla rol oynadığı göz önüne alındığında, bu tür bir sponsor-vekil ilişkisinin gelecekte de söz konusu olabileceği ihtimali akılda tutulmalıdır.

Sonuç olarak, devlet ve devlet dışı aktörlerin yetenekleri, örgütsel yapıları, örgütsel kültürlerinden farklılıklar nedeniyle ve vekâlet savaşı yürütme biçimleri arasında birtakım farklılıklar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Lakin, vekâlet savaşının her iki formu da özünde doğrudan savaşa angaje olmadan ve nispeten düşük maliyetlerle politik hedefleri realize etme stratejisinin bir tezahürü olduğu için söz konusu farklılıklar öze değil biçime dairdir.

Sonuç

Bu çalışmada devlet sponsorluğunda olmayan vekâlet savaşı olgusuna dair keşfedici bir araştırma yürütülmüştür. Araştırmanın bulguları devlet dışı aktörlerin tıpkı devletler gibi vekâlet savaşlarına sponsor olarak angaje olabileceğini ortaya koymuştur. Bu durum akademik anlamda mevcut vekâlet savaşı literatürünün gözden geçirilmesinin bir gereklilik olduğuna işaret etmektedir. Bunun ana nedeni vekâlet savaşı hakkında kalem oynatan çoğu yazarın vekâlet savaşlarındaki sponsorluk rolünü münhasıran devlet aktörleriyle özdeşleştirmesidir. Şiddet içeren faaliyetlerinden siyasi kazanım elde etmeyi amaçlayan devlet dışı aktörlerin de dolaylı saldırı yöntemlerini tercih edebilmesi klasik paradigmalardan geleneksel olmayan vekâlet savaşlarını açıklama noktasında yetersiz kaldığını göstermektedir.

Devlet hamiliğinde yürütülmeyen vekâlet savaşı olgusu akademik alanın yanı sıra pratikte de bir takım sonuçlar doğurmaktadır. Devletler, devlet dışı tehditlerle geleneksel olarak terörizmle mücadele ve/veya gerillaya karşı savaş yöntemleriyle mücadele edegelmiştir. Ancak devlet sponsorluğunda olmayan vekâlet savaşı devlet dışı aktörlerin artan hibrit savaş kabiliyetlerini gözler önüne sermektedir. Bu durum klasik terörle mücadele veya ayaklanma bastırma yöntemlerinin günümüzde yetersiz kalabileceğini ortaya koymaktadır.

Her ne kadar 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhakıyla birlikte başlayan süreçle birlikte uluslararası güvenlik tartışmalarının yeniden büyük güç rekabetine odaklanma eğilimine girdiği gözlenirse de devlet dışı aktörlerden kaynaklanan tehditler göz ardı edilemeyecek kadar önem arz etmektedir. Son yıllarda başta Hizbullah, DEAŞ ve

PKK/YPG olmak üzere çok sayıda devlet dışı aktörün kendilerine izafe edilen ‘devlet dışı’ sıfatının ötesine geçtikleri, toprak ve egemenlik iddiasında buldukları kimi coğrafyalarda devlet benzeri otonom yönetimler tesis etmeye başladıkları gözlenmektedir. Bahse konu örgütlerin artan siyasi, sosyal ve iktisadi kabiliyetlerine bağlı olarak geçmişte çoğu devlet dışı silahlı aktörün envanterinde yer almayan zırhlı araçlara ve ağır silahlara ulaşarak konvansiyonel askeri kapasitelerini arttırdıkları anlaşılmaktadır. Küreselleşmenin ve dijitalleşmenin nimetlerinden faydalanan devlet dışı aktörlerin gelecekte de sahip oldukları askeri ve askeri olmayan kabiliyetleri artırması beklenmektedir. Devlet dışı aktörlerin artan siyasi, iktisadi ve ekonomik kabiliyetleri dikkate alındığında daha fazla örgütün vekâlet yoluyla savaş stratejisini uygulamaya koyması da şaşırtıcı olmayacaktır.

Bu çalışma keşfedici araştırmayı benimsemiştir. Daha açık bir ifadeyle çalışma öncelikli olarak henüz üzerinde yeteri kadar düşünülmemiş ve kalem oynatılmamış bir problemin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmayı, bu probleme ilişkin temel kavramları açıklığa kavuşturmayı ve yeni perspektifler ortaya koymayı amaçlamıştır. Dolayısıyla bu çalışma kesin sonuçlar sağladığını iddia etmemektedir. Başka bir deyişle, araştırma bulguları henüz ön hazırlık aşamasındadır ve daha fazla vaka incelemesiyle araştırmanın bulgularının test edilmesi gerekir. Batılı literatürde devlet sponsorluğunda olmayan vekâlet savaşı hakkındaki eserlerin sayısında son yıllarda bir artış gözlenmektedir. Bununla birlikte bu konu Türkçe literatürde şimdiye kadar ihmal edilmiştir. Ancak konunun çok daha fazla bilimsel ilgiyi hak ettiği düşünülmektedir. Literatürdeki bu

boşluğun doldurulması için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Nispeten genç bir çalışma alanı olduğundan devlet sponsorluğunda olmayan vekâlet savaşı olgusu yeni araştırmalara son derece elverişlidir. Bu bağlamda özellikle terminolojik problemlerin ele alınması gerekmektedir. Devlet dışı aktörler arasındaki ilişkilerin kesin doğası kolayca tanımlanamadığından iki devlet dışı aktör arasındaki ilişkinin hangi durumlarda sponsor-vekil ilişkisine girdiği hangi durumlarda ise organik bir bağa (cephe örgütü, uzantı, vb.) karşılık geldiği üzerinde ciddi şekilde düşünülmesi gereken bir konu olarak değerlendirilmektedir. Daha farklı bir ifadeyle devlet dışı aktörler arasındaki ilişkilerin türlerini kategorize etmek büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Arab News. 2018. "Houthi Prisoner Admits: 'Hezbollah Expert Came to Train Us'." January 11, 2018. <https://www.arabnews.com/node/1223831/middle-east>.
- Bar-Siman-Tov, Yaacov. 1984. "The Strategy of War by Proxy." *Cooperation and Conflict* 19 (4) (November): 263-273.
- BBC. 2013. "Profile: Indian Mujahideen." Erişim: 16.08.2023. <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-23876150>
- Blanford, Nicholas. 2022. "Lebanon: The Shiite Dimension." *Wilson Center*, July 13, 2022. <https://www.wilsoncenter.org/article/lebanon-the-shiite-dimension>.
- Borshchevskaya, Anna. 2016. "The Islamic State Comes to Russia." *The Washington Institute for Near East Policy*, January 26, 2016. <https://www.washingtoninstitute.org/policyanalysis/islamic-state-comes-russia>.
- Byman, Daniel, Peter Chalk, Bruce Hoffman, William Rosenau ve David Brannan. 2001. *Trends in Outside Support for Insurgent Movements*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Byman, Daniel L. 2015. "Comparing Al Qaeda and ISIS: Different Goals, Different Targets." *Brookings*, April 29, 2015. <https://www.brookings.edu/articles/comparing-al-qaeda-and-isis-different-goals-different-targets/>.
- Byman, Daniel L. 2018. "Why Engage in Proxy War? A State's Perspective." *Brookings*, May 21, 2018. <https://www.brookings.edu/articles/why-engage-in-proxy-war-a-states-perspective/>.
- Chamberlain, Gethin. 2008. "Coordinated Nature of Mumbai Shootings Points to Shadowy Islamist Group." November 26, 2008. <https://www.theguardian.com/world/2008/nov/26/india-attacks-mumbai-terror-security>.

- Clarke, Colin P. 2017. "How Hezbollah Came to Dominate Information Warfare." *The Jerusalem Post*, September 17, 2017. <https://www.jpost.com/Opinion/How-Hezbollah-came-to-dominate-information-warfare-505354>.
- Clarke, Ryan. 2010. *Lashkar-I-Taiba: The Fallacy of Subservient Proxies and The Future of Islamist Terrorism in India*. Carlisle Barracks, PA: United States Army War College.
- Cohen, Ariel. 2014. *Russia's Counterinsurgency in North Caucasus: Performance and Consequences*. Carlisle Barracks, PA: United States Army War College.
- Corbeil, Alexander ve Amarnath Amarasingam. 2016. "The Houthi Hezbollah Iran's Train-and-Equip Program in Sanaa." *Foreign Affairs*, March 31, 2016. <https://www.foreignaffairs.com/articles/2016-03-31/houthi-hezbollah>.
- Cormac, Rory ve Richard J. Aldrich. 2018. "Grey is the New Black: Covert Action and Implausible Deniability." *International Affairs* 94 (3): 477-494. <https://doi.org/10.1093/ia/iiy067>.
- Deccan Herald. 2010. "Indian Mujahideen Declared as Terrorist Outfit." Erişim: 14.08.2023. <https://www.deccanherald.com/content/73373/indian-mujahideen-declared-terrorist-outfit.html>.
- Deutsch, Karl W. 1964. "External Involvement in Internal Wars." In *Internal War: Problems and Approaches*, der. Harry Eckstein, 100-110. New York: Free Press of Glencoe.
- Duner, Bertil. 1981. "Proxy Intervention in Civil Wars." *Journal of Peace Research* 18 (4) (December): 353-361.
- Gambhir, Harleen. 2015. "ISIS Declares Governorate in Russia's North Caucasus Region." *Institute for the Study of War*, June 23, 2015. <https://www.understandingwar.org/backgrounder/isis-declares-governorate-russia%E2%80%99s-north-caucasus-region#:~:text=ISIS's%20spokesman%20Abu%20Muhammad%20al,Islamic%20State%E2%80%9D%20in%20the%20Caucasus>.

- Gente, Regis. 2015. "Is this the end of the Caucasus Emirate?" *Open Democracy*, June 29, 2015. <https://www.opendemocracy.net/en/odr/is-this-end-of-caucasus-emirate/>.
- Glenn, Russell. W. 2012. *All Glory is Fleeting: Insights from the Second Lebanon War*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Groh, Tyrone L. 2019. *Proxy War: The Least Bad Option*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Hahn, Gordon M. 2011. *Getting the Caucasus Emirate Right*. Washington, D.C.: Center for Strategic & International Studies.
- Hoffman, Frank. 2007. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Arlington, Virginia: Potomac Institute for Political Studies.
- Hoffman, Frank, ve Andrew Orner. 2021. "The Return of Great-Power Proxy Wars." *War on the Rocks*, September 2, 2021. <https://warontherocks.com/2021/09/the-return-of-great-power-proxy-wars/>.
- International Crises Group. 2016a. *Exploiting Disorder: al-Qaeda and the Islamic State*. Brussel: International Crisis Group Headquarters.
- International Crises Group. 2016b. *The North Caucasus Insurgency and Syria: An Exported Jihad?* Brussel: International Crisis Group Headquarters.
- Jasutis, Grazvydas. 2016. *The Rise and Decline of the Caucasus Emirate*. Geneva: Geneva Centre for Security Policy.
- Joffre, Tzivi 2021. "Saudi Coalition Shows Footage of Alleged Hezbollah Involvement in Yemen war." December 26, 2021. <https://www.jpost.com/middle-east/article-689814>.
- Khatib, Lina. 2021. "How Hezbollah holds sway over the Lebanese state." *Chatham House*, June 2021. <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021->

06/2021-06-30-how-hezbollah-holds-sway-over-the-lebanese-state-khatib.pdf

- Leenders, Reinoud ve Antonio Giustozzi. 2022. "Foreign sponsorship of pro-government militias fighting Syria's insurgency: Whither proxy wars?" *Mediterranean Politics* 27 (5): 614-643. <https://doi.org/10.1080/13629395.2020.1839235>.
- Levitt, Matthew. 2021. *Hezbollah's Regional Activities in Support of Iran's Proxy Networks*. Washington, D.C.: Middle East Institute.
- Macander, Michelle. 2021. "Examining Extremism: Lashkar-e-Taiba." *Center for Strategic and International Studies*, October 28, 2021. <https://www.csis.org/blogs/examining-extremism/examining-extremism-lashkar-e-taiba>.
- Maurer, Tim. 2018. *Cyber Mercenaries: The State, Hackers, and Power*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Markedonov, Sergey. 2010. *Radical Islam in the North Caucasus Evolving Threats, Challenges, and Prospects*. Washington, D.C.: Center for Strategic & International Studies.
- Mumford, Andrew. 2013. *Proxy Warfare*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Moghadam, Assaf, ve Michel Wyss. 2020. "The Political Power of Proxies: Why Nonstate Actors Use Local Surrogates." *International Security* 44(4) (Spring): 119-157. Project MUSE muse.jhu.edu/article/754067.
- NATO. t.y. "NATO's Response to Hybrid Threats". Erişim: 17.08.2023. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm#:~:text=To%20deter%20hybrid%20threats%2C%20NATO,its%20deterrence%20and%20defence%20posture.
- Peters, Ralph. 2006. "Lessons from Lebanon: The New Model Terrorist Army." *Armed Forces Journal International*, October 1, 2006. <http://armedforcesjournal.com/lessons-from-lebanon/>.
- Phillips, Christopher ve Morten Valbjørn. 2018. "What is in a Name?": The Role of (Different) Identities in the Multiple

- Proxy Wars in Syria.” *Small Wars & Insurgencies* 29 (3): 414-433.
- Pokalova, Elena. 2015. “The Islamic State Comes to Russia?” *War on the Rocks*, July 20, 2015. <https://warontherocks.com/2015/07/the-islamic-state-comes-to-russia/>.
- Reuters. 2016. “Yemen Government Says Hezbollah Fighting Alongside Houthis.” February 24, 2016. <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security-idUSKCN0VX21N>.
- Reuters. 2017. “Lebanon’s Hezbollah Denies Sending Weapons to Yemen.” November 20, 2017. <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-nasrallah-idUSKBN1DK22D>.
- Riedel, Bruce. 2009. The Mumbai Massacre and Its Implications for America and South Asia. *Journal of International Affairs* 63 (1): 111-126. <http://www.jstor.org/stable/24384175>.
- Rondeaux, Candace ve David Sterman. 2019. *Twenty-First Century Proxy Warfare: Confronting Strategic Innovation in a Multipolar World Since the 2011 NATO Intervention*. Washington D.C: New America.
- Saeed Al-Batati. 2021 “Yemen Army Kills Hezbollah Military Expert in Marib.” *Arab News*, December 09, 2021. <https://www.arabnews.com/node/1984261/middle-east>.
- Salehyan, Ideal. 2009. *Rebels Without Borders: Transnational Insurgencies in World Politics*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Solmaz, Tarık. 2018. “Terörizmle Mücadelede Uluslararası İşbirliği: Şangay İşbirliği Örgütü Örneği.” Yüksek Lisans Tezi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi.
- Solmaz, Tarık. 2022. “ ‘Hybrid Warfare’: One Term, Many Meanings.” *Small Wars Journal*. February 25, 2022. <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/hybrid-warfare-one-term-many-meanings>.

- Stanford University. 2018a. "Mapping Militant Organizations: Caucasus Emirate." Erişim: 18.07.2023. <https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/caucasus-emirate>.
- Stanford University. 2018b. "Mapping Militant Organizations: Lashkar-e-Taiba." Erişim: 24.08.2023. <https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/lashkar-e-taiba>.
- Stanford University. 2019. "Mapping Militant Organizations: Al Qaeda." Erişim: 12.07. 2023. <https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/al-qaeda>.
- Stebbins, Robert A. 2001. *Exploratory Research in the Social Sciences*. Thousand Oaks, California: Sage Publication.
- Sturdee, Nick ve Mairbek Vatchagaev. 2020. "ISIS in the North Caucasus." *Newlines Institute for Strategy and Policy*, October 26, 2020, <https://newlinesinstitute.org/isis/isis-in-the-north-caucasus/>.
- Tankel, Stephen. 2011. *Lashkar-e-Taiba: Past Operations and Future Prospects*. Washington, D.C.: New America Foundation.
- Tankel, Stephen. 2014a. *The Indian Jihadist Movement: Evolution and Dynamics*. Washington, D.C.: National Defense University Press.
- Tankel, Stephen. 2014b. *Jihadist Violence: The Indian Threat*. Washington, D.C.: Wilson Center.
- The International Centre for Study of Radicalisation and Political Violence. 2014. "Sochi: Who is Behind the Caucasus Emirate?" February 6, 2014. <https://icsr.info/2014/02/06/sochi-behind-caucasus-emirate/>
- The Express Tribune. 2011. "US places Indian Mujahideen on Terror List." Erişim: 21.08.2023. <https://tribune.com.pk/story/253036/%C2%B5s-places-indian-mujahideen-on-terror-list/>

- The Times of Israel. 2021. "Saudi Arabia Accuses Iran, Hezbollah of Aiding Houthis After Deadly Missile Attack." December 26, 2021. Erişim: 16.08.2023 <https://www.timesofisrael.com/saudi-arabia-accuses-iran-hezbollah-of-aiding-houthis-after-deadly-missile-attack/>.
- Tierney, Dominic. 2021 "The Future of Sino-U.S. Proxy War." *Texas National Security Review* 4(2) (Spring): 49-73. <http://dx.doi.org/10.26153/tsw/13198>.
- Towle, Philip. 1981. "The Strategy of War by Proxy." *The RUSI Journal* 126(1): 21-26. DOI: 10.1080/03071848108523403
- University of Maryland, National Consortium for the Study of Terrorism and Response to Terrorism (START). 2015. "Caucasus Emirate." Erişim: 21.07. 2023. <https://www.start.umd.edu/baad/narratives/caucasus-emirate>.
- U.S. Department of State. 2016. "State Department Terrorist Designation." Media Note. Erişim: 15.09.2023. <https://2009-2017.state.gov/r/pa/prs/ps/2016/10/263346.htm>.
- U.S Department of State. 2021. "Country Reports on Terrorism 2021." Erişim: 19.09.2023. https://www.state.gov/wpcontent/uploads/2023/02/Country_Reports_2021_Complete_MASTER.no_maps-011323-Accessible.pdf
- Visel, Thomas. 2016. *Nationalist to Transnational Insurgency: State Repression and Violent Extremist Scale Shift*. Fort Leavenworth, Kansas: School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College.
- Watts, Stephen, Bryan Frederick, Nathan Chandler, Mark Toukan, Christian Curriden, Erik E. Mueller ve Edward Geist. 2023. *Proxy Warfare in Strategic Competition: Overarching Findings and Recommendations*. Santa Monica. CA: RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA307-1.html.
- Wither, James K. 2020. "Outsourcing warfare: Proxy forces in contemporary armed conflicts." *Security and Defence*

Quarterly 31(4): 17-34. DOI:
<https://doi.org/10.35467/sdq/127928>

Zimmerman, Katherine. 2022. *Yemen's Houthis and the Expansion of Iran's Axis of Resistance*. Washington, D.C.: American Enterprise Institute.

Yıl/Year: 2023
Cilt/Volume: 4
Sayı/Issue: 2

Makale Geliş Tarihi: 20/09/2023
Received: 20/09/2023

Makale Kabul Tarihi: 28/12/2023
Accepted: 28/12/2023

Atıf Bilgisi/Citation

Aliyev, Pelin ve Çalışkan, Gökтуğ. "How Does The Geopolitical Position Of Djibouti Influence Its Relations With Great Powers?" *Diplomasi ve Strateji Dergisi*, c.4 s.2 (2023) : 190-228.

Makale Bilgisi/Article Information
Araştırma Makalesi/Research Article

**HOW DOES THE GEOPOLITICAL POSITION OF
DJIBOUTI INFLUENCE ITS RELATIONS WITH GREAT
POWERS?**

Pelin ALİYEV¹
Gökтуğ ÇALIŞKAN²

Abstract

Djibouti gained independence in 1977 after being ruled by France for nearly a century. However, Djibouti remained under French influence for a long time due to both the military agreement with France and the economic aid provided by this country. Moreover, it had to act more distant when establishing relations with other countries. However, under the leadership of Omar Guelleh, who came to power in 1999, a new process was entered in foreign policy with the adoption of the principle of multilateralism in diplomatic relations. Djibouti, which has become a center of attraction for great powers such as the USA, China and Russia, as well as France, has started to cooperate with these countries in different fields. This study points out that Djibouti's geopolitical position is the main factor that determines its relations with these great powers and prompts these countries to cooperate with Djibouti. It is also observed that Djibouti has turned its geopolitical position into a tool of its development strategy.

¹ Dr. Öğretim Üyesi
Hasan Kalyoncu Üniversitesi
pelin.aliyev@hku.edu.tr
ORCID: 0000-0003-2466-2132

² Doktora
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
goktug.caliskan@hbv.edu.tr
ORCID: 0000-0003-2189-7550

Keywords: Horn of Africa, Djibouti, Great Powers, Geopolitical Position, Multilateralism.

CİBUTİ’NİN JEOPOLİTİK KONUMU BÜYÜK GÜÇLERLE İLİŞKİLERİNİ NASIL ETKİLİYOR?

Öz

Cibuti, yaklaşık bir yüzyıl boyunca Fransa tarafından yönetildikten sonra 1977 yılında bağımsızlığını kazandı. Ancak Cibuti, gerek Fransa ile yapılan askeri anlaşma gerekse bu ülkenin sağladığı ekonomik yardımlar nedeniyle uzun süre Fransız etkisi altında kalmaya devam etti. Üstelik diğer ülkelerle ilişki kurarken daha mesafeli davranması gerekti. Bununla birlikte 1999 yılında iktidara gelen Omar Guelleh liderliğinde diplomatik ilişkilerde çoktarafılık ilkesinin benimsenmesiyle dış politikada yeni bir sürece girildi. Fransa’nın yanında ABD, Çin ve Rusya gibi büyük güçler için bir çekim merkezine dönüşen Cibuti, bu ülkelerle farklı alanlarda iş birlikleri yapmaya başladı. Bu çalışma, Cibuti’nin jeopolitik konumunun bu büyük güçlerle ilişkilerini belirleyen ve bu ülkeleri Cibuti ile iş birliği yapmaya sevk eden ana faktör olduğuna dikkat çekmektedir. Ayrıca Cibuti’nin jeopolitik konumunu kalkınma stratejisinin bir aracına dönüştürdüğü gözlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afrika Boynuzu, Cibuti, Büyük Güçler, Jeopolitik Konum, Çoktarafılık.

Introduction

A great power means a state that plays an important role in international politics which is considered to possess economic, diplomatic and military power and influence, and its interests extend beyond its borders. The term was firstly used for Austria, Russia, Prussia, France and Great Britain after the Congress of Vienna in 1815. After the First World War, the United States of America (the USA) emerged as a new great power in international politics. Following the Second World War, their industrial power, global influence and nuclear capabilities led the USA and the Soviet Union to be referred to as “superpowers”. In 1991, the collapse of one of the superpowers, the Soviet Union, left the United States as the sole superpower in international politics. Russia, however, entered a rapid recovery process

and became one of today's great powers. China has also become one of the great powers by rapidly increasing its economic and military power. France, on the other hand, although its former great power status has weakened, is still among the countries with veto power in the United Nations Security Council (Oxford Reference 2023). These great powers follow strong strategies to strengthen their political, economic and military presence in many parts of the world. Djibouti is one of the countries where these great powers want to expand their sphere of influence.

In the second half of the 19th century, Djibouti came under the rule of France and declared its independence in 1977, but following this independence, French influence did not disappear immediately. The military agreement Djibouti signed with France and its need for French economic support limited its ability to follow an independent foreign policy. Only after Omar Guelleh became president in 1999, this country was able to adopt and implement the principle of multilateralism in its foreign policy. Djibouti's diplomatic opening were made feasible by certain events that happened in France, including the country's economic difficulties, the waves of migrants that came after the fall of the Soviet Union, the social unrest brought on by the reform plans, the conflicts in Eastern Europe, and the issue of European integration.

Especially in the 2000s, it is observed that the interests of great powers such as the USA, China and Russia has become more visible. Great powers have entered into a race to obtain military bases in Djibouti, and have intensified their attempts to plan and finance projects of vital importance for this country. Moreover, the recent efforts of France to develop a different discourse towards Djibouti in its foreign

policy is noteworthy. The Djibouti administration, on the other hand, seeks to turn these initiatives in favor of the country. In this context, Djibouti, which tries to keep its relations with great powers such as the USA, China and France at a good level, tries to improve its economy through the investments or base leases of these countries. Djibouti shapes its future vision through its relations with these countries.

Although many studies have been conducted on Djibouti, previous studies have mostly been limited to the competition between these powers in establishing a military base in Djibouti or the US-China rivalry. However, this study touches on Djibouti's relations with the great powers, not all countries, on the one hand, and on the other hand, not only the military dimension of these relations, but also their political, diplomatic and economic dimensions. In this respect, the study is expected to contribute to the literature.

In this regard, the aim of this study is to analyze how Djibouti's geopolitical position influences its relations with the great powers such as the USA, China, Russia and France. In addition, one of the important issues of debate is whether French influence in Djibouti, with which it has established deep-rooted political, economic, and cultural relations since the 19th century, has diminished. Thus, whether or not French influence is declining in Djibouti will be also addressed within the frame of this study. Finally, it will be emphasized how the strategic position is instrumentalized by Djibouti. At this point, it will be discussed the "Vision Djibouti 2035" development initiative.

1. Strategic Importance of Djibouti in the International Arena

Great powers have been strengthening their relations with the countries in the Horn of Africa in recent years. Among these countries, Djibouti, attracts the attention of great powers due to its distinctively stable structure in a politically turbulent and unstable region (Oladipo 2015).

This country is located on the Bab al-Mandeb Strait, which serves as a gateway to the Suez Canal, one of the world's busiest maritime routes. The Bab al-Mandeb strait is a major passage for ships traveling between the Mediterranean Sea and the Indian Ocean through the Suez Canal, the Red Sea, and the Gulf of Aden. It is a significant geography in terms of global energy politics because some of the oil commerce passes through this route. Thanks to its ports, Djibouti also plays a significant role in enabling landlocked countries to import and export. Djibouti, which is situated at the edge of the horn, serves as both the entrance to Africa and the link between it and the Arabian Peninsula (Leboeuf 2019, 7).

Source: Britannica.

Another factor that makes Djibouti attractive for great powers is its closeness to high-risk countries in Africa and the Middle East. Because of the security risk caused by sea pirates and Al-Shabaab militants, Somalia has turned into a source of conflict. Yemen, a country in the northeast of the Bab al-Mandeb Strait, is home to ongoing fighting (Oladipo 16 June 2015). Piracy operations persist despite of resumption of the “Atalanta” operation (Le Gouriellec 2018, 236). These crises necessitate the establishment of a military base in the region by international actors. This type of base is employed by countries to illustrate their power, intervene in regional affairs, spread their culture, and increase their political influence (Sun & Zoubir 2011, 82-104). Thus, Djibouti currently has the property of being a crucial

military base for great powers such as France, the USA and China because of its geographic position. There are also British troops in the country.

2. Djibouti-France Relations

Beginning in the latter half of the 19th century, the French developed an interest in the geography of Djibouti. In 1869, the Suez Canal was constructed, necessitating the formulation of French policy for this region. The Suez Canal's construction, particularly as maritime trade became more significant, encouraged the Europeans to establish bases in the Red Sea and the Gulf of Aden. The French Empire had to be more active in the Horn of Africa due to its strategic imperatives in the Far East and Southeast Asia, or Indochina (Stratfor 2017). In this regard, the French initially arrived in the present-day territory of Djibouti in the 1860s to establish a gateway to their colonies at Southeast Asia and a base to counter the British naval force in Aden (Abdallah 2008, 269-271). France maintained its presence in Djibouti from the final quarter of the 19th century to the final third of the 20th century for nearly 100 years under different administrations.

During this time, attempts were made in what is now Djibouti to gain independence. The increase in Somali nationalist activity, particularly in the country's neighbors, fueled Djibouti's desire for independence, but the majority of participants in referendums held in 1959 and 1966 preferred to remain under French rule (Abdallah 2008, 269-272; CIA, n.d.). Its land, which was regarded as France's traditional protected territory, was considered a fortress in the west, guarded by Paris (Lasserre 2011). Djibouti, under the control of Paris,

was both protected against regional powers and supported economically.

It was nearly hard for an African country to receive support from several powers at once, particularly during the Cold War era (Taher 2015). To lessen its security and economic vulnerability and reduce the threat from its neighbors, Djibouti strengthened its connections with France through a defense agreement and began to gain from French budget aids to meet its obligations as a state and consolidate its sovereignty. Furthermore, the preservation of the pro-Western political regime in Djibouti, whose neighbors consisted solely of communist bloc countries, increased the importance of this country in the eyes of France (Idle & Lasserre 2021).

The French were forced to concede Djibouti's independence after political turmoil and pressure from surrounding countries. Under the leadership of Hassan Gouled Aptidon, Djibouti thus became the 49th sovereign state of Africa on June 27, 1977 (Abdallah 2008, 272-273). The French influence in Djibouti was not abruptly ended by this independence, though. Since 1932, Djibouti has housed a French military base, and the two countries signed a mutual defense agreement in 1977. This allowed France to keep a military garrison in Djibouti as well as a number of military installations. The most significant permanent French force deployment in Africa is still found in Djibouti.

On May 1, 2014, a new defense cooperation pact negotiated between France and Djibouti in December 2011 came into effect. The security provisions of the agreement reiterate France's dedication to the Republic of Djibouti's independence and territorial integrity. The agreement signed in 2011 is significant because it emphasized that the

relations are between two independent and sovereign states while also providing operational facilities to the French forces, despite the fact that it is obvious that France is more profitable and maintains its old colonial habits in the agreement with Djibouti (Lasserre 2011).

A special forces detachment from France has deployed in Djibouti. This detachment is expected to respond in the case of a crisis in the Horn of Africa or to be sent to the Middle East or the Indian Ocean as needed. French civilians will be protected in their permanent region of responsibility by a reserve force that will respond to regional crises. In accordance with the agreement, French personnel are deployed at a number of locations in Djibouti City, including the Chabelley Airport and the Djibouti-Ambouli International Airport (Melvin 2019, 6-7).

In accordance with the defense cooperation agreement, the French Forces headquartered in Djibouti (FFDJ) is charged with defending Djibouti's territory and airspace as well as assisting member states of the European Union (EU) and North Atlantic Treaty Organization (NATO) in their activities in the Horn of Africa. The EU Naval Atalanta, the EU's anti-piracy mission, is supported logistically by Spanish and German detachments at the French base (EUNAVFOR, Operation Atalanta). The FFDJ supports French involvement in bilateral and multilateral foreign military presence in the Horn of Africa, as well as training with African armed forces. It also supports French participation in UN and EU multilateral military missions.

These military missions include ones like France's Operation Barkhane, which has been taking place in the Sahel since 2014 and involves 3000 French soldiers. The naval base serves as a strategically

significant point for France to dispatch its nuclear attack submarines to the Indian Ocean and performs a significant logistical role in supporting the French and allied warships in the area. The garrison has a squadron of Mirage fighter planes, helicopters, and heavy machinery to support infantry formations (Melvin 2019, 7-8).

The largest permanent French force stationed in Africa is the **FFDJ**. There are 1,350 soldiers at this forward operating base in East Africa (4,300 in 1978 and 2,000 in the mid-2000s). The operation was carried out by French soldiers in a string of operations, including “Barkhane,” “Tamour,” and “Chammal” in Jordan and Iraq (2014–2015), “Sangaris” in the Central African Republic (2014), and “Artémis” in the Democratic Republic of the Congo (2003). Beyond external operations, the capability to intercept marine communication links and counterterrorism are the two main strategic goals of this structure today. The Al Qaeda in the Arabian Peninsula (AQAP) attack on Charlie Hebdo emphasizes the importance of French involvement in Djibouti, which is a cutting-edge component of the country’s national security system. In the region, there is a serious threat from terrorism. Al-Shabaab in Somalia, which carried out an attack in Djibouti in 2014, also kidnapped French feminist activist Marie Dedieu in 2011 and Denis Alex, an employee of the General Directorate of Foreign Security (DGSE), in 2009. For France, the organization’s ties to radical groups in the Arabian Peninsula are concerning (Le Gouriellec 2018, 232-234).

However, Djibouti has more than just a military significance for France. Due to its proximity to Bab al-Mandeb, Djibouti is in the position of controlling access to the Red Sea from the South. 95 percent of France’s trade with outside the EU is conducted by sea, and Asia is

becoming more significant in this. Every day, about 5 million barrels of refined goods and crude oil pass through this region. Every year, 15 per cent of all traded goods in the globe transit via Bab'ul Mandeb. This small area makes it possible to maintain a maritime communication line across the Gulf, Reunion Island and Mayotte, the Indian Ocean and beyond (Le Gouriellec 2018, 233).

The agreement signed in 2011 ended the protection system, but this doesn't mean Djibouti's significance to France has diminished. The French President Emmanuel Macron's trip to Djibouti in March 2019 might be considered as a component of a strategy to improve bilateral relations between the two countries (Semo 2019). President Macron's visit was viewed as an attempt to reestablish French influence in the face of China's expanding influence thanks to its military presence and billion-dollar investments (Ismail 2019).

During his visit to Djibouti, President Macron emphasized that the country is not only historically significant, but also strategically important in terms of military, sea routes, geopolitical and strategic levels, commercial and economic levels, and hence footprints in Djibouti are absolutely vital (Ministère des Armées, n.d.). In line with this approach, France has continued to provide development assistance to its former colony since its independence. Marks (1974, 95-104) describes Djibouti as "France's strategic stronghold in Africa." Le Gouriellec (2018, 238) claims that French presence in Djibouti will be crucial if it wants to keep a strong ability to intervene in Africa.

3. Djibouti-China Relations

Le Gouriellec (2018, 238) argues that Djibouti, a small country with big aspirations, has evolved, but China, not France, is a responsible

for these changes. In particular, with infrastructural projects that would promote development, Djibouti has undergone dramatic change. China's desire to establish in Djibouti, also its first military base in Africa, has drawn international attention to this small country in the Horn of Africa. Djibouti is significant to China since it is located along the route for international trade. Because of its location in the Bab'ul Mandeb Strait, close proximity to the Middle East, and strategic importance in energy transit routes, this country is regarded as strategically significant by great powers like China (Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, n.d.; Çalışkan 2021).

Due to China's financial interests and overseas investments on the African continent, Djibouti is seen as a commercial hub by Beijing. It is located on one of the busiest shipping lanes in the world. It is easy to understand the importance of Djibouti to Beijing when one considers that Beijing conducts more than \$1 billion in daily trade with European Union (EU) countries, that a significant portion of this trade passes through the Gulf of Aden, and that at least 40% of China's total oil imports pass through the Indian Ocean (Chaziza 2021). 90 per cent of China's exports and imports consist of maritime trade, so securing trade and promoting economic growth are now essential to the regime's survival (Elmahly & Sun 2018, 127-128).

Djibouti reached the Gulf of Aden and the Indian Ocean as part of the Belt and Road project, which began to be realized in 2013. From there, it has become a logistics hub on the trade routes leading to the Mediterranean Sea via the Red Sea and the Suez Canal. Djibouti is also crucial to China's energy security at this time. Even though the Bab-ul-Mandeb Strait is used for only 3 per cent of Beijing's crude oil imports

and 4 per cent of its natural gas imports, China, along with its army base in Djibouti, eases the way of oil and natural gas through the strait and guarantees the security of these resources (Elmahly & Sun 2018, 127-128).

In this context, one of China's top priorities in Djibouti is to deepen economic relations. Beijing has assumed an important role in the region as a result of China's expanding economic interests in Africa and the need to safeguard these interests, principally in the Horn of Africa, which is situated in the Gulf of Aden and is one of the most crucial bottlenecks and waterways for Chinese trade. To address the rising demand for raw materials and natural resources that China cannot meet domestically, thousands of Chinese enterprises have made investments abroad in accordance with the Belt and Road Initiative. Chinese state-owned corporations and private businesses, as well as an expanding number of Chinese citizens on the continent, all started to trade in greater numbers. More than 10,000 Chinese merchants are thought to be present in the area. More than a million Chinese people conduct business there. Their commercial interests have come under threat as a result of the instabilities and conflicts in the area, and the PLAN-Liberation People's Army Navy has been conducting evacuation operations for Chinese citizens. As a result, security and terrorist concerns have emerged as critical factors in Sino-African collaboration. Because of these attacks, the Chinese people are putting pressure on their governments to protect Chinese citizens abroad and to protect China's economic interests (Elmahly & Sun 2018, 127-129).

The goal of the White Paper on China's relations with Africa is to advance security and peace in the continent by aiding African

countries in their fights against terrorism and piracy and by participating in infrastructure and development initiatives aimed at eradicating poverty. While socio-economic issues are viewed as the primary cause of instability in the continent, the Chinese feel that development is the cornerstone of security and peace in Africa. This strategy is consistent with China's military diplomacy for African security and peace and the new security concept for the continent. In this context, China plans and builds infrastructure projects through Chinese companies, such as the Ethiopia-Djibouti Water Pipeline, Ethiopian-Djibouti Railway, Doraleh Multi-Purpose Port, airports, shopping centers, roads, and new ports, and provides substantial financial support for such investments. The majority of Djibouti's \$14.4 billion in infrastructure projects are funded by Chinese banks. On the other hand, it is intended to develop a currency system, a transit trade center, and a unified customs system between China and Djibouti (Elmahly & Sun 2018, 131-132).

Western businesses have frequently been hesitant to support infrastructure and development projects in Africa out of concern over high maintenance costs. On the other side, African countries have drawn to China because of their policies that link security and development, follow the win-win concept, and promote involvement in the continent's infrastructure project (Elmahly & Sun 2018, 132). Furthermore, China doesn't meddle in the internal problems of African nations; instead, its foreign policy towards them is centered on the connection between development and security.

The Ethiopian market in particular is crucial to Djibouti's economy. The Addis Ababa-Djibouti railway, the airport, the banking

industry and the commercial and maritime activities of the port of Djibouti all contribute to the country's main economic activity. This railroad was built to replace the French line established in the 1890s. During the Ogaden War (1977-1978), Somali forces invaded Ethiopia and claimed control of the railway to Dire Dawa (Watson 1986, 167). During this period, the railway suffered extensive damage. The Development Bank of China, the Export-Import Bank of China, and the Industrial and Commercial Bank of China contributed to the financing of the project, which accounted for 70 per cent of the total project cost (Global Infrastructure Hub 2020). The Addis Ababa-Djibouti railway is significant because it is the first and only cross-border railway in Africa that is both the longest and most electrified. Less than ten hours are needed to travel by train from the capital of Ethiopia to the port of Djibouti. With this investment, Djibouti's position in the Belt-Road Initiative is strengthened. It is asserted that this initiative has led to a gradual rise of China's influence in Djibouti at the expense of France (Elmahly & Sun 2018, 129-132).

The groundbreaking ceremony for the 23-story twin tower, which will serve as the future headquarters of the Chinese construction company, was held a few days after the celebration of the railway project in 2017. In the presence of representatives from Togo, Azerbaijan and South Africa, the cornerstone of the new 4,800-hectare free economic zone next to the Chinese base and the new port was laid in the same week (Le Monde 2017). In 2018, the first phase of the project will be inaugurated. Once the project is completed, Djibouti will become the largest free trade zone in Africa and improve its status as a commercial hub. By 2025, it is also expected to create around 50,000 new jobs for the people of Djibouti (Jincui 2019).

The Djiboutian government and people therefore have a very good attitude toward China. However, there are a sizable number of individuals who are concerned about being reliant on China. The main cause of concern is specifically the issue of how loans from China will be repaid.

Near the Port of Djibouti, located at the southern entrance to the Red Sea and on the western coast of the Gulf of Aden, are two of the world's three busiest shipping lanes. The project provides a strategic platform for maritime activities linking Asia, Africa and Europe. The port is vital to the economies of other East African countries as well as Djibouti. 90% of Ethiopia's international trade passes through the port of Djibouti. The port began operations in 2014 with a total investment of \$590 million (Jingjing 2016). China Merchants provided the financing, invested US\$185 million and acquired 23.5 per cent of Port de Djibouti (PDSA) (Africa News 2017). The China Export and Import Bank lent \$344 million for the first phase of the construction of the Doraleh multipurpose port (Darras 2021). China State Civil Engineering Corporation and China Civil Engineering Corporation implemented the project.

After the Europeans and Japanese established bases in the country in the early 2000s to protect the commercial interests of the USA under the threat of piracy, as part of the fight against terrorism, the Chinese also embarked on such a quest (Le Gouriellec 2018, 231). While cooperation between the two countries has been developing steadily since 1979, the two parties signed an agreement in 2017 that launched a new era in relations and aimed to establish a strategic partnership (China Daily 2017).

Following the deal, the Beijing administration opened its first foreign military base in Djibouti. The Chinese base is seen as the embodiment of the Belt and Road project (Le Gouriellec 2018, 231). China's establishment of a military base is also an indication of its search for a new and permanent military presence beyond its borders. After the establishment of the military base by Beijing, Djibouti became the focus of attention for Western countries. However, a number of Western actors already have military bases in the country. But the establishment of a military base by China has meant that a new player has been brought into the game. This was noticed by Western players. Although it has been predicted that China intends to use the military base to increase its influence in the country, the Beijing administration is currently claiming that the base will provide protection and logistical support for Chinese merchant ships and officials using the Gulf of Aden.

China's logistics base will serve its interests in promoting and consolidating stability along the coast of Somalia, the Indian Ocean region and the Gulf of Aden. Djibouti's main economic assets rely on the shipping routes between the Mediterranean and the Indian Ocean. Djibouti is strategically located on the western bank of the Bab-ul-Mandeb Strait, which connects the Gulf of Aden and the Red Sea, is a major container transit port. China plays a critical role in countering piracy and ensuring economic stability and international maritime security. By securing port access for supplies, China ensures greater flexibility and fuel autonomy. The entire East African region will be positively impacted by the security of strategic shipping lanes. In addition, the Chinese base will support Chinese peacekeepers in counter-terrorism activities, intelligence gathering, humanitarian aid

operations, and enhance the security of cooperation between China and African countries. Increasingly, it will serve alone or with African governments that contribute troops to African peacekeeping forces. This would be cheaper than training African peacekeepers in China (Elmahly & Sun 2018, 132-133).

The great powers began to fight more than ever for control of the Red Sea with China's new Silk Road project and a base in Djibouti to protect its trade-logistics network (Le Point 2021). In fact, Djibouti also hosts the military bases of Western countries such as the USA, France and Italy. But these countries are not interested in investments in Djibouti. In fact, the USA, which has the largest number of troops in Djibouti with 4,000 soldiers, has established a base in the region. It has acted in accordance with its geopolitical interests, using the terrorist activities in Yemen as a pretext. On the other hand, France has the second largest base in the country with a military unit of 1,000 soldiers. Djibouti is also largest French military base in Africa (BBC 2015).

The Western countries pay rent to Djibouti in exchange for the bases, but they do not invest. China, on the other hand, is moving to build up the infrastructure involved in the Belt and Road Project. Beijing's government does so for its own economic interests. However, investing also creates opportunities for Djibouti to develop. This is welcomed by Djiboutian leaders. Economic growth surpassed the 5 percent range, reaching 6.7 percent in 2017 (Fellah Trade, n.d.), thanks to Chinese investment and aid in the country. Infrastructural projects, many of which were financed by loans from China, began to be implemented in 2015, and this has contributed to Djibouti's growing economy. Ethiopia (59,1 per cent), China (16 per cent), the USA (7,1

per cent), India (6,4 per cent) and Jordan (1,4 per cent) are the leading countries to which Djibouti exports in 2022. The country from which it imports the most is China with 47 per cent. China is followed by India with 12,6 per cent and Türkiye with 7,9 per cent. France ranks 8th on the list with 1,3 per cent (T.C. Ticaret Bakanlığı 2023). China and the USA stand out as non-regional actors in exports, and China ranks first in imports. On the other hand, it is seen that France lags behind in Djibouti's foreign trade list.

4. Djibouti-USA Relations

The USA first established its consular representation in the French colony of Somaliland in 1929. Official diplomatic relations between the USA and the Republic of Djibouti started in 1977, when the country declared its independence. The first official USA embassy in Djibouti was opened in 1980. Djibouti is a key partner for the USA in security, regional stability, and humanitarian efforts throughout the Horn of Africa, strategically located at the mouth of the Red Sea. Djibouti is home to the USA base at Camp Lemonnier, which was established under a formal agreement in 2003 and is the only permanent U.S. military presence in Africa (U.S. Department of State 2022). Camp Lemonnier is also critical to the security and public access of the 16 USA embassies in the region. From this base, counter-terrorism operations are conducted against al-Shabaab in Somalia in the Arabian Peninsula and al-Qaeda in the region (Le Point 2021).

Recognizing the strategic value of Djibouti, the Obama administration has taken steps to develop the bilateral partnership. The USA President Barack Obama welcomed President Guelleh at the White House in May 2014, and during his visit, a new "Implementation

Arrangement” was signed between the two countries, extending the lease agreement at Camp Lemonnier and other facilities in the USA with an option for another ten years. The regulation envisaged doubling the USA annual rent payment to Djibouti to \$63 million. The two governments also established the USA-Djibouti Bilateral Forum (BNF), a mechanism for regular bilateral talks on economic and regional security issues. The first meeting was held in Washington in February 2015 with the high-level participation of both parties (Kelly 2015). According to this agreement with the Djibouti government, the USA also provides access to Djibouti’s port facilities and airport. The importance of Djibouti for the USA can be understood from the words of former USA Defense Secretary James Mattis during his visit to Djibouti in 2017. The former minister described this country as “an important geographical crossroads” (Elmahly & Sun 2018, 127).

Over time, the steps of the Obama administration to strengthen the USA presence in Djibouti also revealed the importance that the USA attaches to Djibouti. Because the USA is making aid to Djibouti and developing the base it has established here in order to protect its own economic activities and to operate militarily in the region. The ability to operate with maximum operational flexibility in the Horn of Africa is considered extremely important to the USA. The USA has several foreign policy obligations in this regard. These are counterterrorism, maintaining a diplomatic presence in insecure areas, and strengthening skilled partners in the Gulf of Aden and the African continent.

The base agreement between the USA and Djibouti was signed for ten years, then extended for another ten years. The terms of agreement can be extended for another ten years without renegotiation,

and for another ten years (until 2044) after renegotiation. The agreement also gives the United States the right to give one year's notice of any evacuation of its military facilities. However, it does not formally envisage the USA obligation to inform the host country about personnel present and activities carried out at military installations. In other words, information about the content of the activities carried out is kept confidential from Djibouti. In addition, the USA controls this base by sending soldiers to hot conflict areas that are problematic in the Middle East and Africa in general. The aim of the USA in the East African Horn is to fight Al-Shabaab by keeping Somalia, Djibouti, and Kenya under its influence. The base initial importance for operations in the Sahel and Horn of Africa region, especially in Yemen and Africa.

Two of al-Qaeda's four subordinate organizations, Al-Qaeda in the Arabian Peninsula (AQAP) in Yemen and Al-Shabaab in Somalia are located right next to Djibouti. The access of the USA to Djibouti can be seen as a step towards fighting against these organizations and preventing attacks. Its proximity to Yemen, the Arabian Peninsula and especially to Africa enables the USA to take steps against terrorist activities in this region.

Using Camp Lemonnier as a base, Combined Joint Task Force – Horn of Africa (CJTF-HOA) works with partner countries across East Africa, beyond the Horn of Africa and up to the Indian Ocean, and Central African countries such as Rwanda and Burundi. The CJTF-HOA team also collaborates with American embassies in the region to coordinate security and counter-terrorism policy. In partnership with US embassy country teams in the region, CJTF-HOA also conducts joint operations with the African Union's Mission to Somalia.

The USA provides ongoing humanitarian, health, security, and education assistance to Djibouti, with the exception of the annual rent for the base. Members of a relatively small USA military force based in the Horn of Africa are referred to as “armed aid workers”. American troops drill wells, vaccinate livestock, build school facilities, and carry out various humanitarian missions in Djibouti. Local people in the predominantly Muslim region welcome the aid.

The Humanitarian Bureau (BHA) of the US Agency for International Development (USAID) operates a pre-positioned food aid warehouse in Djibouti, which serves as a hub for immediate response across Asia and Africa. USAID provides assistance and support to strengthen the regulatory framework and enabling environment in the energy sector, while also enhancing the capacity of the Geothermal Energy Development Office (ODDEG). Additionally, USAID ensures access to reliable electricity and clean drinking water for the people of Djibouti. The International Broadcasting Bureau facilities in Djibouti broadcast programs in Arabic, and Voice of America’s Somali Service reaches audiences across the Horn of Africa and the Arabian Peninsula.

Djibouti is confronted with a swiftly expanding workforce that lacks the skills required to fulfill the country’s economic requirements, leading to elevated unemployment and unoccupied high-skilled occupations. The impediments to growth consist of costly electricity, persistent water shortages, indicators of inadequate health, food insecurity, and governance complications. A portfolio of programs is being supported by the United States aimed at hastening economic progress with their assistance. The United States asserts that it provides assistance to establish a dynamic civil society, decrease unemployment,

and foster development with the aim of supporting Djibouti's development objectives.

One of the primary shared goals of the Djibouti and US administrations is to enhance Djibouti's economy and widen economic partnership and collaboration by augmenting workforce employment in Djibouti. Washington has prioritized enhancing the standard of vocational education programs, fostering sustainable connections between vocational education centers and job providers, and bolstering employment-placement services. The program for workforce development aids in nurturing the entrepreneurial and English language skills of younger individuals.

The United States fully supports the Ministry of Education and Professional Development (MENFOP) of Djibouti in enhancing the standard of primary education nationwide with its aid. The country is channeling its US-funded support toward upgrading the reading and literacy competencies of its 55,000 primary school students by upgrading reading curriculums, instructing both pre-service and in-service teachers, and creating a better policy environment that promotes reading (US Department of State 2022). The USA government has provided substantial assistance to support Djibouti in its endeavors to fight against the COVID-19 pandemic. This assistance includes the donation of substantial quantities of COVID-19 vaccine doses, amounting to several hundred thousand.

The USA assistance provided by the BHA addresses persistent issues of drought, climate change, and food insecurity in rural Djibouti on an annual basis. Additionally, the US government in Washington maintains its position as one of the primary contributors of food aid to

impoverished communities in Djibouti. Throughout 2021, USAID and BHA agencies provided over \$8.5 million in support for refugee economic recovery, market system programming, food and nutrition aid, and humanitarian and information management coordination in Djibouti (US Department of State 2022). The United Nations World Food Program is the largest partner for food safety in Djibouti with the United States.

Modern port facilities in Djibouti foster the growth of the logistics and service sectors. By 2035, Djibouti aims to finish numerous critical infrastructure undertakings such as constructing the natural gas pipeline, liquefaction plant, export terminal, geothermal power plant, renewable energy projects, and the Djibouti International Free Trade Zone, the most extensive free trade zone in Africa. Subsequently, in early 2018, Ethiopia launched a brand-new railway connecting Djibouti City to Addis Ababa (Global Infrastructure Hub 2020). These initiatives form part of the ambitious plan of the Djibouti Government to develop Djibouti as a significant trade and shipping hub in East Africa.

American exports to Djibouti comprise vegetable oil, wheat, machinery, and foodstuffs. The ports of Djibouti are utilized by the United States for exports and imports with numerous countries in East Africa. Furthermore, the USA has entered into a trade and investment framework agreement with the Eastern and Southern Africa Common Market, of which Djibouti is a member. If Djibouti completes the aforementioned projects, it will become a larger economic market and further expand its economic relations with the US. As of 2022, the trade volume between the US and Djibouti stands at only \$213.9 million, with

\$171.6 million consisting of exports from the USA to Djibouti (US Census Bureau 2023).

The partnership between the two nations is founded upon a mutual dedication to securing East Africa. Nevertheless, the region's prosperity and development are crucial components of this equation. Furthermore, Djibouti's stability and lack of conflict contributes to the USA's greater sense of ease within the area.

5. Djibouti-Russia Relations

Russia, which acted with the aim of spreading socialism in the Horn of Africa during the Cold War, is now acting far beyond this ideological framework. Today, it is claimed that Russia's geopolitical presence in the region has begun to revive. In September 2019, Somalia's Ambassador to Russia Abdullahi Mohamud Warsame stated that the Somali people wanted to see the Russians return to Somalia, Ethiopian Prime Minister Abiy Ahmed established strong ties with Russian President Vladimir Putin, and Egypt-Egypt regarding access to the Nile River. Russia's role as a facilitator in the conflict between Ethiopia and Sudan is interpreted as signs of this revival.

Arms sales have an important place in Russia's Horn of Africa policy. According to SIPRI's data between 2015 and 2019, it reveals that Sub-Saharan African countries purchased 36% of their weapons from Russia. Russia was followed by China with 19% and France with 7.6%. Traces of Moscow's fame in this regard can also be seen in the Horn of Africa. Ethiopia imported \$71 million worth of weapons from Russia in 2019. One of the strategies followed by Russia is debt forgiveness. Ethiopia's cancellation of its \$163.6 million debt helped facilitate arms deals with Addis Ababa. On the other hand, after the UN

sanctions against the Eritrean defense industry were lifted in November 2018, Russia quickly entered the Eritrean arms market.

One of the countries with which Russia has an arms contract is Djibouti. However, arms sales to Djibouti by France, China, the United Kingdom and the USA prevent Russia from dominating the arms market. However, it is also claimed that Russia's presence shakes the balance of global geopolitics in the Horn of Africa. On the other hand, in 2012, Russia stated that it wanted to establish a military base in Djibouti, especially for its air force. But Djiboutian authorities have refused to host the Russian base to avoid becoming embroiled in great power rivalries. Russia's initiatives in this regard ended due to the Ukraine crisis in 2014 (Klyszcs 2020).

Due to Russia's increasing profile in sub-Saharan Africa, which emerged with the Sochi summit, and the increase in Russia's arms sales to the region, speculations regarding Russia's desire to establish a naval base in the Red Sea have increased. This base would allow Russia to establish a sphere of influence near Chinese and US bases. Following these speculations, the Kremlin stated that they did not intend to establish a military base in the port of Berbera. However, the military build-up and Moscow's desire to avoid being left out of the international competition for influence in the Horn of Africa may lead Russia to establish a base in the Red Sea (Klyszcs 2020).

On the other hand, Minister of Foreign Affairs Sergey Lavrov, at the diplomatic talks attended by Mahamoud Ali Youssouf, Minister of Foreign Affairs and International Cooperation of the Republic of Djibouti, who was on a working visit to Moscow, stated that Russia is ready to make coordinated efforts to increase bilateral economic

cooperation with Djibouti. The Russian Foreign Ministry said the agenda includes Russia-Djibouti cooperation in the fields of politics, trade, economy, investment activities, education and health, including the implementation of potential joint projects in Djibouti. Djibouti also follows a line towards developing cooperation with Russia and shows interest in deepening interstate dialogue and expanding cooperation in commercial, economic, cultural and other fields. Foreign Minister Lavrov stated that the two countries should create conditions that will promote trade and economic ties for mutually beneficial projects in the fields of energy and agriculture. According to the Russian Foreign Minister, many Russian companies are interested in working in Djibouti and want to find partners there (Klomegah 2021).

6. Djibouti’s Development Strategy: “Vision Djibouti 2035”

Djibouti, which has been under the influence of France for many years, started to adopt a multilateral approach in foreign policy and to take more independent steps after the change of power in 1999 (Prunier 2020). It develops multi-sectoral relations with many countries within the framework of a multipolar approach. Djibouti is very determined to be visible on the world stage and follows policies that will enable it to participate actively in the international game (Le Gouriellec 2016, 11). The Djibouti government is leveraging its geostrategic position to develop East Africa into a trade and logistics hub, connecting it with the Middle East and Indian Ocean markets, with destinations including Dubai and Singapore. To this end, the country has established its “Vision Djibouti 2035” development initiative, which includes several infrastructure projects (Downs, Becker & de Gategno 2017, 20-21). In addition, it is foreseen that new job opportunities will arise, poverty will

decrease and Djibouti will turn into a middle-income country thanks to the infrastructure projects (Elmahly & Sun 2018, 129). The Djibouti administration's active and cooperative foreign policy that prioritizes the win-win principle has been an important factor facilitating the establishment of close relations between great powers and the country.

Thanks to its location on Bab-ul Mandeb, this young country presents itself as the watchdog of the world's fourth most important strait, the key gateway for world trade, and describes itself as the facilitator of maritime links between Europe and Asia (Leboeuf 2019, 7). Djibouti considers itself an island of stability in a disputed region (Le Gouriellec 2018, 236). Djibouti, which is financially supported by China, the US and France in particular, takes advantage of its strategic position and implements strategic plans in order to become a logistics, finance and telecommunication center. While aiming to be the Singapore of Africa, the microstate imagines itself as the "lighthouse of the Red Sea".

The Djibouti Vision 2035 is based on five principles that will trigger transformations and set the country on a new path of progress and development. These five principles of the 2035 Vision; national peace and unity, good governance, diversified and competitive economy, consolidation of human capital and regional integration (Vision Djibouti 2035 2014, 37). Another target is to reduce the unemployment rate, which was 48.4% in 2012 to approximately 10% in 2035. A new growth model will be created in order to take advantage of the numerous opportunities in sectors, especially in fisheries, tourism, logistics, New Information and Communication Technologies (NICT), finance sector and all manufacturing sectors where

development will be achieved. New sectors supported by exports such as fishing products, tourism and offshore will contribute to growth with the diversification of the economy. By 2035, the average annual growth rate of exports will reach 14% and the openness rate will reach approximately 132% of GDP (Vision Djibouti 2035 2014, 38-42). Increasing its growth rate, the Djibouti administration has also carried out various projects in the country, enabling the country to become an important market.

The five important principles of the 2035 Vision plan, which was published and put into practice by the Djibouti government in 2014, are briefly described below.

National Peace and Unity: In domestic politics; peace, unity and solidarity will be consolidated by 2035. In line with this plan, the government will take steps to maintain and strengthen institutional and traditional frameworks of reconciliation, consolidate social cohesion, and promote national solidarity.

Good Governance: Joint initiatives, notably from Intergovernmental Authority on Development (IGAD) member countries and the African Union, will support peace in the sub-region. In addition, the presence of many foreign military forces, particularly French, Chinese, US, British and Japanese military bases, and future foreign military bases will provide full surveillance and strengthen security in the fight against terrorism and piracy. Furthermore, the border conflict in Ras Doumeira will be resolved definitively.

Diversified and competitive economy: Djibouti 2035 aims to raise living standards in proportion to an annual growth of 10% of GDP per capita (Vision Djibouti 2035 2014, 39). The pursuit of strong, stable

and sustainable growth is the main pillar of the plan. This requires a deepening of liberalism, a greater appreciation of the capacities of national wealth-creating sectors, a larger role of the private sector, and the construction of an economic model based on diversification of income and employment sources. In this perspective, all existing factors of production will be valued and economic growth will be ensured to reach an average of 8% to 10% per year in real terms (Vision Djibouti 2035 2014, 40-42).

Consolidation of Human Capital: Ensuring the well-being of Djiboutians is the goal of long-term development. Welfare is based on the deep aspirations of societies and includes health, education and employment, housing, hobbies and living conditions, aims to meet their needs in an appropriate way. Developing human capital through appropriate initial training, specialized development programs and the importation of qualified international expertise is necessary not only to achieve the vision but also to establish a knowledge and skill center, specifically in the scientific and technological fields. In this view, the 2035 Vision will ensure that steps are taken to consolidate and develop human capital.

Regional Integration and International Cooperation: Djibouti 2035 will strengthen the country's openness. The geostrategic position of the country enables global trade between the African continent, especially Europe, Asia, and the Middle East on the one hand and the Horn of Africa on the other. Furthermore, liberal economy will make it easier to achieve this goal in terms of making better use of global trade and Foreign Direct Investment. Djibouti 2035 aims to participate fully

in driving transformations and establishing regional groupings, regional integration and globalization.

Conclusion

This study examined Djibouti's relations with the United States, China, France and Russia and focuses on how its strategic position is reflected in its relations with these great powers. In addition, it was focused on whether the French influence in Djibouti decreased or not and finally how the strategic position was instrumentalized by Djibouti.

It is seen that France as one of the great powers is gradually losing its influence and former position in Djibouti, which is one of the smallest countries in terms of surface area of the African continent, which is known as the backyard of France, and has an extremely important place in international politics due to its geographical position. Great powers such as China, the USA and Russia are strengthening their political, military and economic presence in the country as well as in the Horn of Africa. It is observed that especially China and the USA generally emphasize the development-security relationship. In this perspective, the emphasis is predominantly on bringing the development in Djibouti to a certain level and the security of the stated geography draws attention in the investments and aids made. In this sense, it is observed that development in Djibouti is connected to the basis of security, that is, development is securitized.

Djibouti controls access to the Indian Ocean and then to the Red Sea via the Bab-ul Mandeb Strait as one of the world's most heavily traded sea routes. Moreover, the multitude of security issues plaguing the Middle East and North Africa region, such as piracy, terrorism and interstate tensions, once again underline the country's increasing

importance as a focal point in regional security assessments over the past two decades.

Currently, the rivalry between the USA-France and China in Djibouti holds significance. Each country has military base located in Djibouti, which are vital for their interests in the region. Therefore, each country attempts to maintain their relations with Djibouti at a particular level to serve their own objectives. Furthermore, the Djibouti administration benefits from its situation by capitalizing on the attention of all three countries. Therefore, preserving stability in Djibouti is pivotal for these three prominent powers. The militarization of Djibouti, that is, its militarization (filling with bases), does not have negative consequences on its political and economic development and sovereignty. However, the effect of this situation is variable and may lead to positive or negative consequences in the future. As long as economic and diplomatic independence and security are artificially strengthened by the presence of other country's armed forces, this will open new and positive doors for Djibouti.

The growth in military base density also slightly expands Djibouti's dependence on the tenant states but underscores its autonomy on the international stage at the same time. This small state in the Horn of Africa can benefit from its relations with its partners and their relations with each other in order to increase its decision-making capacity. Thus, the political authorities of Djibouti develop unique diplomatic positions and show their desire to equip themselves with a suitable military vehicle in the shadow of these military bases.

France appears to have experienced a decline in its influence within Djibouti, its former colony, over time. This waning influence has

been supplanted by great powers including the USA and China as well as other nations such as Japan and India. Despite possessing the largest African base in Djibouti and benefitting from a protection agreement with Djibouti, France's degree of influence is being diluted due to the presence of USA and China bases. Djibouti may seek to reduce French influence by establishing relationships with other significant powers.

The US, China, and France all have relations with Djibouti that intersect with both its geopolitical and strategic position, as well as its trade. Djibouti's strategic position enables swift intervention by France and the US in Africa's terrorist hotspots, while nurturing China's African projects and safeguarding its high-sea traffic passing through Bab-el Mandeb Strait. Hence, Djibouti's bases hold high significance for security and trade for the three aforementioned nations, and their liaison with Djibouti remains essential for such reasons. Djibouti holds a strategic position with respect to security policies in North Africa and the Middle East due to its control of the Bab-ul Mandeb Strait, a gateway to the Indian Ocean and the Red Sea. This enhances its significance for trade and security, and thus, its indispensability in global affairs is expected to rise.

Finally, Djibouti's transformation into a global hub is orchestrated by the government, which has developed strategic plans. The Vision 2035 document is the most crucial of these strategies, setting out the Djibouti administration's aim to become a logistical and commercial center in the region. Furthermore, Djibouti aims to achieve significant objectives, including boosting the country's economy, attracting more foreign direct investment, rectifying infrastructure issues, and enhancing the country's transportation, urbanization,

energy, communication, and sewerage networks. Additionally, Djibouti strives to maintain strategic relationships and cooperate with key great powers like China, France, and the United States, as well as other important nations such as Japan, India, Türkiye, Saudi Arabia, and Italy.

REFERENCES

- Abdallah, Abdo A. 2008. “State Building, Independence and Post-Conflict Reconstruction in Djibouti”. In *Post-Conflict Peacebuilding in the Horn of Africa: A Report of the 6th Annual Conference on the Horn of Africa*, ed. Ulf Johansson Dahre, 269-281. Sweden.
- Addis Ababa – Djibouti Railway. 2020. “Global Infrastructure Hub.” Access date: 03.11.2023. <https://www.gihub.org/connectivity-across-borders/case-studies/addis-ababa-djibouti-railway/>
- Africa News. 2017. “Djibouti opens \$590m world class mega port co-funded by China.” May 25, 2017. <https://www.africanews.com/2017/05/25/djibouti-opens-590m-world-class-mega-port-co-funded-by-china/>
- BBC. 2015. “Les militaires étrangers à Djibouti.” June 15, 2015. https://www.bbc.com/afrique/region/2015/06/150619_djibouti_bases
- Çalışkan, Göktuğ. 2021. “The only place in the world China has a military base: Djibouti.” *ANKASAM*, October 22, 2021. <https://www.ankasam.org/the-only-place-in-the-world-china-has-a-military-base-djibouti-v/?lang=en>
- Chaziza, Mordechai. 2021. “China Consolidates Its Commercial Foothold in Djibouti.” *The Diplomat*, January 26, 2021. <https://thediplomat.com/2021/01/china-consolidates-its-commercial-foothold-in-djibouti/#:~:text=In%202017%2C%20China%20established%20a,era%20in%20China-Djibouti%20relations>
- China Daily. 2017. “China, Djibouti agree to establish strategic partnership.” November 23, 2017. https://www.chinadaily.com.cn/world/2017-11/23/content_34905168.htm

- CIA. n.d. “French Somaliland.” Access date: 10.10.2022
<https://www.cia.gov/readingroom/docs/cia-rdp84-00825r000100050001-0.pdf>
- Darras, Rémy. 2021. “Reportage: le port géant de Djibouti officiellement inauguré.” *Jeune Afrique*, May 25, 2021.
<https://www.jeuneafrique.com/441982/economie/nouveau-port-polyvalent-de-doraleh-djibouti-veut-devenir-shenzen-de-lafrique-de-lest/>
- Downs, Erica, Becker, Jeffrey & de Gategno, Patrick. 2017. “China’s Military Support Facility in Djibouti: The Economic and Security Dimensions of China’s First Overseas Base.” *CAN*, July 2017.
https://www.cna.org/archive/CNA_Files/pdf/dim-2017-u-015308-final2.pdf
- Elmahly, Hend & Sun, Degang. 2018. “China’s Military Diplomacy towards Arab Countries in Africa’s Peace and Security: The Case of Djibouti”, *Contemporary Arab Affairs* 11 (4): 111-134,
<https://Online.Ucpres.Edu/Caa/Article-Abstract/11/4/111/25795/China-S-Military-Diplomacy-Towards-Arab-Countries?Redirectedfrom=Fulltext>
- Fellah Trade. n.d. “Djibouti: Le contexte économique. ” Access date: 12.10.2022.
<https://www.fellah-trade.com/fr/export/carte-atlas/djibouti/economie>
- Great Power. *Oxford Reference*. Access date: 30.11.2023
<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095905559>
- Idle, Djama Omar & Lasserre, Frédéric. 2021. Lasserre, ‘Chine-Djibouti: L’émergence de relations multidimensionnelles.’ *Études du CQEG de L’Université Laval*. Access date: 10.10.2022
<https://corpus.ulaval.ca/server/api/core/bitstreams/6695d277-8af9-481f-ae42-b89b798d14d5/content>
- Ismail, Yacqub. 2019. “France’s Strategic Footprint in East Africa.” *International Policy Digest*, June 4, 2019.
<https://intpolicydigest.org/france-s-strategic-footprint-in-east-africa/>

- Jincui, Yu. 2019. "The truth behind China's presence in Djibouti." *Global Times*. Access date: 12.10.2022
<https://www.globaltimes.cn/content/1135256.shtml>
- Jingjing, Huang. 2016. "China's logistic hub in Djibouti to stabilize region, protect interests." *Global Times*. Access date: 03.11.2023.
<https://www.globaltimes.cn/content/973900.shtml>
- Kelly, Tom. 2015. "Good Things Come in Small Packages: The US-Djiboutian Security Partnership, Council of Ambassadors." Access date: 03.11.2023.
<https://www.americanambassadors.org/publications/ambassador-s-review/fall-2015/good-things-come-in-small-packages-the-us-djiboutian-security-partnership>
- Klomegah, Kester Kenn. (2021). "Russia's Interest in Djibouti." *Horn Observer*, June 12, 2021.
<https://hornobserver.com/articles/1050/Russias-Interest-in-Djibouti>
- Klyszcz, Ivan Ulises Kentros. 2020. "Russia's Thwarted Return to the Red Sea." *OrientXX*, November 10, 2020.
<https://orientxxi.info/magazine/russia-s-thwarted-return-to-the-red-sea,4283>
- Lasserre, Isabelle. 2011. "La France consolide sa présence à Djibouti." *Le Figaro*, December 22, 2011.
<https://www.lefigaro.fr/international/2011/12/22/01003-20111222ARTFIG00260-la-france-consolide-sa-presence-a-djibouti.php>
- Le Gouriellec, Sonia. 2016. "Djibouti dans le jeu international." *Esprit*, (Oct 2016) Access date: 12.10.2022.
<https://www.cairn.info/revue-esprit-2016-10-page-13.htm>
- Le Gouriellec, Sonia. 2018. "Les forces françaises stationnées À Djibouti au coeur d'un environnement stratégique régional en mutation." *Les Champs de Mars* 30 (2018/1).
- Le Monde. 2017. "A Djibouti, la France doit sortir d'une vision uniquement sécuritaire." February 17, 2017.
<https://www.lemonde.fr/afrique/article/2017/02/17/a-djibouti-la->

france-doit-sortir-d-une-vision-uniquement-
securitaire_5081319_3212.html

Le Point. 2021. “Djibouti Veut Renforcer Son Partenariat Avec La France.” February 12, 2021. https://www.lepoint.fr/afrique/djibouti-veut-renforcer-son-partenariat-avec-la-france-12-02-2021-2413693_3826.php

Leboeuf, Aline. 2019. “La compétition stratégique en Afrique: approches militaires américaine, chinoise et russe.” *Focus stratégique de L’IFRI*, Access date: 10.10.2022 <https://www.ifri.org/fr/publications/etudes-de-lifri/focusstrategique/competition-strategique-afrique-approchesmilitaires>

Marks, Thomas. A. 1974. “Djibouti: France’s Strategic Toehold in Africa.” *African Affairs* 73 (290): 95-104. <http://www.jstor.org/stable/720984>

Melvin, Neil John. 2019. “The Foreign Military Presence in the Horn of Africa Region.” *SIPRI Background Paper*, April 2019. <https://sipri.org/sites/default/files/2019-04/sipribp1904.pdf>

Ministère des Armées. n.d. “Ffdj: Le Président De La République Accueilli Sur La Base Aérienne 188 À Djibouti.” Access date: 10.10.2022 <https://www.defense.gouv.fr/english/operations/afrique/afrique-de-l-est/forces-francaises-stationnees-a-djibouti/breves/ffdj-le-president-de-la-republique-accueilli-sur-la-base-aerienne-188-a-djibouti>

Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China. n.d. “Joint Communique Regarding the Establishment of Diplomatic Relations Between The People’s Republic of China and the Republic of Djibouti.” Access date: 10.10.2022 https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/200204/t20020425_679057.html

Oladipo, Tomi. 2015. “Why are there so many military bases in Djibouti?” *BBC*, June 16, 2015. <https://www.bbc.com/news/world-africa-33115502>

- Prunier, Gérard. 2020. “Le paradoxe de Djibouti.” *Le Monde Diplomatique*, July 2020. <https://www.mondediplomatique.fr/2020/07/PRUNIER/61959>
- Semo, Marc. 2019. “Emmanuel-Macron en visite à Djibouti ou l’influence de la France recule face à la Chine.” *Le Monde*, March 12, 2019. https://www.lemonde.fr/afrique/article/2019/03/12/emmanuel-macron-en-visite-a-djibouti-ou-l-influence-de-lafrance-recule-face-a-la-chine_5434898_3212.html
- Stratfor. 2017. “For Djibouti, It’s All About Location.” June 16, 2017. <https://worldview.atratfor.Com/article/djibouti-İts-All-About-Location>
- Sun, Degan & Zoubir, Yahia. 2011. “Sentry Box in The Backyard: Analysis of French Military Bases in Africa.” *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies* 5 (3): 82-104.
- T.C. Ticaret Bakanlığı. 2023. “Cibuti Ülke Profili.” Erişim: 27.07.2023 <https://ticaret.gov.tr/data/5b885d7aaf23be7c5c10c652/CİBUTİ%20ülke%20profili%202023%20Temmuz.pdf>
- Taher, Naguib Ali. 2015. “Djibouti: Les raisons d’espérer.” *Jeune Afrique*, November 27, 2015. www.jeuneafrique.com/mag/278906/politique/djiboutiles-raisons-desperer/
- U.S. Census Bureau. 2023. “Trade in Goods with Djibouti.” Access date: 05.11.2023 <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c7770.html>
- U.S. Department of State. 2022. “U.S. Relations With Djibouti.” March 18, 2022. <https://www.state.gov/u-s-relations-with-djibouti/>
- U.S. Trade Office. n.d. “Djibouti.” Access date: 10.10.2022. <https://ustr.gov/countries-regions/afrika/east-afrika/djibouti>
- Vision Djibouti 2035. 2014. “Republic of Djibouti.” Access date: 12.10.2022. <https://djiboutiembassykuwait.net/assets/files/djibouti-2035-en.pdf>

Watson, Paul. 1986. "Arms and Aggression in the Horn of Africa."
Journal of International Affairs 40(1): 159–176.
<http://www.jstor.org/stable/24356497>

Atf Bilgisi/Citation

Taşlı, Nagihan. “Lavrio Kampındaki PKK Hakimiyeti ve Mülteciliğin PKK Tarafından Araçsallaştırılması”. *Diplomasi ve Strateji Dergisi*, c.4 s.2 (2023): 230-258.

Makale Bilgisi/Article Information
Araştırma Makalesi/Research Article

**LAVRIO KAMPINDAKİ PKK HAKİMİYETİ VE
MÜLTECİLİĞİN PKK TARAFINDAN
ARAÇSALLAŞTIRILMASI**

Nagihan TASLI¹

Öz

Bu çalışmada Lavrio kampını inceledim. Lavrio kampı Yunanistan'dadır. Temmuz 2023'e kadar faaliyette olan kamp, bu tarihte Yunanistan tarafından boşaltılmıştır. Lavrio kampının PKK ile ilişkili olduğunu hem Türk devlet yetkilileri hem de PKK yöneticileri farklı şekillerde ifade etmiştir. Biri mülteci kampı derken diğeri terörist kampı demektedir. Bu bağlamda makalede, kapatılmadan önceki dönemde Lavrio kampının PKK ile ilişkisini anlamaya çalıştım. Bunu yaparken kamptaki günlük faaliyetleri baz aldım. Kampta “önemli gün” olarak sayılan faaliyetlerin PKK'nın icat ettiği sembolik günler olduğu sonucuna vardım. Buna ilaveten, yakalanan bazı teröristlerin Lavrio kampı ile ilişkisi de kamptaki PKK hakimiyetini gösteren bir diğer argüman olarak öne çıktı.

Ayrıca makalede şu soruya da cevap aradım: PKK, Lavrio kampına mülteci kampı diyerek neyi hedeflemektedir? Buna bulduğum cevap ise örgütün, mülteciliği araçsallaştırarak Türkiye'de devlet ile Kürtler arasında bir çatışma olduğu şeklinde propaganda yapmak istediğidir. Bu propagandanın hedefi ise uluslararası muhataplardır. PKK Lavrio kampını, Türkiye'deki “savaştan kaçan Kürtlerin oluşturduğu bir mülteci kampı” olarak sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Lavrio, Yunanistan, PKK, Terörizm, Mültecilik.

¹ Lisansüstü Öğrencisi
Kocaeli Üniversitesi
nagihantasli@gmail.com
ORCID: 0009-0008-4754-6955

THE PKK RULE IN LAVRIO CAMP AND THE INSTRUMENTALISATION OF REFUGEES BY THE PKK

Abstract

In this study I analysed the Lavrio camp. The Lavrio camp is in Greece. The camp was active until July 2023, when it was evacuated by Greece. Both Turkish state officials and PKK leaders have stated in different ways that the Lavrio camp was linked to the PKK. In this article I have tried to show the relationship between the Lavrio camp and the PKK in the period before its closure. In doing so, I have taken the daily activities in the camp as a basis. In this context, I have tried to prove that the activities that are counted as “important days” in the camp are special days invented by the PKK. I also used the relationship of some captured terrorists with the Lavrio camp to show the dominance of the PKK in the camp.

I also tried to answer the following question in the article: What does the PKK want by calling the Lavrio camp a refugee camp? The answer I found is that the organisation wants to use the refugees to create propaganda that there is a conflict between the state and the Kurds in Turkey. The target of this propaganda are international interlocutors. The PKK presented the Lavrio camp as a “refugee camp for Kurds fleeing the war” in Turkey.

Keywords: *Lavrio, Greece, PKK, Terrorism, Refugee.*

EXTENDED ABSTRACT

In this study, I have attempted to understand and describe the character of the Lavrio camp, which was closed by Greece in July 2023. There are two sharp views of the Lavrio camp: as a refugee camp and as a terrorist camp. I analysed how Lavrio could be evaluated in between these two interpretations, assuming that both of these two perspectives may have their merits. I continued my research with the idea that although the camp was a real shelter for some migrants, “it must also have had a function for the PKK”. The camp had a close relationship with the PKK. While the Lavrio camp was a shelter established in the 1960s, it started to host PKK members after 1980 and came under PKK control in the 1990s.

In this research, in response to the question of what kind of function the PKK expected from the camp, I argued that the

organisation instrumentalised refugees through Lavrio. I tried to support this on two main theses. First, I tried to show that the PKK used the Lavrio camp as an ideological centre through everyday life. Thus, the camp, as a unified and organised structure, was the PKK's unit in a European country. Secondly, I have also included information on the contacts of some of the terrorists carrying out armed activities with the Lavrio camp. I have shown that some of the people associated with and in contact with this camp were involved in terrorist activities at different levels.

After the arguments that the camp was used by the PKK, I evaluated the Lavrio camp from the perspective of the relationship between terrorism and refugee camps. Here, the conceptualisation of "refugee in exile" came to the fore in terms of guiding the study.

The Lavrio camp is not only an indoctrination centre for the PKK/KCK, but also a political-strategic argument for the instrumentalisation of refugees. In this context, the Makhmur camp comes to mind. Similar to the propaganda about the Makhmur camp, it can be said that the Lavrio camp is being used for the propaganda that "Turkey is a colonial-assimilationist country, that the PKK is 'fighting' against this, and that the Lavrio camp is a 'refugee camp' where those who oppose Turkey are fleeing from situations that violate human dignity".

Although the Lavrio camp has been closed, it is necessary to monitor the process sensitively. It is believed that the members of the camp are gradually leaving the camp and going to their homes and some other camps. The fact that the camp area, which consists of prefabricated camps for families, continues to be a site for organisational activities is another issue that needs to be sensitively

monitored. In addition, the Eksarhia neighbourhood in Athens also hosts PKK members/aligned migrants through practices such as “occupation houses”. Following the evacuation of Lavrio, this neighbourhood may also have come to the fore as a centre for the PKK.

Finally, it is worth taking a closer look at the Inofita camp. There are reports that the inhabitants of the camp were transferred to another camp called Inofita camp. There is information and observations that this new camp area is a former chemical factory, that it was used for migrants in the previous period and that its conditions have been overhauled and improved in the recent period.

In this context, the question of whether or not the people in the Lavrio camp should be collectively housed in the Inofita camp area is of crucial importance for the future. The dispersal of the evacuees in groups of a few people to different camps throughout Greece has the potential to end the political-strategic function of Lavrio for the organisation. On the other hand, the scenario of the mass relocation of the Lavrio residents to the Inofita camp (or any other accommodation area) could lead to the continuation of the political-strategic functions of Lavrio for the terrorist organisation through the new camp area. In other words, while the dispersal of Lavrio members to different camps may produce positive results in terms of counter-terrorism, the continuation of Lavrio in the same area may pave the way for Lavrio to continue its activities and functions under a different name.

Finally, to make a political-strategic suggestion, Lavrio-like camps can be dealt with in two different ways at the academic and bureaucratic levels. The first is the approach of refugees in exile. These are groups that migrate en masse, often with “political and military leadership” and often with a very high level of organisation. Another

important characteristic of these groups is their ability to use refugee protection mechanisms as a strategy to avoid defeat in their ongoing conflicts. These groups, whose activities often involve the establishment of “refugee” camps, also create a socio-political environment in which to repress those who are present in the settlement areas but do not actively support them. In this respect, these camps do not appear as areas where terrorist organisations infiltrate, but as organisational units in their own right. The Lavrio camp fits the concept of refugees in exile. The Lavrio camp was under the control of the PKK. All “important days and weeks” of the PKK were regularly organised in the camp. Current campaigns of the organisation (such as hunger strikes or campaigns for the freedom of Ocalan) were also carried out in the camp. Entering and leaving the camp was not under the control of any official institution and was done with the “reference” of the organisation. It was not possible for anyone to settle down in the camp. Administrators appointed by the PKK were in charge of the camp. The aid that came to the camp was organised by the organisation. In fact, leaders of the organisation such as Cemil Bayık and Murat Karayılan referred to Lavrio as an “organisational unit”.

Secondly, it is argued that camps like Lavrio - as a continuation of the refugees-in-deportation approach - are a coordinated migrant camp and that the migration process is a fictionalised migration. The sub-components of this argument are that those who come to these camps act with a “reference mechanism” and that those in the camps (although not all of them are armed terrorists) are associated with the terrorist organisation at various levels. The main difference between the second approach and the first is that it does not favour the concept of refugee, whatever its legal or dictionary meaning.

It is considered that the term “motivated migrant camp” can be used for the Lavrio camp. It is also considered that the term ‘designed migration’ or ‘fictionalised migration’ is descriptive of the migration process.

Giriş

Bu çalışmada, Temmuz 2023 itibariyle Yunanistan tarafından kapatılmış olan Lavrio kampının karakterini anlamaya ve anlatmaya çalıştım. Lavrio kampının mülteci kampı ve terörist kampı olduğu şeklinde iki keskin bakış vardır.² Bu iki yorum arasında Lavrio’nun nasıl değerlendirilebileceğini inceledim. Bu iki keskin bakışın da haklı yönleri olabileceğini varsayarak hareket ettim. Kamp, bazı göçmenler için gerçek bir barınma alanı olsa da “PKK için de bir işlevi olmalı” düşüncesiyle araştırmalara devam ettim. Kampın PKK ile yakın bir ilişkisi vardı. Lavrio kampı 1960’larda kurulan bir barınma alanı iken, 1980 sonrasında PKK’lılara da ev sahipliği yapmaya başlamış, 1990’larda PKK hakimiyetine girmişti.

² Lavrio kampı, Yunanistan’da bulunan ve mülteci kampı olarak kabul edilen bir barınma alanıdır. Ancak “gerçekten bir mülteci kampı mıdır”? Bu soru üzerine derinlemesine düşünmek gerekmektedir. Zira gerek Türkiye Cumhuriyeti yetkilileri gerekse PKK terör örgütü üst yöneticileri kampı farklı bağlamlara yerleştirerek anlatmaktadır. Örneğin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN, 27 Eylül 2022 tarihli sosyal medya paylaşımında Lavrio kampında teröristlerin varlığını vurgulamıştır (Erdoğan 2022). Buna ilaveten yakın geçmişe baktığımızda Lavrio kampı, “Türkiye’ye eylem hazırlığındaki PKK’lı teröristlerin üssü” bağlamında anılmaktadır. Örneğin dönemin İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, 14 Mayıs seçim sürecinde Lavrio kampından Türkiye’de kaos çıkarılması yönünde talimat verildiğini ifade etmiştir (Soylu 2023).

KCK Yürütme Konseyi Eşbaşkanı Cemil Bayık, PKK’nın örgütlendiği alanlar arasında Lavrio kampını da saymaktadır. Buna göre Lavrio kampı, PKK/KCK için adeta örgütsel bir birimdir. Lavrio kampı, Bayık’ın söyleminde Mahmur, Rojava, Avrupa şeklinde terör örgütünün faaliyet gösterdiği alanlar arasında özel olarak zikredilen bir mekan olarak ön çıkmaktadır: “Dört parça Kürdistan’dan halkımız araya geldi ve Önderliğe sahip çıktı. Lavrio’da da halkımız hamlede yer aldı, oradaki halkımızı da selamlıyor, hürmetlerimi iletiyorum” (Bayık 2021).

Bu araştırmada PKK'nın kamptan nasıl bir işlev beklediği sorusuna cevap olarak örgütün Lavrio üzerinden mülteciliği araşsallaştırdığını iddia ettim. Bunu iki temel tez üzerinde desteklemeye çalıştım. Birincisi, gündelik yaşam üzerinden PKK'nın Lavrio kampını ideolojik bir merkez olarak kullandığını göstermeye çalıştım. Böylelikle kamp, tek sesli ve örgütlü bir yapı olarak PKK'nın bir Avrupa ülkesindeki birimi kimliği arz etmekteydi. İkinci olarak silahlı faaliyet yürüten bazı teröristlerin Lavrio kampıyla irtibatlı ilişkin bilgilere de makalede yer verdim. Bu kampla ilişkili, irtibatlı bazı kimselerin farklı düzeylerde terörist faaliyetlerde bulunduğunu gösterdim.

Kampın PKK tarafından kullanıldığına yönelik argümanlardan sonra Lavrio kampını terörizmle mülteci kampları ilişkisi perspektifinden değerlendirdim. Burada “sürgünde mülteci” kavramsallaştırması çalışmaya yön göstermesi açısında ön plana çıktı.³

Kamp, Türk akademisi ya da Türkçe bilimsel çalışmaların konusu olmaktan çok gazete haberi düzeyinde gündeme gelmektedir. Mayıs 2023 itibariyle doğrudan Lavrio kampını inceleyen akademik-bilimsel Türkçe bir çalışma bulunmamaktadır. Bu yönüyle makale bir ilk olmaya adaydır. Tüm eksikleriyle beraber konuya akademik ilgi çekmeye çalışan özgün bir deneme mahiyetindedir.

³ Bunlar genellikle “siyasal ve askeri liderliğe” sahip bir şekilde toplu olarak göç eden ve sıklıkla çok yüksek örgütlenme düzeyi ile hareket eden gruplardır. Bu grupların bir diğer önemli özelliği ise mülteci koruma mekanizmalarını, süregelen çatışmalarında yenilgiyi önlemek için bir strateji olarak kullanabilmeleridir. “Mülteci” kamplarını üsleştirme faaliyetlerinin sıklıkla görüldüğu bu gruplarda, yerleşim alanlarında yer alıp da aktif destek vermeyenleri de baskılayacak bir toplumsal-politik ortam da yaratılmaktadır. Bu yönüyle bu kamplar, terör örgütlerinin sızdığı alanlar değil, bizatihi örgütsel bir birim olarak ortaya çıkmaktadır (Heider 2014, s.6).

Bunu yaparken, mülteci kamplarının çözümlenmesi için işlevsel bir araç olan gündelik yaşam unsurlarını kullandım. Daha açık bir ifadeyle gündelik yaşama dair kesitlerden hareketle, Lavrio kampındaki PKK hakimiyetini göstermeye çalıştım. Bu bağlamda ilk olarak örgütün erken döneminde yurtdışı faaliyetlerine anahatlarıyla değindim. İlaveten silahlı faaliyet yürüten bazı teröristlerin Lavrio kampıyla irtibatına yer verdim.

1. Lavrio Kampına İlişkin Aktüel Durum

Lavrio kampına ilişkin açık kaynaklara yansıyan son bilgiler, kampın kapatıldığı yönündedir. 5 Temmuz 2023 tarihinde kampta kalanlar tahliye edilmiş, kamp alanı Lavrio belediyesine devredilmiştir. Belediyenin kamp alanında çalışmalara başladığı ve kamp alanının otele dönüştürüleceği yönünde bilgiler medyada yer almıştır (Şarku'l Avsat 2023)

Kampta kalan kitle Atina'nın kuzeyindeki Oinoftya (İnofiton) adlı bir başka kampa yerleştirilmiştir (crimethinc 2023). Bu kamp alanının yeni Lavrio olabileceğine ilişkin şerhi düşerek farklı bir çalışmaya konu edilebileceğini vurgulamak isterim. Buna ilaveten, Lavrio kampı adıyla anılan, Yunanistan'a sığınmacı gelen aileler için 2014 yılında kurulmuş, prefabrikler ve konteynırlardan oluşan ve Lavrio kentinin kırsalında bulunan bir başka kamp alanı daha var olduğunu vurgulamalıyım. Esas/birincil ya da tarihsel Lavrio kampı kapatılmasına rağmen, bu bahsettiğim ikinci kamp varlığını korumaktadır. Burada, PKK için “önemli gün”lerde etkinlikler yapılmaya devam etmektedir (ANF, 2023a). Bu bağlamda altı çizilmesi gereken bir diğer alan, Atina'da bulunan Eksarhia Mahallesi'dir. Bu alan, “işgal evleri” gibi uygulamalarla PKK'ya mensup/müzahir

göçmenlere ev sahipliği yapıyor olması ihtimali ile dikkati çekmektedir. Bir başka ifade ile Lavrio'nun boşaltılmasının ardından bu mahalle de PKK için bir merkez olarak ön plana çıkmış olabilir. Adı geçen mahalle, anarşist karakteri ile bilinmektedir. Yunan güvenlik güçleri, bu mahalleye yönelik çevik kuvvet ve üzeri boyutlarda operasyonlar düzenlemekte ancak Eksarhia, hala daha “polisin giremediği mahalle” olarak dikkat çekmektedir (Crabapple 2020).

Lavrio kampı kapatıldıktan sonra bazı tepkiler söz konusu olmuştur ki bunlar da kampın karakterini anlamak bakımından önemlidir. İlki, örgütün Avrupa'daki çatı kuruluşu olan Avrupa Kürdistanlı Demokratik Toplumlar Kongresi'nden (KCDK-E) gelmiştir. Kamp kapatıldıktan sonra KCDK-E bir “kınama” yayınlamıştır. Bahse konu açıklamada *“11-12 Temmuz'da gerçekleşecek olan NATO Zirvesi öncesi Yunanistan'da Kürt mültecilerin kaldığı tarihi Lavrio kampı zorla boşaltılarak kapatıldı. ... bu boşaltmanın, 11 ve 12 Temmuz'da gerçekleştirilecek NATO zirvesinde Türk devletinin İsveç'in adaylığı ile ilgili alacağı karara bir yatırım olduğu açıktır. Kürdistanlı ve Türkiyeli devrimcilere yıllardır kucak açmış Lavrio Kampı bu şekilde bir saldırıyla karşı karşıya kalması kabullenilemez bir tutumdur. KCDK-E olarak Yunan hükümetini ... demokrasi ve insan haklarından yana tutum takınmaya çağırıyoruz”* şeklinde iddialarda bulunulmuştur (ANF 2023). Örgüt, böylelikle kampın kapatılması hadisesi karşısında tepkisiz kalmamış olmaktadır. Ayrıca bunu NATO bağlamında anlamlandırarak “ne kadar önemli” olduklarını “hatırlatarak/göstererek” mensuplarını dolaylı olarak motive etmektedir.

Kampın kapatılmasına yönelik bir diğer tepki, Suriye'nin kuzeyinde "Rojava" adı verilen bölgeden hareketle verilmiştir. "Rise Up for Rojava" adlı platform tarafından Lavrio kampının kapatılmasına yönelik protesto eylemleri düzenlenmesi çağrısı yapılmıştır. Burada hassas görülen husus, PKK'nın Suriye'de, özellikle DEAŞ'a karşı mücadele üzerinden elde ettiği görece makuliyeti kullanarak Avrupa'daki Lavrio kampı için bir kamuoyu oluşturmaya çalışmasıdır.

Öte yandan Lavrio kampının boşaltılması, Yunanistan'ın terörle mücadele gündeminin bir parçası olarak görülebileceği gibi yıkılma ihtimali bulunan binaların tahliyesi ve hatta kentsel dönüşümün bir yansıması olarak da okunabilecektir. Lavrio kampını oluşturan iki ana binadan biri 120 yıllık, diğeri de 100 yıllıktır. Deprem ihtimali başta olmak üzere dayanıksızlık ve eskilik nedeniyle çeşitli riskleri olan binaların tahliyesi ve tahliyeyi takiben yıkım/restorasyon çalışmalarının başlaması bu kanaati pekiştiren bir husustur. Ayrıca geçmiş dönemlerde Lavrio kampını oluşturan binaların dayanıksızlığı Yunan Kızılhaç'ı tarafından hazırlanan 2005 ve 2014 tarihli raporlarda da belirtilmiştir. Buna ilaveten Lavreotiki Belediyesinde 2015 yılında yapılan bir kentsel güvenlik toplantısında Lavrio kampının 4 şiddetinde bir depreme dahi dayanamayacağı hususu gündeme gelmiştir (Dirakis, 2019, s.37). Aralık 2022 döneminde de belediye, Yunan hükümetini kamp binalarının dayanıksızlığı hususunda uyarmıştır (Nedos, 2023).

2. Lavrio Kampındaki "Önemli Gün ve Haftalar"

Lavrio Kampı, PKK/KCK için ideolojik/politik eğitim/endoktrinasyon merkezi konumundadır. Özellikle kamptaki "sivil toplum etkinleri"nin örgütsel faaliyet mahiyetinde olduğu

vurgulanmalıdır. Bir başka ifadeyle Lavrio Kampındaki PKK/KCK faaliyetlerinin Kandil ya da başka bir örgütsel mahfille eş zamanlı ve eş düzeyli olduğu görülmektedir. Örgütsel takvimde yer alan tüm “önemli gün ve hafta”lar (15 Ağustos, 9 Ekim, 27 Kasım, 15 Şubat, 21 Mart, 30 Haziran, 14 Temmuz vs.) Lavrio kampında da anma veya kutlama tarzı organizasyonlarla geçirilmektedir. PKK terör örgütü, Lavrio kampını örgütsel bir birim olarak görmekte ve göstermektedir. Bu tarz eylem- etkinlikler, kampın PKK için işlevini gösteren ikna edici bir argüman kategorisi oluşturmaktadır.

İlk örnek olarak 29 Haziran tarihlerinde Zilan (K) Zeynep Kınacı için anma programı yapılmaktadır. Adı geçen terörist, 30 Haziran 1996 tarihinde hamile kadın görünümüyle askerî törene intihar saldırısı gerçekleştirmiştir. Z.Kınacı, PKK'nın ilk kadın intihar eylemcisidir. Tunceli’de yapılmakta olan bayrak törenini hedef almış ve askerlerimizi şehit etmiştir. Örgüt jargonuyla “fedai eylem” gerçekleştiren Z.Kınacı, terör örgütünün tüm yapılanmalarınca (Avrupa, Suriye, Irak gibi) her yıl düzenli olarak konu edilir. Lavrio kampı da Z.Kınacı ve terör eyleminin düzenli olarak anıldığı alanlardan biridir. Lavrio kampındaki 2023 faaliyeti, Atina Demokratik Kürt Kültür Merkezi ve Devrimci Gençlik Birliği (Tevgera Ciwanên Şoreşger/TCS) organizesinde gerçekleştirilmiştir. Organizasyonda Zeynep Kınacı’ya dair sinevizyon gösterisi ve şiir dinletisi yapılmış, “şehitler ölmez” sloganı atılmıştır (ANF Atina, 2019).

“Kürt dil bayramı”, Lavrio kampındaki bir diğer etkinliktir. Örneğin 2021 yılındaki bir etkinlikte, Türkiye’de “Kürtlere karşı özel savaş konsepti uygulandığı, buna karşı en etkili mücadele yolunun dili korumak olduğu” iddia edilmiştir. İlaveten Abdullah Öcalan’ın

mahkumiyet koşulları “tecrit” olarak gündeme getirilmiştir. Ayrıca kamptaki çocuklara “çocuk korosu” adıyla örgütsel marşlar okutulmuştur (ANF Lavrio, 2021a).

Terör örgütünün sembolleştirdiği bir başka kadın terörist, Beritan (K) Gülnaz Karataş’tır. Beritan kod adlı Gülnaz Karataş, Abdullah Öcalan tarafından “Özgürlük direnişinin çizgisi” olarak tanımlanmış bir teröristtir. Çatışmada mühimmatı tükendikten sonra canlı yakalanmamak için intihar etmiştir. Örgüt literatüründe “Beritanlaşmak” denen bir deyim kaynaklık etmiştir.

Bu bağlamda, Lavrio kampında “şehadetinin 30’uncu yıl dönümünde Bêrîtan (Gülnaz Karataş) şahsında Ekim Ayı Şehitleri için anma programı” düzenlenmiştir. Saygı duruşu ile başlayan programda “ihnet çizgisine karşı direniş çizgisinin sembolü Bêrîtan’ın hayatı” anlatılmış ve “şehitlerin anılarına bağlılık” vurgusu yapılmıştır. Ek olarak “Ekim ayı şehitleri anısı”na denilerek etkisiz hale getirilen teröristler için şiirler okunmuştur. “Şehitler ölmez” ve “Başkan Apo” sloganları ile program sona ermiştir (ANF Atina, 2022).

PKK terör örgütünün 15 Ağustos 1984 yılındaki gerçekleştirdiği Şemdinli-Eruh baskınları da Lavrio kampındaki “önemli gün” etkinlikleri arasındadır. “15 Ağustos Atılımının yıl dönümü” adıyla gerçekleştirilen organizasyonda Abdullah Öcalan’ın posterleri, PKK flamaları ve ölen teröristlerin resimleri asılmıştır. “Saygı duruşu” ile başlayan etkinlik, Egîd kod adlı terörist öncülüğünde gerçekleşen 15 Ağustos saldırılarını ve PKK’yı konu alan sinevizyon gösterimi şeklinde sürmüştür (ANF Lavrio, 2019).

Abdullah Öcalan’ın Kenya’da yakalanıp Türkiye’ye getirildiği tarih olan 15 Şubat da Lavrio kampında icra edilen “önemli günler”

arasındadır. Aşağıdaki görselde, Lavrio kampından başlayan bir yürüyüş görülmektedir. Bu eylem, Atina Kürdistan Kültür Merkezinin çağrısıyla düzenlenmiştir. Lavrio kampından başlayan yürüyüş kent merkezine devam etmiş, bu esnada “Bijî Serok Apo” ve “Bijî PKK” sloganları atılmış, Yunanca ve İngilizce “Önder Öcalan’ın özgürlüğü için birlikte mücadele” yazılı pankartlar açılmıştır. Son olarak da basın açıklaması yapılmıştır. Açıklamada, “Önder Öcalan’a özgürlük, Kürdistan’a özgürlük! Bu anlayışla her an her yerde direnişte olacağız” şeklinde propaganda icra edilmiştir (ANF Lavrio, 2021b).

27 Kasım PKK’nın kuruluş yıl dönümü “kutlamaları” da Lavrio kampındaki bir başka “önemli gün” etkinliğidir. Her yıl düzenlenen bu etkinlikte, kamp avlusu PKK, KCK, YPG, YPJ flamaları ve Abdullah Öcalan’ın posterleriyle organize edilmekte, kampta kalan kadınlar etkinliğe “ulusal kıyafet”leriyle katılmaktadır. Örneğin 2020 yılında yapılan kutlamalarda, PKK hakkında bilgi yarışması, PKK’nın anlatıldığı sinevizyon gösterisi, çocuk ve yetişkin korolarının “devrim marşları” söylemesi ve folklor gösterisi icra edilmiştir. Ayrıca sık sık “PKK halktır, halk burada”, “Bijî Serok Apo”, “Bijî PKK” sloganları atılmıştır (ANF, 2020).

Kamptaki bir diğer düzenli etkinlik elebaşı A.Öcalan’ın doğum günü olduğu iddia edilen 4 Nisan tarihidir. 90’ların ortasında başlanan bu icat edilmiş gelenek, örgütsel mahfillerde kutlana gelmektedir. Lavrio kampı da bunlardan biridir. Her yıl düzenli olarak “Önder Apo’nun doğum günü” Lavrio kampında da kutlanır. İcat edilmiş bir gelenek olan Öcalan’ın “doğum günü” kadar önemli bir diğer husus, teröristbaşı Öcalan için “önder” tabiri kullanılmasıdır. Öcalan, kendisini PKK lideri olarak görmenin yanında “Kürtlerin lideri” olarak

görmekte ve gösterilmesini istemektedir. Bu bağlamda doğum günü başta olmak üzere tüm örgütsel faaliyetlerde “önderlik” yaklaşımı ön plana çıkartılmaktadır (ANF Lavrio, 2020).

3. Silahlı Faaliyet Yürüten Bazı Teröristlerin Lavrio Kampı ile Bağlantısı

PKK üzerine çalışmaları ile tanınan Aliza Marcus Yunanistan üzerinde durarak Lavrio kampına değinir (2007, 156).

Türkiye öteden beri Yunanistan’ı PKK’yı destekleyen çok sayıda ülke arasında saymaktaydıysa da Atina bu iddiayı reddetmekteydi. Halbuki Yunan otoritelerinin, insanların PKK bağlantılarını -ki bu aslında, özellikle kişiler taraftar toplama, siyasal eğitim ve propaganda gibi şiddete dayalı olmayan faaliyetlerde yoğunlaştıkları sürece, Avrupa ölçeğinde yaygın olan bir yaklaşım olarak- göz ardı etmeyi yeğlediği kuşkusuzdu. Yunanistan vakasında, ülkenin, iki ülke arasındaki deniz ve adaların kontrolünden, Türkiye’nin Kıbrıs’ın bir kısmını işgal etmesine değin, Türkiye’yle bir dizi çatışması vardı. PKK’yı göz ardı etmek, Türkiye’yi irrite etmenin bir yoluydu. PKK bu gerilimden kendi payına yararlanıyordu. Sınır, Türkiye’den hızla kaçmak durumunda olan PKK sempatizanları ya da İstanbul ve İzmir gibi şehirlerden örgüte yeni katılanlar için sızmalar için müsait ve mükemmeldi.

Bu yaklaşım, PKK’nın Yunanistan’ı üsleştirmesini anlamak bakımından önemlidir. Yunan makamlarının örgütü hangi sebeplerle “ihmal ettiği”ni bu pasajdan anlamak mümkün. Marcus, bunun devamında Lavrio kampına da değinmektedir. O, bir Türk vatandaşının Yunanistan üzerinden örgütün silahlı kadrosuna katılma sürecini anlatmaktadır. Buna göre bazıları, silahlı eğitim almak üzere PKK tarafından Yunanistan’dan Suriye’ye gönderilirken, bazıları da sığınmacılık başvurusunda bulunmak için Lavrio “mülteci” kampına gönderilmiştir (2007, 158).

Kamptaki erken dönem PKK varlığı ve hakimiyetinin somut bir örneği, A.Öcalan'la röportajları ve PKK mensupları hakkında yazdığı kitaplarla tanınan A.Donuk'un 1989 yılında Türkiye'de cezaevinden kaçtıktan sonra Midilli üzerinden Lavrio kampına ulaşmasıdır. Adı geçen şahıs, önce bir süre Lavrio kampında kalmış, ardından örgütün kararı ile Almanya'ya geçmiştir (ANF Köln, 2023).

Buna benzer bir başka örnek, Zamani (K) Mustafa Gezgör'dür. Adı geçen PKK'lı terörist, 1976 yılında Öcalan ile tanışarak örgüte dahil olmuştur. Hayri Durmuş, Kemal Pir ve Haki Karer gibi örgüt mensuplarıyla birlikte faaliyetlerde bulunmuştur. Gezgör, Bucak aşiretine yönelik saldırıda örgütün "askeri kanat" sorumlularındandır. O, Temmuz 1979'daki Bucak aşireti saldırısından sonra tutuklanarak hüküm giymiş, 1991 yılına kadar cezaevinde kalmıştır (Gök 2021). 1991 yılında cezaevinden çıktıktan sonra Lavrio kampına geçmiştir (@Haydar6218 2023). Buradan da Bekaa Vadisindeki "Mahsum Korkmaz Akademisi"ne yönelmiştir. Takip eden dönemde ise örgüt tarafından Şanlıurfa kırsalına gönderilmiştir. "GAP Eyalet komutanı" olarak Türkiye'de terörist faaliyetler icra eden M.Gezgör, Aralık 1992'de girdiği bir çatışmada etkisiz hale getirilmiştir (Amargi 2015). PKK için hem kalem hem de silah kullanan bir örgüt mensubunun cezaevinden çıktıktan sonraki ilk durağının Lavrio kampı olması, buradan da sözde örgüt akademisine yönelmesi ve nihayetinde Türkiye'ye sızıp bir çatışmada ölmesi, Lavrio kampının örgütsel birim vasfını gösteren erken dönem örnekler arasındadır.

Bu erken dönem örnekler süreklilik arz etmiş, kamp kapatılıncaya kadar örgütün kamptaki varlığı devam etmiştir. Aşağıda silahlı faaliyetleri ön plana çıkan vakalar yer almaktadır.

Örgüt üst yöneticisi ve terörist faaliyet planlarken ele geçirilen ya da etkisiz hale getirilen örgüt mensuplarının Lavrio Kampı ile irtibatlı olduğu geçmişten bu yana tespit edile gelmiştir. Tespit edilen bu isimler de kampın karakterini anlamak bakımından yol göstericidir. Bazı örnekler şu şekildedir.

A.Öcalan'ın yakalandıktan sonraki dönemde verdiği “...1994 senesinde Yunanistan'da PKK kampları açıldı. Lavrion Kampında PKK'lı gençlere daha çok ideolojik eğitim veriliyordu. ...” şeklindeki beyanatı bu bağlamda örnek gösterilebilir (Global Savunma 2021).

Bir başka örnek beyanat, PKK Merkez Komitesi üyesi Cemal Şerik'e aittir. Buna göre C.Şerik Türkiye'de cezaevinden çıktıktan sonra illegal şekilde Yunanistan'a geçmiştir. Yunanistan'da kolluk kuvvetleri tarafından yakalanan Şerik, iki hafta kadar tutuklu kaldıktan sonra kolluk kuvvetleri tarafından Lavrio kampına yerleştirildiğini ifade etmektedir (Nowroz ve Dağ 2019).

1990'lı yıllarda Yunanistan'dan PKK'ya katılımların oldukça fazla olduğu belirtilmektedir. Seydo Hazar (K) Seyithan Samacan, Hayri Cemil (K) Gıyaseddin Altın, Hasan (K) Ahmet Akkurt ve 1994'te Ayasofya'nın bahçesine bıraktığı bomba ile iki turistin yaralanmasına neden olan Dilek Öz gibi PKK'luların sorgularında Lavrio kampında eğitim aldıklarını ifade ettikleri kaydedilmektedir (Alçıtepe 1997, s.44).

1990'lı yıllarda İstanbul'da metroya yönelik saldırı planlama sürecindeyken yakalanan 8 PKK'lı teröristin Lavrio kampından geldiği tespit edilmiştir (Turan 2021, 152).

22 Şubat 2022 tarihinde Irak'ın kuzeyindeki Metina bölgesinde etkisiz hale getirilen Karker Kürecik (K) Hüseyin İnal'ın, 2018 yılında Lavrio kampından örgütün kırsal kadrosuna katıldığı ifade edilmiştir (Gündoğan 2021).

Mart 2022 tarihinde, Yunanistan'ın StarNews adlı TV kanalı, Lavrio kampında yaptığı röportajları haberleştirmiştir. Haberde yer alan röportajlarda konuşan Hacer Karakuş Şahin, Metin Şahin ve Resul Özbey isimli şahısların PKK/KCK'ya mensup/müzahir olduğu, illegal yollarla Yunanistan'a geçtikleri, terör suçlarıyla ilişkili oldukları bilinmektedir (Durul 2022).

Büyükşehirlerde sansasyonel eylem hazırlığındayken, Eylül 2022 döneminde İstanbul'da yakalanan Delil (K) Hüsametdin Tanrikulu'nun Lavrio kampında sabotaj eğitimi aldığı açık kaynaklara yansımıştır (Tosun 2022).

4. Uluslararası Hukuk Olgusu olarak Mültecilik ve PKK'nın Mültecilik Mekanizmasını Araçsallaştırması

PKK, uluslararası hukuk kavramlarına ve olgularına özel önem vermekte ve onları araçsallaştırmaya-kötüye kullanmaya çalışmaktadır. Terör örgütünün kötüye kullanmaya çalıştığı uluslararası hukuk olgularına yakından bakıldığında uluslararası insancıl hukuk, umut hakkı, gerilla, savaşçı, soykırım ve mültecilik öne çıkmaktadır.

Bu çalışmadaysa Yunanistan'daki Lavrio Kampı bağlamında PKK'nın "mültecilik" olgusunu nasıl araçsallaştırdığı inceliyorum. Bu kapsamda öncelikle hukuki anlamda mültecilik nedir, buna cevap vermek gerekir.

Uluslararası mülteci hukukunun en temel metinlerinden 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme mülteciyi

ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen kişi olarak tanımlamıştır (UNHCR, 1951).

Buna ilaveten Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Konseyi tarafından yapılan daha güncel bir tanımda şunlar ifade edilmiştir (UNHCR 2016):

Mülteciler, uluslararası hukuk tarafından tanımlanır ve korunur. Mülteciler; eziyet, çatışma, saldırı veya toplum huzurunu ciddi şekilde bozan diğer durumlarda, geldikleri ülkelerin dışında bulunan ve bunun sonucu olarak da ‘uluslararası koruma’ talebinde bulunan kişilerdir. İçinde buldukları durumlar, çoğunlukla o kadar tehlikeli ve dayanılmazdır ki, yakın bölgelerdeki ülkelerde güvenlik arama amacıyla ülkelerinin milli sınırları dışına çıkarlar. Bu nedenle de devletler, BMMYK ve ilgili kuruluşların desteğini kazanarak uluslararası ‘mülteci’ statüsüne girerler. Bu kadar detaylı olarak tanımlanmalarının sebebi, evlerine geri dönmelerinin aşırı tehlikeli olmasıdır; ve bu nedenle de başka yere sığınmak zorundadırlar. Bu kişiler, sığınma taleplerinin reddedilmesi halinde, büyük ihtimalle ölümcül sonuçlara maruz kalacak insanlardır.

Bu iki açıklamadaki ırk, din, mensubiyet, siyasi düşünce, zulüm, çatışma, saldırı ve koruma arayışı temaları, mültecilik mekanizmasının PKK nezdindeki araçsallaştırma nedenlerine işaret etmektedir. Bu temalardan hareketle, PKK’nın “Türkiye’de bir iç savaş olduğu, Kürtlere hayat hakkı tanınmadığı” propagandaları için mülteciliğin elverişli bir araç olduğunu söyleyebiliriz. Bu propagandalara bazı örnekler gösterilebilir. Bunun somut bir örneği, Yunanistan’daki bir medya kuruluşu olan Newsbomb’un Eylül 2022 döneminde yaptığı

Lavrion kampı haberinde görülebilmektedir. İlgili haberin görüntülerinde PKK sembolleri ve Öcalan resimleri müşahade edilmektedir. Buna ilaveten yapılan röportajlarda *“Türkiye’nin Kürt karşıtlığı üzerine kendini kurumsallaştıran bir ülke olduğu, Türkiye’de Kürt olmanın suç olduğu”* hususları iddia edilmekte, *“Lavrion Kampı’nda sadece PKK’ya mensuplarının yer almadığı, ayrıca MLKP-DHKPC gibi Marksist-Leninist örgüt mensuplarının da yer aldığı, bu durumun Lavrion Kampının PKK kampı olmadığı anlamına geldiği”* ileri sürülmektedir (Newsbomb 2022). İkinci olarak Aralık 2017 yılında, Lavrion kampında kalan Fırat kod adlı bir kişi ile yapılan ve İngilizce yayınlanan şu mülakat da kampın işlevine ilişkin öğreticidir (Kedistan 2018):

3 aydır buradayım. Faaliyetlerime Avrupa’da devam etmek istiyorum. Kürt gerçekliğini yaşadktan sonra onu konuşmak, paylaşmak elzendir. Bu her Kürt için ahlaki bir görevdir. Hikayemizi dünyaya anlatmalıyız. Yaşananları anlatmalıyız, acıları anlatmalıyız, mücadeleyi büyütmeliyiz. (...) Demokratik konfederalizm sadece Rojava’da kök salmamalı, tüm dünyaya yayılmalıdır. Rojava’da gelişmeye devam etmeli ama o alanla sınırlı kalmamalı, Kürdistan’ın dört bir yanına yayılmalı. Neden burada olduğumu açıklamak benim görevim, bir Kürt olarak sorumluluğum. Halkımız için, demokratik konfederalizm için savaşmalıyız.

Bu araçsallaştırma, PKK’nın küresel çapta ve politik düzlemde Lavrion kampı üzerinden yürüttüğü politik propaganda ve bununla bağlantılı arayışlarla ilişkilidir.

Bunun yanı sıra Lavrion kampının bölgesel çapta stratejik ve operatif düzeyde bazı işlevleri de söz konusudur. Bunlar bu makalenin sınırları dışındadır. Bir cümleyle ifade etmek gerekirse, Avrupa ile Ortadoğu arasında lojistik bir üs sahibi olma motivasyonunun ve

Türkiye'ye yönelik bir örgütlenme ve terörist faaliyet arayışlarının Lavrio kampının diğer işlevleri olduğu söyleyebiliriz.

5. Mülteci Kampları ile Terör Örgütleri Arasındaki İlişkiler Çerçevesinde Lavrio Kampı ve PKK

Mülteci kampları da dahil olmak üzere yaşam alanlarından ayrılmak zorunda kalarak bir göçmen kampı oluşturmuş kişilerin, terör örgütlerinin insan kaynağı haline gelebildiğine ilişkin bir akademik literatür söz konusudur. Dünya üzerinde yerleşim yerlerinden ayrılmak durumunda kalan kimselerin oluşturduğu çok sayıda kamp bulunmaktadır. Bu kamplar, terör örgütlerinin ürettiği ve/veya genişleyebildiği alanlar olarak akılda tutulmalıdır.

Bu sürece örnek olarak Angola'daki Namibya mülteci yerleşimleri, Boko Haram'ın yöneldiği kuzey Kamerun'daki Minawao kampı, Eş Şebap'ın yöneldiği Dadaab kampı, Taliban tarafından Pakistan'daki Afgan mülteci kampları, Nikaragua Kontraları ve Kamboçyalı Kızıl Khmer tarafından kullanılan sınır kampları gösterilebilir (Koser ve Cunningham 2020).

Vaka bazlı bu örneklerin yanı sıra soyut olarak da kamplarla terör örgütleri arasındaki ilişkiye değinen çalışma ve yazarlar vardır. Bunlardan biri olan Rand Cooperation araştırmacısı Sude, mülteci kampları-terörizm etkileşimi literatüründe en çok değinilen isimlerden biridir. O, mülteci kamplarının ya da yerinden edilmişlerin yerleşimlerinin radikalize olması veyahut bu yerlere teröristlerin sızması olgusunu, pek çok örnek olay (case) üzerinden anlatmaktadır. Sude, İsrail'in kuruluşundan sonra Lübnan'daki Filistinli mültecileri, SSCB'nin Afganistan'ı işgali sürecinde Pakistan'daki Afgan mültecileri ve Ruanda Soykırımını çerçevesinde Zaire'deki Ruandalı mültecileri

incelemiştir. Sude bu örneklerde, mültecilerin askerileştiği ve terörist saldırılar gerçekleştirdiğini anlatmaktadır. Bunlar, Sude'a göre en kötü kamp örnekleridir. Kampların tamamı radikalleşmiştir. Sude'ye göre kamp nüfusu tamamen radikalleşme de buralarda sadece bir mültecinin terörist olması bile ciddi bir tehdit nedenidir (Sude 2020, ss.247-273).

İkinci olarak mülteci manipülasyonu (Refugee Manipulation) kavramından bahsetmekte fayda görüyorum. Mültecilerin militarizasyonu meselesi, manipülasyonun en önemli şekli olarak görülebilir. Militarize edilen kamplar, silahlı militan doğuran birer üreme alanı haline gelebilir. Bu durumun bir sonucu olarak kampın sivil ya da askeri karakteri arasındaki çizgi bulanıklaşır. Gelen yardımların istismarı ve “dava”nın uluslararasılaştırılması için mülteci statüsünün kullanılması da militarize mülteci kamplar üzerinden yapılan diğer manipülasyonlardır. Kampların silahlı gruplarca militarize edilmesi, kampların ve kamp sakinlerinin statüsünün korunması bakımından mücadele edilmesi gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Stedman ve Tunner 20xx, ss.3-5).

Bu bağlamda son olarak Schmid'e yer verilebilir. Schmid, mülteci kamplarının -hapishaneler gibi- terör için üreme alanları haline gelebildiğini ön plana çıkarır. Ona göre mülteci kamplarındaki genç nüfus, eleman edinmek isteyen terör örgütleri için bir fırsattır. Özellikle devam eden bir çatışma sürecinde kamp mensupları ile çatışmanın bir tarafı arasında temas olduğu durumlarda, terör örgütüne katılma ihtimalinin yüksek olduğunu ifade eder (Schmid, 2016, s.36).

Lavrio Kampı, bu çerçeveleri pekiştiren bir vaka niteliği ile dikkat çekmektedir. Zira kamp, doğrudan doğruya PKK organizesinde

ortaya çıkmasa da sonraki süreçlerde PKK'nın sızdığı, zamanla hâkimiyeti ele aldığı ve boşaltılıp yıkılincaya kadar PKK tahakkümü altında olan bir alan niteliğindedir. Bir başka ifadeyle kamp zaman içerisinde bizzat bir PKK birimi haline gelmiştir. Yukarıda Lavrio kampında “kutlanan” önemli günler ve kampla irtibatı olan silahlı teröristler bu yargının gerekçeleridir.

Sonuç

Lavrio kampı, PKK/KCK için endoktrinasyon merkezi olmasının yanı sıra mülteciliğin araçsallaştırılması bakımından da politik-stratejik seviye bir argümandır. Bu bağlamda ~~Mahmur kampı~~ “Türkiye'nin sömürgeci-asimilasyoncu bir ülke olduğu, PKK'nın buna karşı 'savaştığı', Lavrio Kampının ise Türkiye'ye karşı çıkanların insan onurunu zedeleyecek durumlardan kaçarak oluşturduğu bir 'mülteci' kampı olduğu” propagandaları için Lavrio kampının kullanıldığı ifade edilebilecektir.

Sonuç olarak politik-stratejik bir öneri sunmak gerekirse, Lavrio benzeri kamplar akademik ve bürokratik düzlemlerde iki farklı şekilde işlenebilir. Birincisi, sürgünde mülteciler yaklaşımıdır. Lavrio kampı, sürgünde mülteciler yaklaşımına uymaktadır. Lavrio kampı, PKK hakimiyetindeydi. Kampta PKK'nın bütün “önemli gün ve haftaları” düzenli olarak icra edilmekteydi. Örgütün başlattığı aktüel kampanyalar (açlık grevi ya da Öcalan'a özgürlük kampanyaları gibi) kampta da gerçekleştirilmekteydi. Kampa giriş-çıkışlar herhangi bir resmi kurumun kontrolünde değildi ve örgüt “referansı” ile gerçekleşmekteydi. Herhangi birinin kampa yerleşmesi pek de mümkün değildi. PKK'nın belirlediği yöneticiler kampı idare etmekteydi. Kampa gelen yardımlar, örgüt tarafından organize edilmekteydi. Öyle

ki Cemil Bayık, Murat Karayılan gibi örgüt üst yöneticileri Lavrio'dan bir "örgütsel birim" olarak bahsetmiştir.

İkincisi de Lavrio benzeri kampların -sürgünde mülteciler yaklaşımının devamı şeklindeki-güdümlü bir göçmen kampı olduğu, göç sürecinin kurgulanmış göç olduğu şeklindedir. Bu kampa gelenlerin bir "referans mekanizması" ile hareket ettikleri muhtemel görülmektedir. Kamptakilerin (*tümünün silahlı terörist olmasa da*) terör örgütü ile farklı düzeylerde ilişkili olduğu bu argümanın alt bileşenleridir. İkinci yaklaşımın birincisinden temel farkı, mülteci kavramını hukuki ya da sözlük anlamı fark etmeksizin tercih etmemesidir. Sonuç itibariyle bu iki yaklaşımla gelecekte ortaya çıkabilecek diğer kamplara karşı söylemsel avantaj ve olgusal argümantasyon elde edilebileceği değerlendirilmektedir.

Lavrio Kampı için "güdümlü göçmen kampı" ifadesinin kullanılabilmesi değerlendirilmektedir. Ayrıca göç süreci için de "tasarlanmış göç" ya da "kurgulanmış göç" ifadesinin açıklayıcı olduğu düşünülmektedir (İç Güvenlik Str. Dai. Bşk.lığı 2021). Bu bağlamda esas vurgulanması gereken husus, uluslararası hukuktaki hassas bir başlık olan mültecilik mekanizmasının PKK/KCK tarafından kötüye kullanıldığıdır.

Lavrio kampını ya da gelecekte ortaya çıkabilecek benzerlerini mülteci olarak gören, gösteren ülkelere karşı mültecilik-terörizm etkileşimi literatürünün sunduğu teorik araçlarla kamu diplomasisi faaliyeti yürütülebileceği düşünülmektedir. Özellikle sürgün mülteciler tasnifi, Lavrio gibi güdümlü oluşturulmuş kampları açıklamak için kullanılabilir bir teorik düzenektir.

Bu makaleden hareketle farklı çalışmalara kapı açılabilir. Örneğin Lavrio kampı kapatılsa da süreci hassasiyetli izlemek gerekli görülmektedir. Kamp mensuplarının kademeli olarak kamptan ayrıldığı, ev ve diğer bazı kamplara yöneldiği düşünülmektedir. Aileler için oluşturulmuş prefabriklerden oluşan kamp alanının, örgütsel faaliyetler için zemin olmaya devam etmesi ise hassasiyetle izlenmesi gereken bir başka husustur. Buna ilaveten Atina’da bulunan Eksarhia Mahallesi de “işgal evleri” gibi uygulamalarla PKK’ya mensup/müzahir göçmenlere ev sahipliği yapmaktadır. Lavrio’nun boşaltılmasının ardından bu mahalle de PKK için bir merkez olarak ön plana çıkmış olabilir.

Son olarak, İnofita kampına yakından bakmakta fayda var. Kamp sakinlerinin, İnofita kampı adlı bir başka kamp alanına nakledildiğine dair bilgiler söz konusudur. Bu yeni kamp alanının, eski bir kimya fabrikası olduğu, daha önceki dönemde de göçmenler için kullanıldığı, son süreçte elden geçirilerek şartlarının iyileştirildiği yönünde bilgi ve gözlemler bulunmaktadır.

Bu çerçevede Lavrio kampındaki kimselerin İnofita kamp alanına toplu olarak yerleştirilip yerleştirilmemesi meselesi gelecek süreçte kritik önem arz etmektedir. Boşaltılan kamptaki kimselerin Yunanistan’ın genelindeki muhtelif kamplara birkaç kişilik gruplar halinde dağıtılması, Lavrio’nun örgüt için sağladığı politik-stratejik işlevi sona erdirebilecek bir potansiyel taşımaktadır. Diğer türlü, Lavrio’dakilerin toplu olarak İnofita kampına (veya bir başka barınma alanına) taşınması senaryosu, Lavrio’nun terör örgütüne sağladığı politik-stratejik işlevlerin yeni kamp alanı üzerinden de devam ettirilmesi sonucunu doğurabilir. Bir başka ifadeyle Lavrio’dakilerin

farklı kamp alanlarına dağıtılması terörle mücadele bakımından olumlu sonuç üretebilecekken, toplu olarak aynı alanda yaşamaya devam etmesi Lavrio'nun farklı bir isimle faaliyetini ve işlevlerini devam ettirmesine zemin hazırlayabilir.

Buna ek olarak İnofita kamp alanının, otoyol kenarında ve kentsel alanlardan uzak oluşu, örgütsel faaliyetleri artırmak bakımından olumlu bir ortam oluşturabilecek bir faktör olabilir.

KAYNAKÇA

- Alçitepe, Ali Galip. 1997. *Yunanistan Kıbrıs Rum Kesimi PKK Üçgeni*. Konya: Esra Yayınları.
- Amargi, Jiyan. 2015. “Kahramanlık ve Direnişin Sembölü: Mustafa Gezgör.” *ANF*, Aralık 23, 2015. <https://firatnews.com/kurdistan/kahramanlik-ve-direnisin-sembolu-mustafa-gezgor-60901>
- ANF Atina. 2019. “Zilan Yunanistan’da Anıldı.” *ANF*, Haziran 30, 2019. <https://firatnews.com/avrupa/zilan-yunanistan-da-anildi-127057>
- ANF Lavrio. 2019. “Lavrio’da 15 Ağustos Kutlandı.” *ANF*, Ağustos 15, 2019. <https://firatnews.com/avrupa/lavrio-da-15-agustos-kutlandi-128921>
- ANF. 2020. “Her Yerde 27 Kasım Kutlamaları.” *ANF*, Kasım 28, 2020. <https://firatnews.com/avrupa/her-yerde-27-kasim-kutlamlari-148796>
- ANF Lavrio. 2020. “Atina’da 4 Nisan Kutlanıyor.” *ANF*, Nisan 4, 2020. <https://firatnews.com/avrupa/atina-da-4-nisan-kutlaniyor-139137>
- ANF Lavrio. 2021a. “Lavrio’da Kürt Dil Bayramı Kutlandı.” *ANF*, Mayıs 16, 2021. <https://firatnews.com/avrupa/lavrio-kampinda-kurt-dil-bayrami-kutlandi-156477>
- ANF Lavrio. 2021b. “Lavrio’da 15 Şubat Protestosu.” *ANF*, Şubat 15, 2021. <https://firatnews.com/guncel/lavrio-da-15-Subat-protestosu-her-yerde-direnisteyiz-152301>
- ANF Atina. 2022. “Bêrîtan ve Ekim Ayı Şehitleri Lavrio’da anıldı.” *ANF*, Ekim 25, 2022. <https://firatnews.com/avrupa/beritan-ve-ekim-ayi-Sehitleri-lavrio-da-anildi-176822>
- ANF. 2023. “KCDK-E’den Lavrio Kampı’nın boşaltılmasına tepki.” *ANF*, Temmuz 10, 2023. <https://firatnews.com/avrupa/kcdk-e-den-lavrio-kampi-nin-bosaltilmasina-tepki-186118>

ANF Köln. 2023. “Yazar Abdulkadir Donuk Yaşamını Yitirdi.” *ANF*, Temmuz 19, 2023. <https://anfturkce.com/avrupa/yazar-abdulkadir-konuk-yasamini-yitirdi-186389>

Bayık, Cemil. 2021. “Artık kimse Önderliğin fiziki özgürlüğüne engel olamaz”. *ANF*, Aralık 29, 2021. <https://firatnews.com/kurdistan/bayik-artik-kimse-Onderligin-fiziki-ozgurlugune-engel-olamaz-165254>

Cömert, İlhan Yılmaz. 2021. “Yunanistan-PKK Terör Örgütü İlişkileri ve Türkiye’deki Orman Yangınları”. *Global Savunma*, Eylül 20, 2021. www.globalsavunma.com.tr/yunanistan-pkk-teror-orgutu-iliskileri-ve-turkiye-deki-orman-yanginlari.html

Crabapple, Molly. 2020. “Atina’daki Anarşist Sığınak Eksarhia’ya Saldırı”. <https://gozungormedigi.wordpress.com>, Şubat 14, 2020. <https://gozungormedigi.wordpress.com/2020/02/14/atinadaki-anarsist-siginak-eksarhiaya-saldiri/>

Crimethinc. 2023. “Regarding the Eviction of the Self-Organized Refugee Camp in Lavrio, Greece “. *Crimethinc*, Temmuz 24, 2023. <https://tr.crimethinc.com/2023/07/24/regarding-the-eviction-of-the-self-organized-refugee-camp-in-lavrio-greece-how-turkeys-war-on-kurds-and-the-european-unions-war-on-migrants-intersect>

Dersim, Haydar (@Haydar6218 2023). 2023. Twitter, 12.08.2023. <https://twitter.com/Haydar6218/status/1690307081352421376>

Dirakis, Yannis. 2019. “Claiming the right to the camp An ethnography of the squatted Lavrio Center of Temporary Stay for Foreign Asylum Seekers.” Yüksek Lisans Tezi, Maastricht University.

Durul, Teyfik. 2022. “Yunanistan, terör örgütü PKK’ya göz yumuyor”. *Anadolu Ajansı*, Temmuz 03, 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yunanistan-teror-orgutu-pkkya-goz-yumuyor/2526463>

Erdoğan, Recep Tayyip (@RTErdogan). 2022. Twitter, 27.09.2022 <https://twitter.com/RTErdogan/status/1574712963147202560>

- Σκουλούδης, Σωτήρης. 2022. “Οι Τούρκοι διαστρεβλώνουν το ρεπορτάζ του Newsbomb.gr για το καμπ του Λαυρίου - Σάλος στα ΜΜΕ”. *Newsbomb*, September 06, 2022. <https://www.newsbomb.gr/ellada/story/1349242/oi-toyrkoi-diastrevlonoy-n-to-reportaz-toy-newsbomb-gr-gia-to-kamp-toy-layrioy-salos-sta-mme>
- Gök, Abdurrahman. 2021. “Devrimin Ruhunu Yazdı.” *Özgür Politika*, Haziran 28, 2021. <https://www.ozgurpolitika.com/haber-devrimin-ruhunu-yazdi-151209>
- Gündoğan, Barış. 2021. “MİT, Metina’da eylem amaçlı toplantıya katılacağı belirlenen PKK’lı Hüseyin İnal’ı etkisiz hale getirdi”. *Anadolu Ajansı*, Mart 27, 2021. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/mit-metina-da-eylem-amacli-toplantiya-katilacagi-belirlenen-pkkli-huseyin-inali-etkisiz-hale-getirdi/2190096>
- Güngörmez, Oğuz. 2019. “Yunanistan”. *Avrupa’da PKK Yapılanması* içinde, editörler Enes Bayraklı, Hasan Basri Yalçın, Murat Yeşiltaş, 609-659. İstanbul: SETA Yayınları.
- Haider, Huma. 2014. “Refugee, IDP and Host Community Radicalisation”. Ekim 10, 2014. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a089a640f0b652dd00033c/hdq1162.pdf>
- Kedistan, 2018. “In Lavrio, a self-governed camp of Kurdish exiles”. Mart 7, 2018. <https://www.kedistan.net/2018/03/07/lavrio-self-governed-camp-kurdish-exiles/>
- Koser, Khalid ve Cunningham, Amy. 2020. “Migration, Violent Extremism and Social Exclusion”. *World Migration Report* içinde. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/wom3.9>
- Marcus, Aliza. 2007. *Blood and Belief*. New York and London: New York University Press.
- Nedos, Vassilis. 2023. “Refugee camp targeted by Turkey to close”. *Kathimerini*, Nisan 8, 2023. <https://www.ekathimerini.com/news/1208421/refugee-camp-targeted-by-turkey-closing/>

- Nowroz, Arjin ve Dağ, Dilpak. 2019. “Şerik: Söz vermek artık yetmiyor”. *ANF*, Haziran 25, 2019.
<https://firatnews.com/kurdIstan/Serik-soez-vermek-artik-yetmiyor-126822>
- Schmid, Alex P. “Links between Terrorism and Migration: An Exploration.” *International Centre for Counter-Terrorism – The Hague* 7, no. 4 (2016): 1-62, doi: 10.19165/2016.1.04
<https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep29396.pdf>
- Soylu, Süleyman. (@suleymansoylu). 2023. Twitter, 19.05.2023
<https://twitter.com/suleymansoylu/status/1659498865786073088>
- Sude, Barbara. “Prevention of Radicalization to Terrorism in Refugee Camps and Asylum Centers.” Chap. 9 in *Handbook of Terrorism Prevention and Preparedness*, Edited by Alex P. Schmid, 247-281. The Hague, NL: ICCT Press, 2020.
<https://icct.nl/app/uploads/2020/12/Handbook-Ch-9-Sude-Refugee-Radicalization-Camps-FINAL.pdf>
- Stedman, Stephen John, and Fred Tanner. 2003. “Refugee as Resources In War.” *Refugee Manipulation* içinde, edited by Stedman, Stephen John, and Fred Tanner, 1-17. Virginia: The Brooking Instutions.
- Şarku’l Avsat. 2023. “Ankara’yı memnun edecek karar: Yunanistan, Türkiye’nin ‘terörist yuvası’ diye nitelediği Lavrion göçmen kampını kapatıyor”. *Şarku’l Avsat*, Nisan 8, 2023.
<https://turkish.aawsat.com/home/article/4260886/ankarayı-memnun-edecek-karar-yunanistan-türkiyenin-terörist-yuvası-diye>
- Tosun, Mehmet. “Yunanistan’da sabotaj eğitimi alan PKK/KCK’lı Tanrikulu İstanbul’da yakalandı”. *Anadolu Ajansı*, Eylül 05, 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/yunanistanda-sabotaj-egitimi-alan-pkk-kckli-tanrikulu-istanbulda-yakalandi/2676716>
- Turan, Cem. 2021. *1990’lı Yıllar Türkiye-Yunanistan İlişkileri Dost-Hasım İki Komşu*. İstanbul: Literatürk Academia.

Yıl/Year: 2023
Cilt/Volume: 4
Sayı/Issue: 2

Geliş Tarihi: 12/10/2023
Received: 12/10/2023

Kabul Tarihi:17/10/2023
Accepted: 17/10/2023

Atf Bilgisi/Citation

Taşlı, İlkut Taha. Kitap İncelemesi: “İstihbarat 101”. Diplomasi ve Strateji Dergisi, c.4 s.2 (2023): 259-269.

Makale Bilgisi/Article Information
Kitap İncelemesi/Book Review

KİTAP İNCELEMESİ

İSTİHBARAT 101 **ALİ BURAK DARICILI**

Bursa: Dora Yayınları, 2023, 1. Baskı, 297 Sayfa, ISBN: 978-605-247-433-4

İlkut Taha TASLI¹

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı.
DSJournal Baş Editörü
ilkutt@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-4842-8845

“İstihbarat 101”, okurlara uzun gelen bir sürenin ardından çıktı ve çıkar çıkmaz da tükendi. Doç. Dr. Ali Burak Darıcılı, kitaba dair ilk planları Ocak 2021’de sosyal medya üzerinden paylaşmıştı. Aralık 2022’de kitabın bittiğini ve yayın sürecinin başladığını duyurdu. Mayıs’ta ilk baskısı yayımlanan “İstihbarat 101”in Ekim 2023 itibariyle üçüncü baskısı yayınlandı.

Doç. Dr. Darıcılı, bu kitabın adını “İstihbaratın Temel Kavramları ve Vaka Analizleri” olarak tasarlamış ve sosyal medya üzerinden takipçileri ile paylaşmıştı. Bu isim, kitabın baskı sürecinde “İstihbarat 101”e evrildi.

“İstihbarat 101” adı, bir yandan kitabın akademik boyutunu vurgularken, diğer taraftan bir “giriş” kitabı olduğunu hatırlatıyor. Darıcılı’nın kaleme aldığı bu eser, Türkçe literatürde alanının öncüsü vasfını kazanmıştır demek pek de abartı olmaz. Türkiye’de istihbarat temalı pek çok kitap yazılmaktadır. Bunların bazıları akademisyenlerce ya da bilimsel hassasiyet sahibi yazarlarca kaleme alınmıştır. “İstihbarat 101”in farkı ise istihbarat sektöründen gelen, istihbarat meslek memuru (İMM) olarak sahayı ve masa başını tecrübe etmiş bir isim tarafından akademisyen vasfıyla akademik bir kitap olarak ilk kez kaleme alınmış olmasıdır.

Darıcılı, İMM’lik tecrübesi ile akademisyenliği birleştirmiş bir isimdir. Meslekten ayrıldıktan sonra doktorasını tamamlayan yazar, hali hazırda Bursa Teknik Üniversitesinde görev yapmaktadır. Türkiye’de İMM’lik yaptıktan sonra akademiye geçen diğer başka kıymetli öğretim üyelerinin olduğunu da bu bağlamda hatırlatmakta fayda var.

Kitap, içindekiler kısmı baz alındığında 10 bölümden oluşmaktadır. Bu yönüyle istihbarat olgusunun akademik incelenmesi sürecindeki tüm temel başlıklar çalışmada yer almaktadır. İstihbarat ve istihbari faaliyet kavramları, istihbaratın amaçları, istihbarat çarkı, istihbaratın ilkeleri ve prensipleri, istihbarat etiği, istihbaratın politizasyonu, istihbaratın denetimi ve gözetimi, haber toplama yöntemleri ve istihbarat çeşitleri, özel istihbarat şirketleri ile teknoloji ve istihbarat ilişkisi çalışmanın ana başlıklarını oluşturmaktadır.

Kitap, iki ana bölüm olarak da nitelenebilir. Birinci ana bölüm, istihbarat olgusuna dair betimleme ve açıklama içeren teorik kısımlardır. Teorik kısımdaki önemli vurgulardan biri, istihbaratın büyük beklenti ve yanlış anlaşılmalara ile değerlendirilmesi hatasıdır. İkinci ana bölüm ise istihbarat pratiğinin açıklanması ve anlamlandırılmasına yönelik kısımlar ve vaka analizleridir. Örneğin haber toplama yöntemleri ve istihbarat çeşitleri başlıkları bu ana bölüm bağlamında öne çıkmaktadır. Bu kısımda istihbaratın özü niteliğindeki HUMINT faaliyeti örnek vakalarla aşama aşama anlatılmaktadır.

“İstihbarat 101”in en orijinal niteliklerinden biri, yazarın akademik birikim ile mesleki birikiminin birleşimi sonucu ortaya çıkan bir kitap olmasıdır. Kitap pek çok noktada okuyucuya bunu hissettiren bazı cümlelerde bunu görmek de mümkündür. Örneğin *“...bu düşünceye sahip kişilerin ortaya koydukları kavramsallaştırma ve değerlendirmelerin veya açıkladıklarını iddia ettikleri haber toplama ve analiz süreçlerinin çoğunun bir istihbarat servisinin güncel olarak işleyişinde hiçbir karşılığı olmadığı ... bir gerçektir”* (Darıcılı 2023, 71).

“İstihbarat 101”in geneline yayılmış bir perspektif, istihbaratta başarının ne olduğu ve onun nasıl ölçülebileceğidir. Açıkça bir başlık altında belirtilmemiş olsa da eserin tüm bölümlerinde istihbaratta başarının ne olduğuna yönelik vurgular söz konusudur. Kitabın en önemli boyutlarından birinin bu olduğu söylenebilir. Örneğin başarılı bir istihbarat faaliyetinin gelecekte ortaya çıkabilecek risk ve tehditler konusunda karar alıcıya bir kavrayış kazandırma olduğu ya da karar vericiyi risk ve tehdit konusunda uyarma veya onu yeterince yönlendirmesinin istihbaratta başarı kapsamında değerlendirilebileceği bu bağlamda öne çıkmaktadır. Bununla beraber, “*istihbarattan büyük beklenti olmaması gerektiği*” vurgusunun devamı olarak istihbaratın mutlak belirsizliği ortadan kaldıracak bilgi vermeyi garanti etmediği de ifade edilmektedir.

Kitabın katma değerini artıran bir diğer tartışma, istihbarat çarkına yönelik eleştirel yaklaşımıdır. İstihbarat çarkını sabit ve verili kabul etmeyen Darıcılı, her bir istihbarat alanı için farklı bir istihbarat çarkı modelinden bahsetmekte ve daha analitik bir yaklaşım olarak önermektedir. Daha açık şekilde ifade etmek gerekirse; espionaj faaliyetleri, kontr/espionaj faaliyetleri, kontr/terörizm, özel/örtülü faaliyetler, stratejik istihbarat, sınıraşan organize suç, güvenlik tahkikatları ve istihbarat diplomasisi alanlarının her biri için farklılaşan istihbarat çarkı modelleri olması gerektiği yaklaşımı, kitaptaki özgün hususlar arasındadır.

Kitaptaki orijinal tartışmalardan bir diğeri, istihbaratın bilim mi sanat mı olduğu yönündeki tartışmadır. Esasen bu tartışma, siyaset bir bilim midir sanat mıdır şeklindeki eski ve köklü tartışmayı hatırlatmaktadır. Darıcılı'nın ele aldığı bu meseleyi idrak etmeden

önce istihbarat mesleğini icra etmenin bir sanat, istihbari faaliyetleri - kaynaklar izin verdiği ölçüde- incelemenin ise bilim olduğu düşüncesindeydim. Ancak kitabı okuduğumda, konunun bu taslak düşüncelerden çok daha derinlikli bir tartışma olduğunu gördüm. Doç. Dr. Darıcılı, istihbaratın bilim ya da sanat olduğunu tek yanlı savunanların argümanlarını eleştirir. “... *istihbarat, mevcut kişisel yeteneklerin, usta-çırak ilişkisi kapsamında zaman içinde edinilen tecrübe ve melekeler ile birlikte geliştirilmesi ile tatbik edilen bir alandır. ... İstihbari faaliyetler pratik işleyişte icrası ne bilimsel bir metodolojinin tatbiki, ne de sadece sanatsal bazı yeteneklerin ortaya konulması kapsamında gerçekleşir*” (2023, 74) diyerek bu meseledeki duruşunu gösterir. Bu duruş, tek başına bilim ya da sanatın istihbari faaliyetleri nitelirmede yeterli olmadığı, bu ikisinin tecrübe potasında meczedilerek ortaya çıkan sinerjinin bu sorunun cevabı olduğu şeklinde özetlenebilir.

“İstihbarat 101”deki bir diğer orijinal tartışma, istihbarat teorisi var mıdır sorusu üzerinden gerçekleştirilmektedir. Kitabın bu soruya cevabı, “*genel ve değişmez teorik bir bakış açısının olduğunu söylemek, bizce iddialı ve zorlama bir yaklaşım olacaktır*” şeklindedir. Bunun da devamında “*istihbaratı tam olarak açıklayan bir teorinin bugüne kadar ortaya konulamamasının diğer nedenleri*” sayılmaktadır. Bunlar; gizlilik, tanımda uzlaşma sorunu, paradigmatik kopukluk, istihbaratın sürekli gelişen ve değişen bir alan olması, kamuoyuyla paylaşılan arşivlerin çoğunlukla tarih odaklı olması nedeniyle analizlerin olay bazlı ilerlemesi şeklindedir.

Bu bağlamda, yazara yönelik “istihbaratı tam olarak, tamamen açıklayan teori” olmalı mı sorusu sorulabilir. Teorinin işlevi tam

olarak açıklamak olmalı mıdır yoksa istihbaratın zamansal ve olgusal olarak belirli boyutlarını açıklamaya yönelik görece mütevazı teorik açıklamalara kategorik olarak karşı çıkılmalı mıdır soruları bu tartışmayı daha da derinleştirecektir.

Kitap, teorilerle istihbarat arasında bağ kurarken uluslararası ilişkiler teorileri üzerinde de durur. Realizm, Liberalizm, Konstruktivizm, Eleştirel Teori, Kopenhag Ekolü, Galler Okulu gibi unsurlar perspektifinden istihbarat olgusunu anlamlandırır. Bu yönüyle de Türkçe literatüre giriş düzeyinde bir katkı olarak değerlendirilebilir. Örnekle somutlaştırmak gerekirse, liberal yaklaşım doğrultusunda istihbarat diplomasisine değinir. Realist teorideki anarşik ortamda istihbarat uygulamalarının güç maksimizasyonundaki rolünü anlatır. Galler (Aberystwyth) Okulundan hareketle istihbari faaliyetin özgürlük-güvenlik dengesiyle etkileşimi, olası anti-demokratik uygulamalar, istihbaratın denetimi boyutlarını vurgular.

Kitapta ön plana çıkarılması gerekli görülen bir diğer başlık istihbaratın siyasallaşması (politizasyonu)dır. Esasında kitabın bütününe hâkim olan bu husus, bu bölümde vakalarla da desteklenerek detaylandırılır. İstihbaratın siyasallaşması, Darıcılı'ya göre *“bir istihbarat servisinin tamamen ya da kısmen, yasal sınırların ötesinde siyasi iktidarın çıkarları kapsamında hareket etmesi ile ortaya çıkan durum”*dur. Bu husus, İngilizce istihbarat literatüründe yaygın olarak işlenmesine rağmen Türkçe literatürde zayıf kalmış temalardan biridir. Yazarın bu noktadaki yaklaşımı, demokratik değerler ışığında hukukun hâkim kılınarak yasal mevzuatın kanunsuz emir ilkesini harfîyen yerine getirecek şekilde işletilmesi olarak özetlenebilir. Ayrıca bir ülkedeki farklı servislerin aynı ilkeler doğrultusunda

siyasallaşma hususunda hassas olması önerilmektedir. Bu bölümde incelenen vakalardan biri ABD’de Nixon yönetimi döneminde yaşanan Watergate skandalıdır.

Kitapta, siyasallaşma konusunda analitik bir ayırım yapılmıştır: İstihbaratın pozitif ve negatif yönde siyasallaşması. İstihbaratın pozitif yönde siyasallaşması; servisin, demokratik yöntemlerle işbaşına gelmiş ve ülkeyi demokratik ilkelerle yöneten siyasi otoritenin emrinde olmasıdır. İstihbaratın negatif yönde siyasallaşması ise servisin, devletin ulusal çıkarları yerine siyasi iktidarın öznel istekleri doğrultusunda faaliyet göstermesidir.

Bu tartışmanın bir devamı olarak “İstihbarat 101”de yer alan bir başka tema, istihbaratın denetimi ve gözetimidir. Bu başlık altında üçlü bir tasnif yer almaktadır: Demokratik Denetim, Otoriter Denetim ve Hibrit Denetim. Demokratik denetim mekanizmalarına örnek olarak ABD, hibrit denetim mekanizmalarına örnek olarak Fransa, otoriter denetim bağlamındaysa Suriye ve Kuzey Kore örnekleri kitapta incelenmektedir. Bu örneklerden sonra Türk istihbarat sisteminin denetim ve gözetim mekanizması ele alınır. Yazar sonuç olarak Türkiye’deki denetim mekanizmasını “*ABD ile kıyaslandığında oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Fransa sistemi ile bir mukayese yapılacak olursa, Türk ve Fransız sistemleri benzeşmektedir. Bu kapsamda Türk istihbarat sistemine yönelik denetim ve hesap verme mekanizmasının yarı demokratik (hibrit) bir özellik taşıdığı ileri sürülebilir*” şeklinde anlamlandırmaktadır. Yazar, bu tespitlerine ek olarak istihbarat denetimi ve hesap verme mekanizması için bazı prensipler önerir. Bunlar; devlet sırlarının korunması, diğer istihbarat servisleri ile

yapılan anlaşmaların ve ortak operasyonların gizlenmesi, operasyonel faaliyetlerin güvenliği ile ilgili olarak risklere neden olunmaması, istihbaratın negatif yönde siyasallaşmasına izin verilmemesi, istihbaratın gereğinden fazla askerileşmesine izin verilmemesi, bireysel başarısızlıkların ve istihbarat skandallarının ortaya çıkmasından çekinilmemesi, illegal operasyonel faaliyetin gizlenmemesi, katmanlı bir denetim mekanizması tesis edilmesi, denetim mekanizmasının sivil mahiyetli olmasının sağlanmasıdır.

“İstihbarat 101”de öne çıkarılması gereken bir diğer bölüm, haber toplama yöntemleri (kaynakları)’dir. Yazar, burada canlı ve cansız kaynaklar şeklinde bir tasnif yaparak başlar. Canlı kaynaklar; insan istihbaratı (HUMINT), fiziki takip, sızdırma, mülakat, sorgu, keşif, gözetleme, tetkik-tahkikat ve provokasyon şeklindedir. Bu başlık arasında HUMINT içerdiği bilgilerle Türkçe literatürden farklılaşmaktadır. Elemanlanma faaliyeti olarak da ifade edilen HUMINT şu aşamalardan oluşmaktadır: şahsın mimlenmesi, şahsın tahkikatının yapılması, şahsın angajesi, şahsın sevk ve idaresi ve (gerekli şartlar oluşursa) şahsın ilişkisinin kesilmesi. Bu aşamalar, İngilizce literatürde gördüğümüz ancak Türkçe literatürün görece yabancı olduğu detaylardır. Darıcılı, buna ilaveten “eleman kategorileri”nden de bahseder. Bu kategorilerin esas adlarının gizli olduğu belirten yazar, birden dörde kadar oluşturduğu kategorilerle elemanın önemini ve işlevini vurgular. Örneğin birinci kategoride bir terör örgütünün merkez komite üyesi vardır. İkinci kategori, organize suç örgütü ile illegal iş icar eden bir şahıs olarak somutlaştırılmaktadır. Kitapta bu bağlamda vurgulanan bir başka husus, elemanın motivasyonudur. Örnek vakalar üzerinden çeşitli motivasyon örnekleri incelenir. Bunlar milli, maddi, tazyik, nefret,

macera hissi ve benzeri saikler olarak özetlenebilir. Ayrıca elemanlanma, iç ve dış hulul denen iki farklı yöntem ile icra edilir. İç hulul, hedefin içindeki bir unsurun elemanlanması; dış hulul, ilgili şahsın hedefe yönlendirilmesi şeklinde -kısaca- tanımlanabilir. Bu bağlamda son olarak, yazar Darıcılı'nın meslek memuru geçmişinin bu bölümde kendini hissettirdiği belirtilmelidir.

Canlı kaynaklara ilaveten ikinci kaynak türü, cansız kaynaklardır. Bunlar; sinyal istihbaratı, elektronik istihbarat, uzamsal istihbarat, açık kaynak istihbaratı, finansal istihbarat, sosyal ağ istihbaratı, imaj istihbaratıdır. Bunların ortak özelliği, teknik imkanlar kullanılarak icra edilmeleridir. Bir başka ifade ile bunlar, teknoloji bazlı haber toplama yöntemleridir.

Kitapta istihbarat çeşitleri; kaynaklar, ölçek, konu şeklinde üç farklı başlık altında tasnif edilmiştir. Kaynaklarına göre istihbarat çeşitleri HUMINT, SIGINT, ELINT, GEOINT, OSINT, FININT, IMINT, SOCMINT ve siber espionajdır. Ölçeğine göre stratejik, taktik ve operasyonel istihbarat şeklinde bir ayırım vardır. Darıcılı, konularına göre istihbarat tasnifinin MİT literatüründe yer aldığını belirterek bunları sıralar: askeri, siyasi, ekonomik, sosyal, ulaştırma, muhabere, biyografi, ilim ve teknik. Siber espionajın son yıllarda sıkça başvurulan bir istihbarat çeşidi olduğunu belirten yazar, bunun da dokuzuncu ana konu olduğu ifade eder.

“İstihbarat 101”in teknoloji ve istihbarat ilişkisine özel önem verdiği söylenebilir. Siber uzay çerçevesinde siber espionaj, siber terörizm, açık kaynak istihbaratı (OSINT), sosyal medya istihbaratının OSINT kapsamındaki yeri, derin ve karanlık web ve son olarak da yapay zekâ ile istihbarat ilişkisi bu tema altında ön plana çıkan

başlıklardır. Stuxnet virüsü, 2007 Estonya siber saldırısı ve 2015 Türkiye siber saldırı bu başlık altında analiz edilen vakalardır.

“İstihbarat 101”de yapay zekâ-istihbarat ilişkisi başlığı altında; devletlerin ve devlet dışı ya da üstü aktörlerin bu hususa önem verdiği, bu kapsamda yapılan yatırımların küresel rekabeti tetikler nitelikte olduğu, yapay zekanın özellikle operasyonel üstünlük açısından katma değer üretebileceği gibi detaylar vardır. Silahlı insansız hava araçlarında yapay zekâ vasıtasıyla saha operasyonları gerçekleştirildiğine dair örnekler de bu başlığı zenginleştirmektedir.

Burada siber terörizm için özel bir başlık açmak gereklidir. Yazar Darıcılı, “İstihbarat 101”de siber terörizm hususunda şu vurguyu yapar: “... resmi kayıtlara geçmiş, toplum üzerinde büyük endişe, korku ve yıkım yaratan, kamu düzenini doğrudan etkileyen çapta bir siber terör eyleminin henüz vuku bulmadığı da hatırd tutulmalıdır.” Yazar, siber terörizmin abartılmadan gerçekçi bir bakışla ele alınmasını önermektedir. Buna ilaveten siber terörizmin siber saldırı boyutundan ziyade propaganda, lojistik gibi açılardan analiz edilmesi önemlidir.

Kitaptaki son başlık özel askeri şirketlerin istihbarat evrenindeki yeri ve işlevi üzerinedir. Tam başlığı, “Özel İstihbarat Şirketleri”dir. Bu bölüm Doç. Dr. Darıcılı’nın benzeri temada İngilizce bir makalesinden üretilmiştir. Bölüm adının gelecek baskılarda “Özel Şirketler ve İstihbarat” olarak değişebileceği önerilebilir. Kitabın bu bölümünde şirketlerin, istihbarat ve genel olarak güvenlik sektöründe etkili olduğu ABD örneği incelenmiştir. Özel şirketlerin istihbarat faaliyetleri üzerindeki avantaj ve dezavantajları, ABD vakasından hareketle ortaya konulmaktadır. Bu

bölümün neticesinde; açık kaynak takibi, siber istihbarat, IMINT, SIGINT, stratejik istihbarat gibi hususlarda özel şirketler ve özerk akademik kuruluşlarla iş birliği yapılabileceği anlaşılmaktadır. Ancak bu ilişki, yasal şartlara, parlamento denetimi başta olmak üzere sıkı bir denetim mekanizmasına ve demokratik prensiplere bağlılıkla kurulmalıdır. Böylelikle istihbarat kurumlarının uzmanlık, tecrübe, hassasiyet ve yoğun kapasite gerektiren kontr/espionaj ve kontr/terörizm konularına daha fazla odaklanabilecekleri bir vasat oluşabilecektir.